HAJKA NA SOPSTVENE GRAĐANE | CRKVA I EPIDEMIJA |
VOJSKA U VANREDNOM STANJU | NA LICU MESTA – POSLEDNJI LET IZ BERLINA

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

01515
9 770353 802002

VREME

broj 1525

26. mart 2020.

INTERVJU: VLADIMIR KOSTIĆ

KOVID 19 I STRAH OD AUTORITARIZMA

Претплата

Бесплатна достава новина

Dostava štampanog “Vremena”
i svih ostalih novina i magazina
na vašu adresu,
bilo gde na teritoriji Beograda

koronavirusu uprkos!

detalji i prijave na 064-833-4411

ili na email *office@pretplata.rs*

www.pretplata.rs

VREME
BROJ 1525
26. mart 2020.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

redakcija
Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (mozaik), Zora Drčelić, Jovana Georgievski, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić (kultura), Saša Rakezić, Nemanja Rujević, Nedim Sejdinović, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Bojan Stekić, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Slobodan Tasić;
lektori: Olga Babić, Živana Rašković, Ivana Stanković;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 Vanredno stanje, nedelja druga: Hajka na sopstvene građane
06 U Valjevu 10 odsto zaraženih u Srbiji: Uloga popova u pandemiji
08 Upotreba vojske u vanrednom stanju: Manjak smisla i opravdanja
09 Kikindsko žarište: Nulti pacijent
10 Virus korona i deca: U redu je da se plašite
12 Intervju: Vladimir Kostić
16 Zatvaranje granica: Poslednji let iz Berlina
19 Nuspojave: Istraga petokoronaša
20 Beleške sa broda: Ako mi stanemo, biće kraj
22 Intervju: dr Mikloš Biro
24 Mediji u epidemiji: Zastrašivanje, kodeks i javni interes
26 Građansko samoorganizovanje: Solidarnost pre svega
28 Koronavirus: Žarište SAD
30 Lični stav: Kada recesija postane depresija
32 Lični stav: Kašičica
33 TV Manijak: Apis pod crvenim mesecom

KULTURA

34 Intervju: Tadija Janičić
36 Film: Ričard Džul i Mutne vode
38 Roman: Mračna mladalačka silina
40 Društvena teorija: Iskustvo prisustva i odsustva
41 Provetravanje: Vanredno vanredno stanje

MOZAIK

42 In memoriam: Borislav Stanković (1925-2020)
44 Solidarnost: U modi su pokrivalice za lice

45 Navigator: Ne brinite se, sve će biti isto, samo drugačije
46 Vreme uživanja: Sklonište

Prevencija i zaštita

Srbija je u vanrednom stanju. Šta to točno znači, dobro zna svaki čitalac. Ono što niko ne zna jeste koliko će trajati pandemija virusa korona i kakve će posljedice ostaviti. Ni sa čim sličnim u *novijoj istoriji* svijet se nije se suočio, pa ni Srbija.

U toj i takvoj situaciji, uloga nezavisnih medija je nezamjenjiva. Ona se ne ogleda samo u pravovremenom, profesionalnom i istinitom informiranju. Nezavisni mediji su ključni kada je riječ o razobličavanju političke propagande koja se podmeće kao borba protiv korone, ukazivanju na autoritarne tendencije, lov u mutnom, mahinacije i stranputice gospodara tuđe muke, rast ksenofobije i netrpeljivosti, te još mnogo toga što je već godinama protjerano iz medijskog prostora Srbije.

Nedjeljnik "Vreme" u svemu ovome ima istaknutu ulogu. Nikada nam u tri decenije postojanja nije bilo lako, pa ni danas. Kao što smo do sada pregurali svašta, tako ćemo i ovo. A da bi uspjeli u tome, ne samo da moramo raditi od kuće koliko god nam profesija dopušta, nositi maske i primjenjivati sve što je neophodno, nego i obezbjediti rad i izlaženje našeg nedjeljnika u doglednom periodu. Jedna od tih mjera prevencije i zaštite jeste i privremeno smanjivanje broja strana "Vremena" sa 64 na 48. Ništa se drugo neće promijeniti – bićemo samo rigorozniji u izboru tema i kvantitetu nadomještavati kvalitetom. Na ovaj potez smo bili prinuđeni zbog sve težih i nepredvidljivijih uvjeta poslovanja, kako ne bismo došli u situaciju da iznevjerimo čitaoce na čije razumijevanje u potpunosti računamo. Konkretno: brojni prodajni objekti su zatvoreni ili se zatvaraju, radno vrijeme svih je znatno skraćeno, distribucija postaje sve teža i neizvjesnija – da ne nabrajamo dalje.

U tom kontekstu, svi čitaoci mogu se pretplatiti na elektronsko, a oni sa teritorije Beograda i na kućnu dostavu štampanog izdanja "Vremena" (vidi stranu pored).

Uvjereni smo da će uz druge, ove mjere zaštite i prevencije omogućiti da opstanemo i ne ostanemo jedni bez drugih dok se pandemija ne okonča.

FILIP ŠVARM

Fotografija na naslovnoj stani: **Marija Janković**

HAJKA NA SOPST

Ljubomir Gočić iz Boleča, koji je vozio kamion u SAD, kaže za "Vreme" da mu 28 dana izolacije nije problem, ali: "Smeta mi nehuman tretman, smeta mi što državni zvaničnici stvaraju atmosferu u kojoj se pravi hajka na nas... Moje komšije u Boleču, a svima sam im slao novac iz Amerike, misle da ne treba da se vratim kući. Napravljena je atmosfera u kojoj smo mi ispali glavna pretnja, ljudi koje treba loviti i zatvarati u koncentracione logore"

U trenutku pisanja ovog teksta (utorak, 24. mart), Srbija polako privodi kraju treću nedelju od pojave novog virusa korona kod nas. Ujedno, izgurali smo i prvu nedelju pod pooštrenim merama policijskog časa, koji je sada produžen i traje od 17 do 5 časova. Mere koje Vlada Srbije donosi i menja maltene iz sata u sat i dalje unose uznemirenje među građane.

Same mere koje sprovodi Srbija nisu nikakvo čudo neviđeno u ostatku sveta. I u Evropi ima zemalja u kojima se zabrana kretanja sprovodi na različite načine; u Lombardiji su hoteli, tržni centri i slični objekti preuređeni u objekte za smeštaj obolelih od novog virusa korona. Takođe i pojedine američke države uvele su posebne termine kada penzioneri mogu u nabavku po velikim marketima. Samoizolaciju sada preporučuju svi (čak i Velika Britanija), osim Holandije koja se još nada stvaranju kolektivnog imuniteta. Zbog toga je na meti kritika SZO i cele EU, a da im ideja možda nije najbolja govori podatak da među članicama EU imaju najveću stopu smrtnosti od novog virusa korona u populaciji mlađoj od 50 godina.

Kod nas su brojevi još uvek mali da bi se mogli izvoditi bilo kakvi zaključci, ali do pojave ovog broja "Vremena" na kioscima nema sumnje da će broj registrovanih slučaje infekcije kovidom-19 biti višestruko veći, jer počinje pojačavanje obima testiranja.

Ipak, problem sa merama koje Srbija sprovodi nije toliko u njihovoj rigoroznosti, koliko u *ad hoc* pristupu koji dovodi do panike u određenim delovima javnosti. Naime, utisak je da Vlada Srbije prvo donese meru i obavesti javnost o njoj, a onda smišlja kako da je sprovede u delo, suočena sa preprekama u realizaciji. Navešćemo samo nekoliko primera: potpuna zabrana kretanja građanima starijim od 65 godina (70 u ruralnim sredinama), izazvala je problem oko nabavke namirnica, pa je uvedeno "luftiranje penzionera" jednom nedeljno, od 4 do 7 ujutru. To je izazvalo kilometarske redove ispred velikih marketa, pa sad čekamo krizni štab da smisli kako dalje. Socijalna davanja poput dečjih i roditeljskih dodataka isplaćena su na vreme, ali je Pošta Srbije zatvorila šaltere, pa oni koji ova davanja podižu u poštama za sada ne mogu da dođu do svog novca. Penzije ležu na račune u utorak i sredu, a prema saznanjima "Vremena" Narodna banka Srbije naložila je bankama tek u ponedeljak da dostave spiskove korisnika starijih od 65 koji nikoga nisu ovlastili na svoj račun. Autorka ovog teksta ima oca penzionera koji je među retkima iz svoje generacije vičan uslugama elektronskog bankarstva, pa je dolijao meri tako što

TVENE GRAĐANE

SMISLI MERU, PA POSLE RAZMIŠLJAJ DA LI SE MOŽE SPROVESTI: Pripremanje Beogradskog sajma za prihvat obolelih
Foto: Darko Vojinović /AP

je celu penziju prebacio na ćerkin račun. Ćerka nije rizična grupa, pa će na bankomat u punoj ratnoj opremi (maska, nitrilne rukavice, naočari). Opšti je utisak da ljudi nalaze načine da "hakuju" vanredno stanje, a da ujedno ne prekrše nijednu od uvedenih zabrana.

Iako je ministar zdravlja Zlatibor Lončar rekao da elektronski recepti važe za one koji godinama dobijaju istu terapiju za hronične bolesti (na ovo smo se žalili i u prošlom broju "Vremena"), ta vest još nije doprla do svih domova zdravlja, a ni do apoteka, no, moguće je, uz šarmiranje medicinske sestre, produžiti elektronski recept telefonom.

Od ostalih novosti imamo to da do pre neki dan nismo znali da su vlasnici pasa osetljiva grupa, pa su uspeli da se izbore za 20 minuta oko zgrade – da se Džeki olakša.

HAOS U STUDENJAKU

Međutim, pojavile su se nove grupe zaista ugroženog stanovništva, i za njih se sada ubrzano traže rešenja. Jedni su studenti kojima je u utorak, 17. marta samo naređeno da napuste studentske domove i idu kućama, u cilju sprečavanja širenja virusa. Nedelju dana kasnije, 24. marta, oni su pozvani da se vrate u Beograd i iznesu svoje stvari iz soba kako bi one bile slobodne u slučaju povećanog broja inficiranih novim virusom korona. Otkako su u Srbiju stigli kineski eksperti, krizni štab i Vlada Srbije bezglavo jure da sprovedu njihove preporuke, i zbog toga dolazi do haosa u pojedinim oblastima. Uprava Studentskog centra Beograd prvo je studentima poslala obaveštenje da će ako u naredna 24 sata iznesu stvari biti nagrađeni oslobađanjem plaćanja stanarine za vreme vanrednog stanja. Kasnije tokom večeri, nagrada je pretvorena u kaznu: ko ne iznese stvari, plaćaće punu stanarinu dokle god traje vanredno stanje. Rezultat: oko 400 studenata smeštenih u Studentskom gradu, sa sve roditeljima, požurilo je (kolima, jer međugradski javni saobraćaj je ukinut) da isprazni sobe. Ostalima je zaprećeno da će im stvari biti iznete i smeštene u nekakve magacine, priča za "Vreme" I.R., studentkinja iz Kraljeva. A onda je u utorak u 15 časova, dok su studenti i roditelji jurcali da se pokupe iz Beograda da ne bi prekršili policijski čas, ministar zdravlja Zlatibor Lončar saopštio kako Studentski grad ipak neće biti namenjen smeštaju obolelih jer su kineske kolege procenile da je Sajam adekvatniji zato što ima više ulaza – za obolele i za lekare.

"Ispada da su ljudi bez razloga jurili po stvari", kaže I.R. i dodaje da u Studentskom gradu teško da se može iko adekvatno smestiti jer niti ima odvojenih ulaza niti svi blokovi raspolažu ispravnim liftovima. Dodajmo i da su blokovi u Studenjaku šestospratnice sa lavirintima od hodnika.

Kragujevac i Novi Sad su još u prvom trenutku naložili korisnicima studentskih i đačkih domova da sa sobom odnesu sve svoje stvari, tako da u ovim gradovima u utorak nije bilo pometnje. U Kragujevcu je zvanično potvrđeno da će studentski i učenički dom biti korišćeni u slučaju povećanog broja obolelih, te da su sobe već spremne i dezinfikovane.

KO SE LEČI BESPLATNO

Državljani Srbije koje je zatvaranje aerodroma i granica zateklo van Srbije požurili su nazad. Naišli su na hajku, kako na društvenim mrežama tako i na konferencijama za novinare državnog vrha. "Požurili ovamo da ih Stevanović (direktor Infektivne klinike KCS, prim. nov.) leči, jer im je ovde besplatno, a u Austriji košta", podsmevao se predsednik Aleksandar Vučić u nedelju, 22. marta na konferenciji za novinare.

U narednim danima, mantru o zlim gastarbajterima koji su pojurili da se leče o našem trošku ponavljao je i ministar zdravlja Zlatibor Lončar. Vučić je još "podebljao" antagonizam prema "gastarbajterima" podsmešljivom tiradom u kojoj je rekao da su otišli jer im nije valjala Srbija, a sad im je dobra, pa se nada da će bar pola njih ostati ovde i posle korone. Preskočio je ili zaboravio da kaže: većina tih ljudi su studenti koje su fakulteti poslali kući, sezonski radnici koji svakako nemaju drugu maticu osim Srbije, ali i naši državljani na radu u inostranstvu kojima su zemlje boravka izdale naredbe da se vrate kući. U ponedeljak, 23. marta uveče, u Srbiju je stigao avion sa našim državljanima koji su se od kojekude dokopali Frankfurta, a potom i Pariza, odakle ih je pokupio avion Er Srbije. Ljubomir Gočić iz Boleča vozio je kamion u SAD, a onda se, pošto trenutno nije

»

moguće da radi, zaputio u Srbiju. Stigao je, kaže u razgovoru za "Vreme" do Frankfurta, tamo ih je dočekao naš konzul, uspeo da obezbedi smeštaj u nekom pristojnom hotelu, a onda su poleteli za Pariz. Iz Pariza su sleteli u Beograd i tu počinje agonija. "Ja sam dobio rešenje o 28 dana kućne izolacije. Ali onda su nas podelili u dve grupe, u dva autobusa i pod pratnjom vojne policije sproveli negde, niko od nas nije znao gde. Jedna grupa je poslata u Suboticu, čuo sam se sa njima, nemaju gde da operu ruke."

Gočić kaže da njegova grupa nije imala pojma gde je tačno smeštena, znali su samo da su negde u blizini Lisičjeg jarka, Opština Rakovica. Zajedničkim snagama, kroz razgovor za "Vreme" utvrdili smo da se deo naših građana iz inostranstva nalazi u hotelu "Slodes" u Rakovici.

"U sobama nas ima između dvoje i četvoro, u ponedeljak nije bilo grejanja, a danas ga malo ima, malo nema. Imamo kupatila, ali nemamo odeću, jer nam je svima prtljag ostao u Parizu", kaže Gočić.

Od hrane su u utorak dobili hleb i paštetu: "Najgore je što nam niko ništa ne priča. Mi smo ušli u autobuse sa rešenjima o kućnoj izolaciji i negde na pola puta shvatili da ne znamo gde nas voze. Jedina osoba koja je prema nama bila pristojna je konzul u Frankfurtu, posle njega nam se više niko nije ni obratio osim vojne policije."

Gočić kaže da nema ništa protiv mera koje su uvedene, 28 dana izolacije nisu mu problem, ali: "Smeta mi nehuman tretman, smeta mi što državni zvaničnici stvaraju atmosferu u kojoj se pravi hajka na nas. Izmerena nam je temperatura, nismo testirani na koronu, ali evo, moje komšije u Boleču, a svima sam im slao novac iz Amerike, misle da ne treba da se vratim kući. Napravljena je atmosfera u kojoj smo mi ispali glavna pretnja, ljudi koje treba loviti i zatvarati u koncentracione logore."

Koliko je tretman ovih ljudi loš, Gočić opisuje i kroz telefonski poziv koji je dobio u utorak ujutru. Nepoznat ženski glas tražio je da joj navede lekove koje uzima za hronične tegobe, ali brzo: "Rekao sam joj – ženo božja, ne znam nazive, znam kako koji izgleda, polako. Onda je počela da viče na mene, pa sam spustio slušalicu." Gočić demantuje tvrdnje Vučića i Lončara o tome da je ovde došao kako bi se lečio besplatno: "Ja sam osiguranik Srbije i u Srbiji sam zaradio penziju. Dakle, ne grebem se ni o koga, imam srpsku zdravstvenu knjižicu. Zašto naš narod truju protiv nas zarad političkih poena? Zašto ja kao penzioner da vozim kamion po Americi? U mojoj grupi su bili sezonski radnici na građevini koje su bukvalno istovarili u Frankfurtu da se snađu kako znaju, a ne znaju ni jezik."

Gočić smatra da ih je od još gore hajke koju sopstvena država vodi protiv njih donekle spasao samo sneg koji je 23. marta zatrpao Srbiju. Tamo bi bili smešteni u šatore koje je prošle nedelje razvukao ministar odbrane Aleksandar Vulin.

Sve u svemu, vanredno stanje je činjenica, niko ne spori da je izolacija neophodna, međutim, ono što imamo u praksi je sledeće: Vlada, a sada sa njima i kineski stručnjaci, smisle meru i odmah narede građanima da je poštuju. Ali, plan za sprovođenje te mere pravi se tek kasnije, što stvara paniku i strah među građanima. Na primeru državljana Srbije koji su došli iz inostranstva vidimo i nepotrebno pravljenje razdora između društvenih grupa. Dodajmo tome i greške koje ljude izlažu riziku od širenja virusa: trpanje u autobuse, bezrazložno okupljanje velikog broja studenata i roditelja u Studentskom gradu, penzionerske redove ispred marketa... Mere su na papiru smislene, većina građana je svesna da su im neka prava uskraćena da bi im se zaštitilo ono glavno: na život i zdravlje. Sprovođenje mera je, međutim, loše planirano i nekoordinisano, a komunikacija predstavnika vlasti sa građanima loša. To vidimo i na svakodnevnim konferencijama za novinare: kada govore Darija Kisić, Jelena Milošević, a naročito Predrag Kon, svima nam je sve jasno i nema nervoze. A onda mikrofon uzme Zlatibor Lončar ili, ne daj bože, Aleksandar Vučić, i sve ono što su nam epidemiolozi objasnili smireno i jasno, oni ponove nervozno, zbunjujuće i uz dreku.

Doktor Kon je u ponedeljak rekao ključnu stvar u vezi sa novim virusom korona: "Sve ovo je za nas novo i još uvek učimo." Kad bi predsednik Vučić to češće ponavljao, možda bismo svi bili smireniji. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

U Valjevu 10 odsto zaraženih u Srbiji

Uloga po

Pouzdan izvor "Vremena" kaže da je 20-ak zaposlenih u Zavodu za javno zdravlje, sa odeljenja mikrobiologije i hemije, u kućnoj izolaciji. Uzrok svemu je jedna od zaposlenih, kod koje je potvrđen virus, a koja se zarazila preko zeta, sveštenika, koji je prisustvovao proslavi jedne privatne firme

Portal "Kolubarske" javio je u ponedeljak da je, po nezvaničnim informacijama, zvanične ne postoje, u Valjevu 27 građana zaraženo korona virusom, te da je preko 400 ljudi u kućnoj izolaciji. Slučajevi su potvrđeni na Institutu Torlak. To je preko deset odsto zaraženih u Srbiji, jer je toga dana saopšteno da Srbija ima 249 obolelih.

Istog dana, ponedeljak, Valjevski zavod za javno zdravlje, sa potpisom direktorke, obavestio je da se obustavlja rad laboratorije na dve nedelje, zato što je petoro zaposlenih pozitivno na virus korona. U saopštenju se kaže da je epidemiološkim istraživanjem utvrđeno da je infekcija inpektovana iz porodičnog kontakta jednog od zaraženih. Zavod informiše javnost i da će prioritetni poslovi, među kojima je i kontrola vodosnabdevanja, biti organizovani sa Zavodom za javno zdravlje Šabac.

Štab za vanredne situacije, na čelu sa SNS gradonačelnikom, ginekologom Slobodanom Gvozdenovićem, formiran je na vreme. Ali, utisak je, Štab se ponaša pasivno i nedoraslo. To za mnoge nije iznenađenje, jer valjevska vlast najbolje rezultate postiže kada treba obezbediti potpise za SNS listu, kao i kapilarne glasove za istu, i zaposliti "svoje" u budžetskim ustanovama i javnim preduzećima.

opova u pandemiji

ZARAŽENI KORONOM: Vladika valjevski Milutin i nekolicina sveštenika
Foto: Đorđe Đoković

Potpisujući se kao Komandant Štaba za vanredne situacije, SNS gradonačelnik Gvozdenović se prvi put javno obratio javnosti, i to u pisanoj formi, 21. marta, rekavši "da je virus u našoj sredini". Bez reči o broju obolelih, onima u kućnoj izolaciji, stanju u zdravstvenim ustanovama, SNS gradonačelnik kaže da se epidemiološka situacija prati, a da će se mere prilagođavati aktuelnom stanju. Dodaje: oboleli koji su na lečenju, kao i oni u izolaciji, ukazuju da se virus nalazi u našoj sredini, i to zahteva da se građani ponašaju odgovorno, kao i da svi oboleli, i sumnjivo oboleli, dosledno sprovode mere kućne izolacije i lične zaštite...

Inače kako radi Štab za vanredne situacije, na čelu sa svojim komandantom, ilustruje izvod iz jednog od saopštenja, gde se kaže: Nalaže se građanima da koriste dostupna lična zaštitna sredstva, do prispeća propisanih! To je saopšteno u trenutku, a tako je i dalje, kad ni u jednoj valjevskoj apoteci, privatnoj ili državnoj, nije bilo maski, rukavica, antibakterijskih gelova za ruke, medicinskog alkohola...

Da se pomene da je 9. marta, ponedeljak, valjevsku fabriku namenske proizvodnje "Krušik", posetio predsednik Vučić, sa njim su bili ministri Mali i Vulin, čuveni stručnjak za bezbednost Bata Gašić, još čuveniji državni sekretar privrede gospodin Boske iz Surdulice. Pred gospodina Vučića je isterano nekoliko stotina radnika, a predsednik, koji je "hteo da iskoči iz kože", nijednom nije pomenuo virus, kao ni da li je uzrok "iskakanju iz kože" to što je uzbunjivač Obradović obavestio javnost da tata ministra Stefanovića kupuje od "Krušika" po povlašćenim cenama. Ne, samo je obećao da će država svim radnicima obezbediti plate. Vučić, kao i saradnici, nije imao ni masku, ni rukavice, ako se u odbrambena sredstva ne računa predsednikova antivirus bela košulja. Predsednik je čak pružio ruku novinaru "Vremena", prilikom predaje knjige, uz državnički pozdrav, Sve najbolje vam želim!

Posle objave "Kolubarskih" o obolelim građanima od virusa korona, istog dana je Dom zdravlja Valjevo pozvao lekare, medicinske tehničare, vozače i spremačice da se jave za rad na određeno vreme od tri meseca. Potrebno je 20 lekara, 30 tehničara i 10 spremačica. Dan ranije fabrika "Gorenje", u kojoj su vlasnici Kinezi, obavestila je da se prekida proizvodnja na dve nedelje, te da je mera doneta kako bi kompanija doprinela zaustavljanju epidemije i zaštitila zdravlje zaposlenih.

"Novosti" su 21. marta, subota, javile da je vladika Valjevski, gospodin Milutin, zbog povišene temperature i malaksalosti, kolima hitne pomoći prebačen za Beograd. Javljaju da je korona utvrđena kod dvojice sveštenika, te da je vladika prisustvovao raznim događajima u eparhiji, među ostalim i ispovedanju sveštenika. Nezvanično, kod vladike je potvrđeno prisustvo virusa korona. Da se zapiše, vladika Milutin prvi episkop koji je, po uvođenju vanrednog stanja, doneo akt o zabrani svećenja vodice u domaćinstvima i stanovima vernika.

Pouzdan izvor "Vremena" kaže da je 20-ak zaposlenih u Zavodu za javno zdravlje, sa odeljenja mikrobiologije i hemije, u kućnoj izolaciji. Uzrok svemu je jedna od zaposlenih, kod koje je potvrđen virus, a koja se zarazila preko zeta, sveštenika, koji je prisustvovao proslavi jedne privatne firme, koja je, u prisustvu 70-ak ljudi, održana 29. februara, u ugostiteljskom objektu u Leliću, gde je i čuveni manastir, u kome su mošti Sv. vladike Nikolaja.

Proslava u Leliću je prvi izvor zaraze. Naime, među gostima je bila i osoba koja je došla iz Austrije, a koji je u rodbinskim vezama sa ženom vlasnika firme. Žena vlasnika firme, inače lekar, vodila je familiju, kome bilo loše, "po lekarima". Gospodin iz Austrije je završio u Valjevskoj bolnici, na pulmologiji, tek posle nekoliko dana. 15. marta, je utvrđeno da je pozitivan na koronu. Svi zaposleni na pulmologiji su stavljeni u izolaciju.

Upućeni navode da su drugi izvor zaraze sveštena lica iz Italije, koja su početkom marta došla u posetu svojoj pravoslavnoj braći. Nezvanično, prisustvo virusa je potvrđeno kod desetak sveštenika SPC, među kojima je i vladika Milutin, koji je aktivno učestvovao u ovim susretima.

Situacija je više nego ozbiljna, zabrinjava nedostatak zvaničnih informacija o pravom stanju u Valjevu. SNS komandant Štaba za vanredne situacije je, do sada, tek konstatovao "da je virus u našoj sredini". U nedostatku drugih, na snazi je naredba da se "nalaže građanima da koriste dostupna lična zaštitna sredstva do prispeća propisanih". I dalje, u apotekama, privatnim i državnim, nema maski, rukavica, dezinfekcionih sredstava, medicinskog alkohola... ¶

DRAGAN TODOROVIĆ

Manjak smisla i opravdanja

Vojska na ulicama u vreme vanrednog stanja – ništa neuobičajeno ni novo, svaka država to radi, ali na osnovu unapred pripremljenih i razrađenih planova, ustavnih i zakonskih ovlašćenja i propisa. Normalna zemlja – da, ali ne i Srbija u kojoj je sve podređeno vlasti jednog čoveka, pogotovo kad taj čovek ima svoje poltrone koji mu se dive do beskonačnosti. Da se ne bi smetnulo sa uma – da se korona virus desio i u vreme dok je Boris Tadić bio predsednik, ne bi bilo nimalo drugačije, možda bi se i tada neko od njegovih udvorica setio da ga proglasi za "vrhovnog komandanta"

Vojska je izašla ispred kliničkih centara u Beogradu, Nišu i Novom Sadu, ima ih i na ulicama gde uglavnom glume manekene, očigledno po nečijoj sklonosti ka marketinškim potezima. Kako je tim vojnicima u sistemu kad su angažovani ad hok, to znaju samo oni, a niko od njih ne sme da popriča sa novinarima jer su u strahu od gubitka posla ili, u najmanju ruku, suspenzije.

U Beogradu su na ulicama pripadnici Petog bataljona Vojne policije i 72. bataljona Specijalne brigade, čak i Kriminalističko-istražne grupe (kojima to svakako nije posao), a koji ni sami ne znaju šta im je zadatak osim da patroliraju centrom kao "manekeni", da im se građani dive zbog dobre opreme, novih "herstal" pušaka i naočara koje izgledaju kao da su sunčane, a u stvari su za borbu (pripadnici 72. bataljona), ili da daju informacije građanima u krugu Kliničkog centra – gde se koja klinika nalazi, a prvih dana ni sami nisu znali gde je koja. Posao im je i da otkrivaju i sprečavaju televizijske ekipe da snimaju unutar kruga Kliničkog centra ako nemaju dozvolu.

KAD SE VREDNE RUKE SLOŽE...: Ministar Vulin učestvuje u opremanju smeštaja na Sajmu
Foto: Jovo Mamula /MO RS

POLTRONSTVO, ZANAT NAJSTARIJI

Njihovo angažovanje počelo je kada je "svekomandujući" predsednik SNS-a i Srbije, Aleksandar Vučić, najavio mogućnost angažovanja vojske i objasnio da je za to potrebno da ministar odbrane, nakon sagledavanja stanja, pošalje molbu "vrhovnom komandantu", tj. njemu. To što ni u Ustavu Srbije, niti u izmenama i dopunama Zakona o odbrani i o vojsci, usvojenim krajem prošle godine, nema odrednice "vrhovni komandant", za Vučića i glavnog obožavaoca njegovog lika i dela, ministra odbrane Aleksandra Vulina, nema važnosti.

Ta najava bila je samo okidač da Vulin, ne časeći časa, maltene preko noći, sa svojim "stručnjacima" napravi bezbednosnu procenu i onda, putem "kumovske" televizije Pink gde gostuje kad mu se prohte i koliko mu se prohte, od predsednika Srbije zatraži da preduzme sve neophodne mere za zaštitu stanovništva.

Dokle ide poltronstvo, čak i u tako teškim situacijama kao što je opasnost od pandemije, govori i činjenica da Vulin u Zakon u odbrani, član 88, dopisuje odrednicu "vrhovni komandant", a istovremeno krši zakon jer ne obaveštava i zaobilazi predsednicu Vlade, svoju "šeficu" Anu Brnabić, kojoj je formalno podređen. To da Vulin nikada nije poštovao subordinaciju u Vladi, kao ni Ana Brnabić, vidljivo je odavno; slučaj virusa korona to je samo dodatno potkrepio.

Vojska je izašla na ulice, marketing je učinio svoje, a onda je Vulin počeo da šparta širom Srbije, da pred kamerama Zastava filma i uz prenošenje njegovih izjava preko sajta Ministarstva odbrane neumereno, kao nikada do sada, izražava zahvalnost "vrhovnom" za sve i svašta, tako da je verovatno preuzeo primat nad svim ostalim koji koriste svaku priliku da se dodvore Vučiću.

U KOLEKTIVNIM SPAVAONICAMA

A kako je vojnicima, kako se prevoze do posla u uslovima vanrednog stanja, kad je ukinut prvo međugradski, pa potom gradski prevoz, niko ne progovara. Jer, ne treba zaboraviti da i u Petom bataljonu Vojne policije u Beogradu i u 72. bataljonu Specijalne brigade u Pančevu dosta ljudi putuje iz raznih gradova – Kragujevca, Smedereva, Šapca, Valjeva... Sličan je slučaj i sa 63. padobranskim bataljonom u Nišu i sa četom Vojne policije u Novom Sadu. Kako će ti ljudi doći na posao, jer nema svako privatni automobil, a i ko ima, pitanje je da li ima novac za gorivo jer mu se, odlukom nadležnih u Ministarstvu odbrane, ne refundiraju putni troškovi u celosti, odgovorne u Vladi i Ministarstvu nije bilo briga.

Zato se i dešava da su kasarne postale kolektivne spavaonice, uprkos zabrani da u zatvorenom prostoru može da boravi najviše pet ljudi, što je kasnije još redukovano. Dok nije doneta uredba o zatvaranju kafana i restorana, bila je odredba da na četiri kvadratna metra može da boravi maksimalno jedan čovek. "Nek vas puste u spavaonicu kasarne u Topčideru, ili one u Pančevu, pa da vidite koliko je ljudi tamo u jednoj prostoriji", ukazao je jedan revoltirani vojnik.

Putovanje međugradskim javnim prevozom iz jednog mesta u drugo, nekad i po više sati, nije boljka samo u beogradskim jedinicama, tako je na nivou cele Vojske Srbije. Prema nekim procenama, bar 70 odsto ljudi ide na posao na taj način. Na primer, u Kraljevo svakodnevno putuju iz Raške, Novog Pazara, Čačka, ili u Niš iz Prokuplja, Knjaževca, Bele Palanke, u Vranje iz Niša ili Leskovca...

Što se Petog bataljona Vojne policije tiče, to je onaj u koji je pre oko mesec dana Vučić "nenajavljeno" banuo u posetu. A koliko je bilo nenajavljeno, dovoljna je ilustracija da su ga tamo dočekala već spremna reportažna kola televizije Pink i novinari te televizije, RTS-a i Tanjuga, kao i kompletan vojni vrh, predvođen načelnikom Generalštaba; i neizbežni Vulin, naravno. Vučić je tada "spontano" pojeo sa vojnicima pasulj, pričao i obećao brda i doline. Prema izvorima iz te jedinice, Vučićeva poseta nije bila slučajna – nekoliko dana pre toga jedan broj profesionalnih vojnika je dao otkaz. Koliko je poseta imala efekta – u narednih nekoliko dana opet su ljudi otišli. U obećanja o većim platama i jeftinim stanovima su, izgleda, prestali da veruju.

Koliko je situacija u toj jedinici dramatična pokazuje i njena popunjenost, koja je daleko ispod optimalne (ne maksimalne), tako da su ljudi preopterećeni poslom i dežurstvima, ali u situaciji vanrednog stanja se ne žale. Da stanje nije normalno, govori i odluka Ministarstva odbrane da je u uslovima vanrednog stanja zabranjen raskid ugovora o radu. U prevodu – ne može se dati otkaz, mora se ostati u vojsci. ¶

DAVOR LUKAČ

Nulti pacijent

Kikinda je do sada bila poznata po ludaji (tikvi) i Lali na njoj, po brašnu i noblicama, opelu i "Tozi", po mamutu i sovama, a od ovog marta je postala sinonim za korona virus

Do sadašnji bilans bolesti (utorak ujutru) u zvanično proglašenom žarištu epidemije je sledeći: obolelo je četvoro Kikinđana, jedan 59-godišnjak je preminuo, dvojica 60-godišnjaka su u teškom stanju i leče se u Pokrajinskoj bolnici u Novom Sadu, a tamo je hospitalizovana i mlada Kikinđanka sa lakšim simptomima bolesti. Na stotine Kikinđana je u kontrolisanoj kućnoj izolaciji, jer su imali kontakte sa obolelima ili su prethodnih dana stigli iz inostranstva.

Virus je doneo Kikinđanin koji je išao u Milano na lečenje teže bolesti. Vratio se avionom preko Temišvara i nije zavređivao pažnju ni rumunskih, a potom ni naših graničnih službenika. Prvi oboleli u gradu je njegov 61- godišnji otac, bubrežni bolesnik zaposlen u velikoj industriji na obodu grada. Nakon prvih simptoma početkom marta on se prošetao kroz nekoliko ordinacija u nekoliko dana, žaleći se na kamen u bubregu, odlazio je na posao i družio se u komšiluku. Tih dana virus je još uvek bio "najsmešniji u istoriji čovečanstva".

Crveno svetlo se u kikindskoj bolnici očigledno upalilo nakon što je 6. marta ozvaničeno da je u Subotici registrovan prvi oboleli. Dva dana kasnije testiran je gorepomenuti Kikinđanin i utvrđeno je da je zaražen, pa je sutradan zbog sve težeg stanja prebačen u novosadski Klinički centar, gde je priključen na respirator. Taj prvi registrovani slučaj je 9. marta oterao u izolaciju petnaestak lekara i medicinskih sestara, skoro trideset kolega sa posla i mnoge druge koji su imali kontakte s njim i njegovom porodicom, a Opštu bolnicu je uveo u vanrednu situaciju.

Nekoliko dana kasnije na aparatima u Novom Sadu se našao i komšija (65) prvobolelog, što je odvelo u obaveznu izolaciju još nekoliko desetina Kikinđana. I taj drugi oboleli je do danas u teškom stanju.

KONTAKTI KONTAKATA KONTAKATA

Priča o virusu raširila se po gradu, glasine su počele da stvaraju ozbiljnu psihozu, ali zvaničnih reakcija lokalne vlasti nije bilo. Uprkos svemu radile su sve fabrike i prodavnice, deca su išla u škole i vrtiće, sportisti bili na terenima i u teretanama, a lokalna naprednjačka vlast se bavila skupljanjem potpisa za predstojeće izbore.

Prvog dana vanrednog stanja, 16. marta, još jednog Kikinđanina je korona virus bacio u postelju i on je hitno prebačen u Novi Sad. Nažalost, 20. marta je preminuo i prva je zvanična žrtva u našoj zemlji. Reč je o 59-godišnjem penzioneru, poznaniku prvoobolelog, sa kojim se sreo početkom marta u Domu zdravlju i srdačno izgrlio.

Više nije bilo dileme da je Kikinda žarište epidemije od početka marta, a to je zvanično postala drugog dana vanrednog stanja, 17. marta, nakon još jednog obraćanja Aleksandra Vučića. Tada je grad već bio podvrgnut strožim merama – stavljen je katanac na ugostiteljske objekte, pijace i trgovinske radnje, osim prehrambenih prodavnica i apoteka, i počela je svakodnevna dezinfekcija javnih površina i ustanova. Da je situacija veoma ozbiljna posvedočila je i dugačka kolona policijskih vozila koja je pod rotacijom projurila kroz grad i ušla u kikindsku bolnicu, a naknadno je razjašnjeno da su tim konvojem stigli u pomoć lekari iz Novog Sada i dopremljena neophodna medicinska oprema.

Pošto je bolničkog lečenja u Novom Sadu dopala mlada Kikinđanka, pokrajinski sekretar za zdravstvo je izjavio da je situacija na severu Banata veoma ozbiljna i da se sada traže "kontakti kontakata kontakata". To je značilo izolaciju za još desetine Kikinđana.

Proverena je informacija da je oboleo i jedan visoki funkcioner SNS-a, koji već desetak godina živi i radi u prestonici, a u Kikindi je bio zbog svedočenja na sudu. »

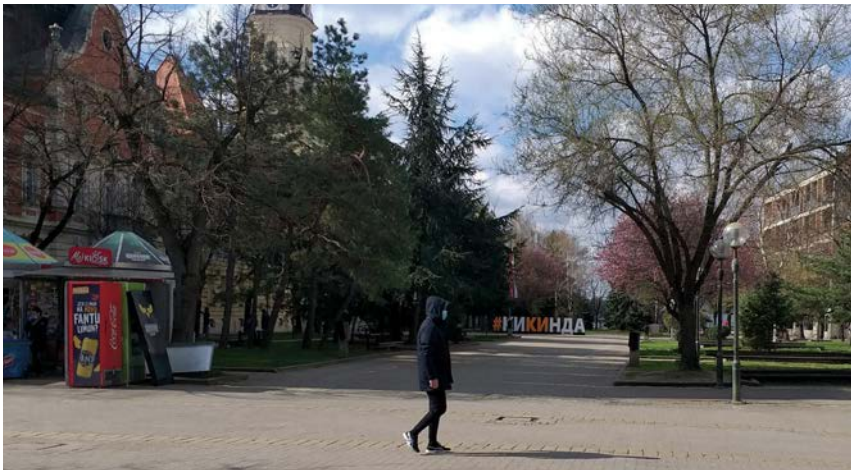

ZVANIČNO ŽARIŠTE: Kikinda
Foto: Ž. Bodrožić

Hospitalizovan je u Beogradu i utvrđeno je da je virus zapatio u Švajcarskoj krajem februara, a svima koji su sa njim bili u sudnici tog 13. marta preporučena je izolacija.

POSTROJAVANJE I UPRAVLJANJE

Pored drastičnih mera preduzetih u gradu, postoje neke nelogičnosti koje dodaju strah ionako preplašenim Kikinđanima, a pre svega činjenica da je većina fabrika nastavila da radi. Mnogi po društvenim mrežama pitaju čemu policijski čas i celodnevno patroliranje policijskih kola sa razglasom sa kog se naređuje odstojanje između građana od najmanje dva metra, ako će nekoliko hiljada ljudi svakog dana imati kontakte u autobusima, fabričkim svlačionicama i pogonima, i povrh svega raditi bez propisane zaštite?

Dok ovaj tekst odlazi u štampu, nekoliko firmi je nakon pritiska dela zaposlenih i kakve-takve javnosti obustavilo rad, a problem za veliku industriju, poput "Toze Markovića", Livnice i MSK-a je što njihovo zaustavljanje i novo pokretanje zahteva mnogo vremena i mnogo košta.

Nelogično je i neodgovorno da u apotekama u žarištu epidemije dugo nije bilo maski, rukavica, alkohola i drugih dezinfekcionih sredstava. Poslednjih dana situacija je nešto bolja, pa se tu i tamo mogu naći oprema i sredstva za zaštitu, a bolnici su u pomoć pritekle šivačke radionice, preduzetnice i udruženja žena, koje šiju maske danonoćno. Doprinos daju i lokalni paori koji sa svojim traktorima i prskalicama pomažu u dezinfekciji grada i sela, policija je u 24-časovnom dežurstvu, volonteri Gradskog štaba i Crvenog krsta pomažu starijima, a fakat je i da pored sumornih brojki i predviđanja, pozitivnog duha i prisebnosti ne manjka. Dobra vest je i da su svi medicinski radnici i kolega sa posla prvoobolelog zdravi izašli iz dvonedeljne izolacije.

Ali, brige se teško otarasiti u ovakvim prilikama. Kao što neko napisa nedavno, Vučićeva partija, od državnog do lokalnog nivoa, i te kako ume da vlada i postrojava, ali ne i da upravlja, pa je pitanje kako će se nestručni i neprikladni kadrovi nameštеni proteklih godina na važne upravljačke funkcije snaći u vanrednim okolnostima.

PAKETI ZA GLAS I SOCIJALNA POMOĆ

To potvrđuje i događaj od petka, kada je na stotine Kikinđana došlo u Glavnu poštu da podigne svoju "socijalu" i na kraju nakon dva sata gužve policijski rasterano. Očigledno se niko u Gradskom štabu za vanredne situacije nije setio da će se na jednom mestu u doba rigorozne zabrane okupljanja sliti masa ljudi. Da razmišljaju u partijskim kalupima govori i činjenica da naprednjaci lako dođu do ljudi koji primaju neku vrstu državne pomoći i dostave im BUŠ pakete (brašno, ulje, šećer) za siguran glas na izborima, a ne učine ništa da preko državnog aparata organizuju dostavu socijalne pomoći.

Sve u svemu, Kikinda je izbačena iz sebi svojstvenog stanja mira i letargije kada su kao na traci objavljivani slučajevi oboljenja i izolacije, i zebnja je, nema se šta kriti, ušla u ljude, ali na sreću nema panike ni incidenata, a optimizam uliva podatak da, evo, šesti dan ističe kako nema novih pacijenata. Neka se tako i nastavi. ¶

ŽELJKO BODROŽIĆ ("Kikindske")

U redu je da se plašite

Iako virus korona ne utiče na fizičko zdravlje dece, može da utiče na njihovo psihičko stanje

Nakon odluke Vlade Srbije da uvede vanredno stanje, deci je jednog dana saopšteno da se od sutra školska nastava emituje na televiziji. Rutina daje deci sigurnost, a od tada se njihov život ne odvija rutinski.

Istraživanja pokazuju da deca nisu ugrožena virusom korona. Mogu da se zaraze, ali se onda javljaju veoma blagi simptomi ili se ne vide nikakve reakcije. Međutim, iako ne utiče na njihovo fizičko zdravlje, haos koji je virus izazvao u društvu može da utiče na njihovo psihičko stanje. Čak i kada su deca veoma mala i ne razumeju o čemu razgovaramo, ona osećaju emocije odraslih i mogu da prožive njihove strahove i nervozu.

BEZ CENZURE

Psihološkinja Vesna Nenadić kaže za "Vreme" da je vanredno stanje trenutno naša realnost: "O tome i svim stvarima koje su realne, a tiču se dece, treba razgovarati sa njima. Način na koji to činimo treba prilagoditi detetovim kognitivnim sposobnostima i trenutnom emotivnom stanju, vodeći računa da ne dajemo lažne informacije. Dobro bi bilo da detetov strah od novog i nepoznatog predupredimo govoreći im da će i ovo proći. Epidemije i zaraze su postojale i ranije, neke smo i lično doživeli i preživeli. O tim iskustvima im možemo pričati jer su nam bliska, a i oni će nas lakše razumeti."

Mnogi roditelji su u nedomumici da li treba da cenzurišu razgovore o virusu pred decom ili treba otvoreno da razgovaraju pred njima. Svako veče sa televizora odzvanjaju poruke upućene građanima, saopštavaju se novi podaci o broju obolelih i umrlih. Deca čuju delove emisija, vide

IZLOŽENA HAOSU: Deca u epidemiji
Foto: Andrija Vukelić /Tanjug

snimke pacijenata na respiratorima, sve ovo, bez objašnjenja, može da stvori veoma komplikovanu priču u njihovoj mašti.

"Ne bi trebalo da ih zastrašujemo i opterećujemo detaljima, na primer, koliko je ljudi na respiratoru ili koliko ih je umrlo. Isto tako ne treba ni da krijemo da će osobe lošijeg zdravstvenog stanja, kojih najviše ima među starijima, teže preležati ovu bolest, možda i umreti. Naša cenzura u vezi sa obiljem informacija kojima su deca sada izložena treba da se sastoji u selekciji podataka. Ukoliko smo sami sposobni da razlikujemo 'žito od kukolja', treba i njih da učimo tome šta su činjenice, a šta lažne informacije koje se produkuju sa namerom ostvarenja nečijeg interesa", kaže Vesna Nenadić.

Kada je reč o konferencijama za medije na kojima su prisutni više politički govori od pružanja relevantnih informacija, one svakako ne pomažu da dete shvati situaciju i mogu da doprinesu povećanju anksioznosti, smatra naša sagovornica.

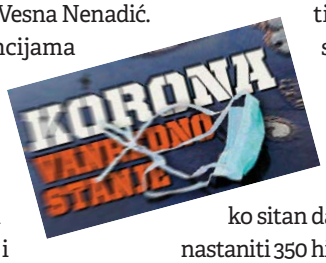

PARADNI PRIMERI

Primerenu komunikaciju sa decom imali smo prilike da vidimo u Norveškoj kada je premijerka Erna Solberg konferenciju umesto novinarima posvetila deci i njihovim pitanjima o virusu korona. "U redu je ako se plašite, ali biće sve u redu", poručila im je ona. Solbergova je strpljivo odgovarala na dečija pitanja u vezi s virusom.

"Ovo su posebni dani. Ali, deco, u redu je da ste uplašeni kada se toliko stvari dešava u kratkom vremenskom periodu. Čak i ako je vaša škola kontaminirana tj. zaražena, biće sve u redu. Isto je i ako su mama i tata inficirani. Biće i oni dobro", rekla je norveška premijerka.

Internetom su se brzo proširile i ilustrovane publikacije namenjene deci koje objašnjavaju šta je virus, pružaju interesantne informacije o njemu i uputstva kako da se zaštitimo. Na sajtu "*Live Science*"-a može se pronaći "Ultimativni dečiji vodič za novi virus korona", u kome se između ostalog objašnjava i poreklo imena strašnog virusa: "Zove se virus korona jer *corona* na latinskom znači kruna. A virus izgleda kao da nosi šiljastu krunu." Lokalna Inicijativa "Ne davimo Beograd" takođe je priredila izdanje na srpskom jeziku dečije knjige "Galaktički vodič o korona virusu za radoznale dečake i devojčice", koju su kreirali italijanski dečji muzeji. Ovde se, recimo, nalazi podatak da je "virus toliko sitan da se na vrh jedne igle može nastaniti 350 hiljada takvih virusa, gotovo isto onoliko koliko stavnika ima Firenca."

SIGURNOST DOMA

S obzirom da deca sada većinu aktivnosti obavljaju kod kuće, važno je da im pomognemo da se osećaju sigurno. Beogradske kulturne institucije reagovale su brzo i ponudile poučne i zabavne sadržaje koji mogu da se prate onlajn. Pozorište lutaka "Pinokio" će, na primer, igrati predstave i prenosiće ih uživo preko društvenih mreža. Teatar "Vuk" će takođe organizovati izvođenje i čitanje srpskih narodnih bajki. Ipak, dani bi trebalo da budu struktuirani, a pravila jasna.

"Naše prisustvo, zadavanje zadataka koje mogu i treba da obave u kući, praćenje sada uspostavljenog obrazovanja od kuće, doprinosi da se deca osete sigurno. Na ovaj način pokazujemo im da i kada je vanredno stanje, život ne staje, mi ih i dalje volimo i brinemo o njima", objašnjava Vesna Nenadić.

STRAH I NEIZVESNOST

Roditelji i staratelji koji se brinu za mentalno zdravlje svoje dece savete mogu da potraže i na sajtu Svetske zdravstvene organizacije.

"Direktnim pitanjem 'čega se bojiš?' teško ćemo doći do odgovora. Zato bi trebalo dete koje se plaši zagrliti i pričati o nekim njemu bliskim i poznatim stvarima, ljudima, junacima iz crtanog filma, knjiga, ne bi li došli indirektno do toga čega se ono zapravo boji. Ako je to, recimo, strah za sopstveni život, trebalo bi mu onda reći da od ovog virusa deca ne umiru. Ako se boji da mu mogu umreti baka ili deka, onda mu treba predočiti da su svi ljudi smrtni. Takođe, treba ih osloboditi i od eventualnog straha da su oni nekom svojojm nepažnjom doprineli da se baka i deka zaraze", smatra Vesna Nenadić.

Izazovi u karantinu su brojni. Deci je teško da shvate da njihovi roditelji sada rade od kuće. Stručnjaci savetuju da im se objasni da ovo nije odmor i da mama tata moraju da rade, a da će se igrati u dogovoreno vreme. Kada ni razgovor više ne pomaže, može se potražiti lek u humoru. Poput jednog domišljatog tate, koji je svojoj deci objasnio da će za nagradu, ako budu bili dobri, svako veče u 20 časova dobiti veliki aplauz od komšiluka. ¶

SANJA ZRNIĆ

KOVID 19 I STRAH O

Da li silnike, s vremena na vreme, treba podsećati da čovečanstvo, uprkos svemu, postoji i da je, kao u sadašnjem trenutku, saradnja imperativ? Ili je Hajner Miler dobro naslutio kada je zapisao: "Sledeći vek sastojaće se od opreza i povlačenja u male celine, u mikrostrukture, i u povlačenju iz velikih projekata, iz makrostruktura". Bojim se da tome pogoduje, govorim o posledici, kada sve ovo prođe, uvođenje vanrednih mera ili vanrednih situacija u svetu i kod nas, zbog zlokobnog utiska sigurnosti – verujem da društvo koje ih je uvelo treba pažljivo da analizira sve podatke i da ih u trenutku koji to dozvoljava ukine, da se ne bi jedna, iskreno verujem, racionalna i neophodna odluka pretvorila u neželjeni produženi efekat pandemije

Pandemija virusa kovid 19 ogolila je svet u njegovim krajnostima i ograničenosti. Povezaniji je nego ikada ranije, a opet otuđen. U njemu je čovek u pojedinim momentima zastrašujuće sebičan i nepažljiv, a opet solidaran do neslućenih granica samopožrtvovanja i plemenitosti. Pokazuje svu ljudsku krhkost, nepredvidivost sutrašnjice, apsurdnost kolektivnih predstava o sopstvenoj superiornosti i besmislenost predrasuda.

O samom virusu, o refleksijama savremenosti, društava i država, njihovih uređenja, o tome šta nas čeka kada sve ovo prođe, o pandemiji usamljenosti i ličnom iskustvu izolacije, o opasnosti po demokratiju i slobode, o farmakoindustriji i drugim temama razgovaramo sa akademikom Vladimirom Kostićem, predsednikom SANU.

Kako akademik Vladimir Kostić naglašava, prvobitno je bio odlučio da zbog zdravstvenog stanja ne daje ni pisane ni usmene intervjue, ali je tu odluku prekršio "zbog neispunjenog obećanja čoveku iz 'Vremena' koji je prerano otišao".

VREME: Po čemu je kovid 19 drugačiji virus od nekih prethodnih?

VLADIMIR KOSTIĆ: Nisam nikakav stručnjak za virusologiju, ali kovid 19 svakako nije nekakav novi biološki princip, novi obrazac patobiološkog delovanja, kakav su, na primer, prionske bolesti. U pitanju je virus koji pripada velikoj porodici virusa korona i sa kojom medicina već ima iskustva: oni su "optuženi" za širok spektar poremećaja od "običnog" nazeba do težih respiratornih bolesti. Ali aktuelni virus, sa čijom se pandemijom suočavamo, nije do sada opisan u humanoj populaciji, pa otuda i početna oznaka koja mu je data po godini kada je otkriven: 2019 novi koronavirus (*2019 novel coronavirus*). Pretpostavlja se da je u pitanju prirodni virus i da je u osnovi životinjskog porekla. Još jedan mogući greh čoveka! Naime, uništavanjem prirodnih staništa "u procesu nezaustavljivog napretka", čovek izgleda da primorava prirodu da u svom odgovoru, putem genetskih mutacija ili drugih promena u mehanizmima adaptacije, olakšano omogući prenos mikroorganizama sa drugih vrsta na čoveka i u slučajevima u kojima prethodno to nije bilo moguće.

Jedna od lekcija je da priroda neće skrštenih ruku i sa divljenjem posmatrati aktuelnu antropocentričnu i narcističku destruktivnost homo sapijensa mada ona traje nekoliko hiljada godina. Sa mehanizmima koji su joj na raspolaganju, prvenstveno verovatno u sferi genetičkih promena, ona pokušava da mu doskoči. Često čujemo kovanicu "ovo je rat", ali, iskreno govoreći, rat koji su ljudi, i sami deo prirode, prvi započeli.

U čemu se ovaj virus unekoliko razlikuje? On se veoma brzo širi, "zarazniji" je od klasičnih sojeva gripa ili SARS virusa, postoje podaci da se relativno dugo (meri se u satima, pa i danima) zadržava na različitim površinama koje dodirujemo i otuda preporuka da se izbegava dodirivanje lica rukama, odakle u raznim okolnostima može da dalje "krene" u svoj pohod na populaciju koja sa njim nema nikakva iskustva i gde je on zapravo "neočekivan i nezvan gost".

Po čemu je svet u kojem se on dogodio drugačiji od sveta u kojima su se dešavale druge pandemije?

I ovde sam u mogućnosti da dam samo svoje, ne nužno i tačne utiske. Kao prvo, svet je izgleda ipak "globalno selo", lekcija koju smo posle španske groznice i još nekoliko drugih tragičnih epizoda potisnuli. Svi smo zajedno, pre ili kasnije, u loncu. Zaključak "pre ili kasnije", ako ništa drugo, daje mogućnost da učimo jedni od drugih. Utoliko mi posebno anahrono, da ne upotrebim neku težu reč, izgleda ponuda američkog državnika da novcem obezbedi ekskluzivnost korišćenja "pronalaska u najavi" jedne nemačke firme. Uzgred, isti upotrebljava i izraz "kineski virus". Da li silnike, s vremena na vreme, treba podsećati da čovečanstvo, uprkos svemu, postoji i da je, kao u sadašnjem trenutku, saradnja imperativ? Ili je

D AUTORITARIZMA

Fotografije: Marija Janković

Hajner Miler dobro naslutio kada je zapisao: "Sledeći vek sastojaće se od opreza i povlačenja u male celine, u mikrostrukture, i u povlačenju iz velikih projekata, iz makrostruktura". Bojim se da tome pogoduje, govorim o posledici, kada sve ovo prođe, uvođenje vanrednih mera ili vanrednih situacija u svetu i kod nas, zbog zlokobnog utiska sigurnosti – verujem da društvo koje ih je uvelo treba pažljivo da analizira sve podatke i da ih u trenutku koji to dozvoljava ukine, da se ne bi jedna, iskreno verujem, racionalna i neophodna odluka pretvorila u neželjeni produženi efekat pandemije.

Drugo, nikad ljudi nisu tako špartali globusom kao danas, bilo da se radi o ekonomskim ili političkim migracijama, turizmu, modernim nomadima tipa IT stručnjaka, školovanju i sl.

Treća razlika su mediji. Ja sam, zbog odmaklih godina, bio svedok epizode sa variolom, pa mi se čini da danas zapravo prisustvujemo direktnom prenosu katastrofe koji tada nismo imali, koji, nema sumnje, omogućava poželjnu informisanost, ali stvara i izvestan osećaj distance. Mada, teško da je moguće razviti distancu prema slici koja me proganja: kamioni koji u sfumatu rane jutarnje izmaglice odvoze kovčege umrlih iz Bergama. Ali, na pitanje da li želim da budem informisan, bez obzira na prirodu vesti, moj odgovor je: da!

Na osnovu do sada poznatog, kako će izgledati dolazeći meseci i dokle će trajati pandemija?

Ne bih se usudio da prognoziram. Međutim, aktuelni pristup pandemiji kao da računa da će to ipak biti dug rat, u toku koga će se ispostavljati novi računi, kao što je na primer cena održavanja lanaca snabdevanja, posebno lekovima i drugim medicinskim sredstvima. Sutra možda i vakcinom.

Vodeća taktika, koja se i kod nas primenjuje, uz sve kontroverze, jeste pokušaj da se eksponencijalna kriva prirodnog širenja virusa "zaravni" različitim merama i time zaštite i bolesnici i zdravstveni radnici od zagušenja bolnica i kolapsa »

zdravstvenog sistema, povećane smrtnosti i rizika, koji je posebno kritičan kada su u pitanju zdravstveni radnici (hiljade njih je inficirano u Kini, oko 3000 u Italiji, čak i u SAD postoji manjak zaštitne opreme, a vidimo da se događa i kod nas...). Stručnjaci nesumnjivo odobravaju preduzete mere kao taktički potez (sa izolacijom kao suštinom). Trajanje će odrediti i izvesne osobine ove infekcije, jer se, izgleda, javljaju epizodična pogoršanja epidemiološke situacije, koja zahtevaju neprekidnu budnost zdravstvenog sistema i, najverovatnije, intenzivno testiranje. Kako neki stručnjaci previđaju "vakcina, ukoliko se pronađe, ili globalni napori eliminacije pandemije, ako budu uspešni, ili će zaustaviti pandemiju ili će nas, ako ne budu uspešni, naterati da se adaptiramo na kontinuiranu pretnju na neodređeno vreme..." Veruje se stoga da su pred nama nedelje i meseci "straha i tragedije".

Kako mislite da će svet nakon pandemije izgledati? Da li svedočimo bolnom istorijskom trenutku o kojem ćemo jednog dana govoriti kao o granici – "pre" i "posle" korone – ili možda, što reče Flober, klevećemo svoje vreme jer ne znamo istoriju dovoljno?

Pitate osobu koja je za svog, nažalost, prilično dugog života više puta čula "da više ništa neće biti kao pre." Zato sam skloniji da više nego futurolozima verujem mađarskim piljaricama koje, ako se ne varam, citira Crnjanski, da "nikad nije bilo tako da nije bilo nekako". Život se žilavo nastavljao uprkos ratovima i strašnim epidemijama. "Crna smrt", kuga, koja je napala Evropu 1347. godine pretpostavlja se da je odnela za samo četiri godine 200 miliona života (!?). Tada su se, po zakonima Venecije, mornari zadržavali na brodovima kojima nije dozvoljeno iskrcavanje tereta i ljudi u početku 30 dana (*trentino),* ali je potom izolacija produžena na 40 dana (*quarantine*) – praksa i naziv koji će se odomaćiti. Velike boginje su samo tokom jedne decenije usmrtile 90-95% do tada izolovane populacije na američkim kontinentima. Život se međutim, uprkos svemu nastavljao.

Kratkoročno ili dugoročno, i ova pandemija će uzrokovati neke promene (ne samo kako da peremo ruke ili gde da kašljemo). Upozoravaju nas da će nas već

Većina nas nema nikakav referentni okvir u svom iskustvu za ovakvu pandemiju. Pandemija usamljenosti u civilizaciji u kojoj živimo pojavila se znatno pre pandemije kovid 19 – virus je samo uspešnije iscrtao konture usamljenosti, a izolovanost neke stvari dovela do krajnosti

"dan posle" sačekati globalni i lokalni problemi ekonomije, o kojima bi bilo neumesno da ja govorim. "Politico Magazine" je pre kraćeg vremena pitao veći broj mislećih ljudi iz različitih oblasti kako misle da će izgledati svet posle ove pandemije i dobio niz zanimljivih odgovora. Jedan od odgovora se usredsredio na virtuelnu realnost kao pomoć u socijalizaciji i održavanju mentalnog zdravlja samoizolovanih osoba u nekoj budućoj sličnoj katastrofi. Zašto ovo navodim? Zato što mi se učinilo da je većina odgovora nekako tangencionalna, da se bavi efemernijim aspektima i da nikako ne ulazi u srž problema. Na primer, da li će dodir, daleko bilo, postati tabu? Šta će biti sa restoranima? Možda i zato što pravih odgovora još uvek nema, posebno o tome da li će se države zatvarati, kakav će biti naš pojedinačni odnos prema vlasti, spoljnom svetu, prema osobama oko nas... Postoje mišljenja da ova pandemija označava kraj tržišne dominacije društvom i kraj hiperindividualizma (uz strah od okretanja autoritarizmu, kao kontrapunktu) i početak vraćanja svesti o međuzavisnosti i pripadanju zajednici. Prema tome, ova kriza u sebi ima i začetak šanse, pod uslovom da se zamislimo nad tim ko smo, koje su nam vrednosti i sl. Među šansama pred novembarske izbore koje navodi jedan profesor iz SAD, navedena je i mogućnost da Amerika konačno raskine sa više od pola veka dugim političkim i kulturnim polarizacijama, u kojima je partokratski zaglavljena, te da se okrene većoj "nacionalnoj solidarnosti i funkcionalnosti" (bojim se da je i ovde na delu usklik "America first"), ne dovodeći u pitanje osnovne principe građanskih sloboda i demokratije. Pomislih, ne čekaju li i nas izbori u dramatično podeljenom društvu i možda proplamsaj navedene šanse?

Internetom kruži jedna rečenica, ne znam koliko je autentična... Pripisuje se španskoj naučnici, biološkinji, koja je izjavila: "Dajete fudbalerima milione evra mesečno, a istraživačima 1800 evra mesečno. Tražite sada lek. Idite kod Kristijana Ronalda ili Mesija, nek vam oni nađu lek". Kako smo došli do takvog sveta i vidite li načina da stvari postanu malo manje naopake?

Stanja kriza i katastrofa su idealna za podele i optuživanja, pojedinačno ili grupno (Evropa u tome ima monumentalno iskustvo), pa nisam siguran koliko smisla u ovom trenutku ima produbljivati vašu tezu. Pogledajte i kod nas. Pojavljuju se komentari u kojima se, na stranu nepristojna neodgovornost pojedinaca, negativno određujemo prema onima koji se vraćaju u Srbiju, starijima "zbog kojih se sve ovo i događa", lažne vesti piromana u informativnom prostoru, itd. Kontrapunkt ovoj frustriranosti je pesma sa prozora italijanskih gradova ili aplauzi u 20 sati, koje čujemo po Srbiji.

Ali, kada sve prođe, a proći će, ne treba da zaboravimo tezu koju ste ovim pitanjem stavili na sto. Iskusniji bi ispravno konstatovali da bi i u Rimskom koloseumu bilo neuporedivo više posetilaca gladijatorskih igara, nego da ste na istom mestu organizovali da vam Ovidije recituje svoje Metamorfoze (a oni su pritom i voleli poeziju). Meni se ipak čini da je nesrazmera za našeg "vakta" postala groteskna i uvredljiva. Nisam veliki optimista u tom pogledu. Dalja elaboracija ovog pitanja izvrgla bi me (nas) podsmehu, jer i mi živimo u kulturi u kojoj se pamet "izlaže komičnom u svojoj ubeđenosti da može razvrstati svaku nepostojanu pojedinost postojanja". Odgovoriću oportuno: o tom – potom!

U kojoj meri je kapitalizam odredio razvoj medicine i farmacije? Koje bolesti i koje ljude treba brže i bolje lečiti? Koliko se koja vakcina isplati (jer farmakobiznis je ipak biznis)?

Poslednjih stotinak godina medicina (posebno dijagnostika i terapija) konačno postaje naučna oblast, usko vezana za razvoj tehnologije. Iskoraci u tom domenu zahtevali su ulaganja i procene njihovog odnosa sa dobitkom (materijalnim i nematerijalnim). Ukratko, preciznije nego ikad, zahvaljujući delovanju tržišta, svakom segmentu medicinske delatnosti određivana je vrednost, ili da budem elementarniji, cena, sa motom "dobra medicina je skupa medicina". U istom periodu, prateća farmaceutska industrija izrasla je u neshvatljivog giganta: na primer, globalno farmaceutsko tržište u 2017. godini vredelo je 934,8 milijardi dolara, a doseći će 1170 milijardi ove godine (porast od oko 5,8%). Uporedo, ova industrija investira čak do 15% od ukupne prodaje u istraživanja i razvoj. Samo ove godine biće dostupno više od 220 novih lekova. Na primer, za lek Keytrudu se veruje da će do 2024. godine doneti proizvođaču 17 milijardi dolara. Ukratko, dimenzije cele priče su dosegle takve razmere da se ne može očekivati da jednu od najjačih svetskih industrija vodi samo filantropija i briga za bolesnika. Otuda ogroman broj regulatornih mera i zakona upravo u oblasti farmaceutske industrije da bi se postigla preko potrebna kontrola, uključujući njen odnos ne samo sa kupcima lekova, već i sa istraživačima, lekarima itd. Da se u eventualnoj vakcini protiv kovida 19, pored humane vrednosti, nalazi i ona druga, ekonomska, možda svedoči i podatak da se više od 20 kompanija upustilo u njenu realizaciju.

Kada je postalo jasno, makar onima odgovornima, da će izolacija biti neizbežna, odjednom se pojavilo stotine saveta, priručnika, ideja i svega drugog koji treba da pomognu da se izdrži boravak u samoći, sa sobom. Govori li vam to o nekom odsustvu i/ili prezasićenosti?

Pa, ovakve situacije pojedinci doživljavaju i kao šansu za "pet minuta slave". A zapravo većina nas nema nikakav referentni okvir u svom iskustvu za ovakvu pandemiju. Pandemija usamljenosti u civilizaciji u kojoj živimo pojavila se znatno pre pandemije kovid 19 – virus je samo uspešnije iscrtao konture usamljenosti, a izolovanost neke stvari dovela do krajnosti. Iako nisam dugo razumeo latinsku sentenciju, da je parafraziram, "srećnima priliči ostanak kod kuće", u starosnoj grupi za koju nema alternative, odlučio sam da se pridržavam preporučenih stavova. Sa tihom otmenošću i merom Predrag Kon (izvinjavam se što ga izdvajam) je građanima, bez ulepšavanja i zavaravanja, poručio: "Izdržite!". I evo, to poslednjih nekoliko dana, izolovan sa suprugom, činim i nameravam da činim. Lagao bih da mi ponešto ne nedostaje – unuci i deca, pa tek potom posao, SANU, prijatelji, kratke šetnje (da sam napisao samo šetnje, prethodno pomenuti prijatelji bi mi se podsmevali)... otkazana putovanja. Teše me Magrisove reči: "Putovanje je vernost slabo pokretljive osobe koja posvuda potvrđuje ono na šta se navikla i sa čim je srasla i pokušava da kretanjem u prostoru prevari osipanje vremena ne bi li uvek ponavljala ustaljene radnje i pokrete: sesti za trpezu, ćaskati, voleti i spavati." Samo još da deca i prijatelji ne saznaju kako smo ih u izolaciji ogovarali!

Koje lekcije (treba da) (na)učimo upravo sada?

Zaključci tipa "šta treba da naučimo upravo sada" su zakonito nepotpuni jer se nalazimo u sred procesa učenja – lekciju tek treba da pročitamo do kraja. Ali izdvojio bih dve stvari. Prvo, saglasnost da smo, na kraju krajeva, ranjivi i da je neophodno razvijati ne samo postojeće, nego i nove oblike solidarnosti (umesto preganjanja da li su virus stvorili zli ljudi iz Amerike, Kine ili neke još uvek nepoznate destinacije).

Drugo, sa ubrzanjem života očito je sve neophodniji napor, pa i institucionalizacija prosvećenog predviđanja i planiranja, da se neprestano ne iznenađujemo. Zanimljiv je govor Bila Gejtsa 2015. godine, koji se može naći na Internetu, u kome već tada upozorava da planetarnu opasnost u godinama koje slede ne predstavlja toliko atomski rat koliko planetarna infekcija nekim "visoko infektivnim mikrobom", koji će odneti desetine miliona života i naneti ekonomsku štetu širom sveta od oko 3000 milijardi dolara. Gejts je tada, u iščekivanju takvog scenarija, predložio jačanje zdravstvenog sistema, posebno u siromašnijim zemljama, ulaganje u istraživanja, uvežbavanje odgovora putem simulacija pandemije ("*run germ games*"). Poslednju preporuku doživeo sam sa zebnjom: on, naime, celu situaciju poredi sa ratom – toga je bilo i kod nas i uopšte, uočljiva je militarizacija medicinskog vokabulara – i predlaže stvaranje pokretnih rezervnih medicinskih snaga. Ali da bi bile efikasne, on kao mogućnost navodi udruživanje sa vojnim snagama, pominje čak i NATO snage (možda da zasluže Nobelovu nagradu za mir – predlog prema kome lično ne osećam ništa drugo sem gađenja!). Zaista ne sumnjam u dokazanu filantropiju i iskrenost Bila Gejtsa, ali me od mogućih posledica ove ideje hvata strah, pa i panika, jer mi se čini da bi posledice mogle, posebno za male države i narode, da budu strašnije po slobodu i demokratiju od "optuženog" virusa. Ali da dalje amaterski ne političarim (a koji Srbin nema tu strast?), Bil Gejts je 2015. godine preporučio da za sledeću epidemiju budemo spremni. Ovoga puta to nismo bili. ¶

JELENA JORGAČEVIĆ

Poslednji let iz Berlina

"Virus korona nam je, dakle, pokazao da se može kad se hoće. Da, moguće je da države deluju, pomažu i komuniciraju brzo, bez birokratije i na međunarodnom nivou... Da se brzo nabavi potrebni novac, da se brzo okupe potrebni ljudski resursi kako bi se rešio neki problem... Sve je samo pitanje volje" — Barbara Plag

Nemačka sistematičnost je čudo. Još u maju 2019. godine bila je zakupljena sala art bioskopa u Berlinu gde je trebalo da bude prikazan film "Poslednja avantura Kaktus Bate", u kojem se pojavljujem kao narator i istraživač. Tada je bio određen i datum projekcije, 11. mart 2020. To je trebalo da bude povezano sa drugim dešavanjima tokom mog gostovanja – učešćem na izložbi na temu strip žurnalizma u berlinskom Muzeju evropske kulture, a zatim i promocijom knjige inspirisane pričama iz Drugog svetskog rata (nazvanom *Partisanenpost*), sa stripovima koji su na tu temu godinama objavljivani u "Vremenu".

Izdavačka kuća Bahoe iz Beča pristala je da uz knjigu ide i insert sa originalnim prilogom – opširnim tekstom u kojem sam se bavio sudbinom dede po majčinoj liniji, koji je tokom rata bio pripadnik podzemnog pokreta otpora (koji su na ovim područjima nazivani "ilegalcima"). To je teška priča, s obzirom da su tajne delatnosti mojih babe i dede u leto 1944. godine uspeli da razotkriju pripadnici folksdojčerske policije (Pančevo i druga mesta u Banatu bila su nastanjena vrlo brojnom nemačkom nacionalnom manjinom, čiji su predstavnici, u sadejstvu sa okupacionom vojskom, bili deo novouspostavljenih vlasti). Deda je uspeo da izbegne opkoljavanje kafane koju je držao, a u kojoj je postojala tajna prostorija gde su skrivali odbegle od nacističkog progona. Nakon toga se krio po močvarama u Pančevačkom ritu, pre nego što se pridružio partizanima. Moja baba, tada trudna, nakon teškog prebijanja izgubila je blizanace, ali su joj život spasli susedi folksdojčeri, koji su garantovali da ona sa ilegalnim aktivnostima u vlastitoj kući nije imala veze (iako to, naravno, nije bilo istina). Tokom vršenja konspirativnih aktivnosti, moj deda je za saradnike imao i Nemce antifašiste, kako one "domaće" tako i Nemce iz Rajha, koji su se – pod ogromnim rizikom – borili protiv nadmoćne nacističke mašinerije.

Činilo mi se da ima nečeg simboličnog u tome da sav taj materijal bude prvi put predstavljen baš u Nemačkoj (italijansko izdanje planirano je za septembar) – knjiga je trebalo da bude promovisana na značajnom dešavanju kakvo je Sajam knjiga u Lajpcigu, i javilo se nekoliko radio i televizijskih ekipa koje su planirale priloge. Zanimljivo je da je rat, iako spada u nimalo lake teme, još uvek predmet debate u savremenoj Nemačkoj, i bio sam radoznao da to posmatram iz blizine.

RASPLAMSAVANJE KRIZE

Međutim, dok su se sva ta gostovanja pripremala, 2019. godine, niko nije mogao ni da sanja šta će se dešavati marta 2020. Kada je situcija sa virusom korona već počela da se razbuktava, Sajam knjiga u Lajpcigu je otkazan, ali ne i berlinska izložba i projekcija filma. Smatrao sam da bi bilo neprofesionalno i u najmanju ruku nefer s moje strane da otkažem put. Čak iako je postajalo jasno da strah od zaraze nekontrolisano iskače iz racionalnih okvira, nije bilo moguće zamisliti da će evropske države paničnom brzinom krenuti da uvode ozbiljna ograničenja kretanja. Baš pre nego što sam krenuo na put, slučajno sam u gradu sreo Ildiko Erdei, antropološkinju. Počeli smo da komentarišemo situaciju koja liči na rasplamsavanje masovne histerije i moj zaključak je bio da tu ima dosta posla za one koji se bave socijalnom antropologijom. Ildiko mi je preporučila članak Barbare Plag (Plagg), docentkinje za higijenu, prevenciju i socijalnu medicinu na Univerzitetu Bolcano u Italiji. Članak sam pročitao tek nakon što sam se vratio sa puta – razmišljanja doktorke Plag kao da su odražavala misli koje su me i samog morile na tom putu...

U Berlinu je atmosfera bila prilično opuštena. Iako su svi pratili vesti o virusu korona, malo ko je nosio masku. Možda nije bilo onoliko gužve kao ranije, ali sve je još uvek funkcionisalo na uobiča-

jen način. Neočekivano brzo je stiglo obaveštenje da su berlinski muzeji u obavezi da zatvore svoja vrata za posetioce. Bio je to poslednji dan kada sam mogao da prisustvujem i vlastitoj izložbi, u okviru programa pod nazivom "ComiXconnection", vrlo dobro osmišljenog zbivanja posvećenog strip scenama različitih zemalja, koje je proputovalo dvadeset gradova u jugoistočnoj Evropi i Nemačkoj.

Nastavio sam put za Lajpcig, gde je (uprkos odlaganju Sajma knjiga) još uvek bilo moguće posetiti manja dešavanja, kao što su ona u alternativnom prostoru ironično nazvanom "Klub milionera" (Millionaieres Club), iako se i tamo već osećala napetost i zbunjenost. Svuda su se prepričavale alarmantne vesti o ovim i onim državnim merama koje stupaju na snagu ekspresnom brzinom.

Na povratku kući, bio sam jedan od putnika za Beograd, u avionu kompanije easyJet. Neki od putnika su govorili da je teško shvatiti šta se događa pošto dobar broj letova biva otkazan, a neki su i sami tu dospeli nakon što su neki drugi letovi bili iznenada obustavljeni. To je sve zvučalo nekako preterano pošto su razmere epidemije na Balkanu i u Srbiji bile smešne u poređenju sa Zapadnom Evropom. Uostalom, mi, skromni putnici, upravo smo prošli pasošku kontrolu i sada se

PRIČE IZ DRUGOG SVETSKOG RATA: Zografovi stripovi iz "Vremena"

nalazimo u kabini aviona, koji se veselo zarolao pistom. Međutim – kakav je to čudan zvuk? Kočimo i mašina se zaustavlja. Saopšteno nam je da se očekuju dodatne instrukcije zbog mera koje je Srbija uvela u cilju zaštite od širenja virusa korona. Nakon dodatnog sata čekanja, saopštavaju da je let otkazan i da se vraćamo na aerodrom. Neki su plakali. Neki su govorili da samo žele da se vrate kući, da budu sa svojom decom. Kao da je bilo nekog ko bi to mogao da čuje. Ubrzo su se svi razmileli po aerodromu, ne znajući šta će sa sobom. Nakon nekog vremena, stigla je i vest da je odložen sutrašnji let za Beograd kompanije Air Serbia.

POVRATAK U BEOGRAD

Pa dobro, nismo li među razložnim svetom, na Zapadu, tu bi sve trebalo da podleže normi i da postoje nekakva pametna rešenja... Još jednom smo stali u red za pasošku kontrolu pošto formalno ponovo ulazimo na teritoriju Nemačke. Pitao sam policajca koji je pregledao pasoše: "Letovi su odloženi, šta da radimo?", a on je odgovorio: "Otkud ja znam?!", i tada sam shvatio da treba da se tornjam kako znam i umem, i to što pre.

Nakon moje poruke u kojoj objašnjavam situaciju, sve svoje obaveze je napustila i na aerodrom pristigla Beate Vild (Wild), kustoskinja izložbe. Jedini (i veoma skup) let tog dana za Beograd vodio je preko aerodroma u Frankfurtu. Deo sam platio sam, a veći deo je Beate pridodala, iz vlastitog novčanika. Imao sam sreće da imam takve prijatelje. Nekako je bilo jasno da nema vremena za dvoumljenje. Štaviše, pretpostavljao sam da bi i let iz Frankfurta mogao da bude odložen, ali trebalo je pokušati.

Čitav put sam proveo smišljajući alternativna rešenja. Najizglednija varijanta bila je da vozom dođem do Minhena, a da zatim pokušam da pronađem neke Balkance (kojih u tom kraju ima prilično), koji bi poluilegalnim putevima, u zavisnosti od granice koja je pristupačna u tom momentu, mogli da me prebace do Srbije. Pretpostavio sam da verovatno postoje hiljade ljudi (ne samo iz Srbije) koji su negde između različitih država zarobljeni, ne znajući kuda da krenu i kako da se domognu svojih destinacija. S druge strane, mora da postoje i hiljade migranata, u još težoj poziciji, koji se kreću u suprotnom smeru, pokušavajući – recimo balkanskom rutom – da dođu do Nemačke. Ako je plan tih ishitrenih mera bio da se spreči širenje virusa, to je bilo više nego kontraproduktivno. Verovatno zato što autori ove strategije zapravo dolaze iz finansijski stabilnih sredina i problemi siromašnijih putnika nisu njihova briga.

Na gejtu, neko je pevao "Korona, korona, koronaaa", na melodiju pesme *Marina*, koju je pedesetih izvodio Roko Granata. Uleteo sam u avion Lufthanse za Beograd očekujući da bi svakog momenta mogli ponovo da zaokrenemo i vratimo se u neizvesnost. Eno kapetana, sada će da nam se obrati! "Ha, haa, priznajte da ste mislili da ovaj avion neće nikada poleteti!", rekao je šeretski, zvučeći pre kao kapetan nekog gusarskog broda. Tokom leta, jedna od putnica, koja je sa sobom nosila tubu, svirala je *Over the Rainbow*; čak su i stjuardese tapšale. Već je bilo poznato da narednog dana u podne čitava EU zatvara svoje granice. Svi su nekako odahnuli, a zatim nas je na aerodromu čekao povratak u balkansku realnost.

Ogroman red ljudi zbijenih u gomile čekao je... nešto. Nije bilo moguće shvatiti šta se tačno dešava dok se zajedno sa gomilom niste probili do jedne službenice (kao da u čitavoj zemlji nisu mogli da nakupe bar trideset službenica), koja je zavodila naše izjave i delila nam papir »

KAO DA JE BILO PRE MNOGO GODINA: Običan dan u Berlinu
Foto: Sava Radovanović /Tanjug

sa obaveštenjem o četrnaestodnevnoj samoizolaciji. Čekanje i probijanje kroz masu umornih kako bi se doprlo do službenice trajalo je puna četiri sata, i teško da je postojao neki efikasniji način da na bližnjeg putnika prenesete klice. Uglavnom, kada sam se probudio narednog jutra, nije mi palo teško da ostanem u ilozaciji pošto i inače radim iz kuće. Međutim, pitao sam se – šta se to zapravo događalo nekoliko poslednjih dana? Šta je moguće zaključiti na osnovu tog iskustva?

ZAPAD I KINA

Kao prvo, dok ovo pišem, globalna eskalacija zbivanja oko virusa korona još uvek traje i verovatno će biti potrebno da prođe neko vreme da bi se podvukla crta i sve podrobno sagledalo. Ipak, teško je odupreti se utisku da živimo u svetu koji je podložan prihvatanju sugestija razne vrste koje, zahvaljujući umreženosti i medijima, mogu da budu distribuirane brzinom šumskog požara, pre nego što bilo ko ima vremena da ih proverava. Reklo bi se da je pod tim okolnostima razliku između stvarnih i fiktivnih problema ponekad vrlo teško odrediti, i to važi ne samo za *raju*, već i za njene predvodnike, zamislite, čak i u prosvećenim sredinama.

Populistički političari, koji danas preovlađuju na opštoj sceni, dobar su lakmus za povlađivanje hirovima mediokritetskih umova. Evo nešto materijala za razmišljanje: ovih dana, prvi put se desilo da čitav svet bude zaustavljen, i to zbog zaraze za koju se od početka nije znalo da li je i koliko fatalna, naročito – da li se zapravo razlikuje od sličnih epidemija koje su se i ranije dešavale, a koje izvesno nisu razorile čovečanstvo. Da li je to sve povezano sa političkim prilikama, koje i te kako mogu da se reflektuju na psihu mase? Kako na globalne prilike mogu da utiču ne samo javno mnjenje, nego i osećanja ljudi na Zapadu, čija politička elita je jedina i imala kapacitet da pokrene drakonske mere tako gigantskih razmera? U unipolarnom svetu, politički, tehnološki pa i misaoni model Zapada je pobednički, i nije teško prepoznati da uspeva da se nametne ostatku sveta.

Koliko god to čudno zvučalo, ta pozicija lidera je stresna i podložna mnogim strahovima. Ne treba zaboraviti da virus korona ima izvorište u Kini, koja danas diše za vrat razvijenom Zapadu. Možda je bilo lakše nositi se sa tom mnogoljudnom zemljom u vreme kada su tamo svi vozili bicikle i mahali crvenim knjižicama. Zapad je to percipirao kao primitivizam koji bi teško mogao da predstavlja ozbiljnog takmaca. Međutim, sa ogromnim ekonomskim i tehnološkim napretkom Kine, mnogo je teže prihvatiti kosookog milijardera koji zna sve o Rolingstonsima. Pojava bolesti koja se širi iz tog područja mogla je da bude percipirana kao ogromna trauma. S druge strane, možda su tome doprineli sami Kinezi od kojih neki, uprkos napretku, još uvek doživljavaju sebe kao inferirone i primitivne u odnosu na Zapad (na primer, ne postoje kineski Rolingstonsi, bar za sada). Velika akcija kineskih vlasti na suzbijanju virusa korona, paradoksalno, možda je samo uvećala strahove kod zapadnjaka – "ako su Kinezi sproveli tako veliku kampanju protiv jedne bolesti, to mora da je nešto strašno".

RATNA RETORIKA

Ubrzo se raširila panika, a razrešenje se videlo u potpunom zatvaranju i izolaciji, u kojoj su se zaraženi brojali svakog momenta, kao da je u pitanju takmičenje. Sugestivni govori o nevidljivom neprijatelju (retorika zapadnih zvaničnika nalikovala je na ratnu) bili su ubedljiviji baš zato što su dolazili iz prosvećenih zemalja. Ne treba ni pominjati da čitava situacija posebno pogoduje državnim zvaničnicima svake provenijencije, koji se sada pojavljuju u ulozi brižnika i spasitelja, a o problemima možemo da raspravljamo... kasnije. Još je smešnija uloga balkanskih "velikodostojnika", koji su po svom starom običaju globalni problem najpre paušalno ignorisali, a zatim su snishodljivo pritrčali opštem vagonu, da ih ne bi neko percipirao kao "primitivce", je li.

Naravno da bi bilo glupo ne biti svestan da je potrebno zaštititi sebe i druge od epidemije virusa, i to je ostvarivo poboljšanjem elementarnog higijenskog obrazovanja, između ostalog. Kao što tvrdi gorepomenuta Barbara Plag (članak na našem jeziku dostupan na Prometej.ba), nažalost, postoje mnogo ubojitiji problemi sveta u kojem živimo, a koji zbog trenutne opsednutosti virusom korona uopšte nisu vidljivi. Tu spadaju, na primer, prisutnost mikroplastike u vazduhu, izbeglička kriza, ili glad – od koje godišnje umre devet miliona ljudi. Članak Plagove govori i o mogućoj dobroj posledici situacije kojoj smo svedoci, prvog globalnog angažovanja oko rešavanja zajedničkog problema: "Virus korona nam je, dakle, pokazao da se može kad se hoće. Da, moguće je da države deluju, pomažu i komuniciraju brzo, bez birokratije i na međunarodnom nivou... Da se brzo nabavi potrebni novac, da se brzo okupe potrebni ljudski resursi kako bi se rešio neki problem... Sve je samo pitanje volje". Takođe, ona zaključuje da volje za rešavanje nekog od akutnih problema još uvek nema. Kad se sve ovo završi, dakle, verovatnije je da ćemo se vratiti na staro... ¶

SAŠA RAKEZIĆ
alias ALEKSANDAR ZOGRAF

TEOFIL PANČIĆ

Istraga petokoronaša

Vanredno stanje samim sobom proizvodi, kao nuspojavu, mnogo magle. U gustoj magli se slabo razaznaju obrisi ljudi i stvari, a i reči se čuju na neki izvitoperen način, pa se u skladu s tim i tumače

U prirodi je vanrednog stanja, kao kategorije, da priziva mitsko, od mnogih žuđeno jedinstvo ugroženih (jer to smo, eto, "svi"), a da proizvodi podelu, štaviše, segregaciju – kao "vertikalni" vid podele u kojem se uspostavlja hijerarhija tobože moralne naravi: između Ispravnih i Pogrešnih, najjednostavnije rečeno (elaboracija sledi).

Vanredno stanje, oštrije nego redovno i sa potencijalno dalekosežnijim posledicama, raslojava društvo na one koji vanrednim stanjem upravljaju i one koji su njime upravljani – mnogo doslovnije, doslednije i neposrednije nego izvan vanrednog stanja. Ono invazivno napučuje gotovo sve, čak i sasvim "privatne" aspekte života pojedinca, one koje redovno (van-vanredno?) stanje ostavlja na miru čak i u glavnini jasno nedemokratskih društava.

Da li je to "u nekim situacijama u redu" jer se "ne može izbeći" poradi "prečeg dobra"? Možda je to glavna tema sporenja u i o vanrednom stanju – onoliko koliko bilo kakvog javnog sporenja uopšte može da bude, jer upravljači vanrednog stanja ne vole da se ono propituje, pošto se ono održava ili pada na ideji vlastite neupitne neophodnosti (i to ne samo načelno, nego i u pojedinostima). Svako ukazivanje na moguće alternative, svako dovođenje u sumnju potpune bezalternativnosti Proglašenog i Sprovodećeg dovodi vas, otuda (jer "razmaženo" smatrate da uredno koristite svoja zvanično i dalje neotuđena prava, ili jednostavno radite pogonjeni inercijom vlastite civilnosti), u poziciju čoveka na samom rubu, ili već sa spoljne strane ruba društvene legitimnosti i moralne dostojnosti, onakvih kakve su brzinski definisane (u vanrednom stanju element improvizacije uvek je važan) od onih koji vanredno stanje intelektualno servisiraju – sa ili bez bukvalne ili simboličke nadoknade. Odatle je najviše polukorak do kužnosti, tj. do statusa, nazovimo to tako kontekstu dolično, *petokoronaša*. Tako bi to sada moglo da se zove, kao što se ranije zvalo nekako drugačije, jer mnogima od nas ovo nije prvi put da se suočavamo sa duhovnom policijom vanrednog stanja. Pre dvadeset i jednu godinu bili smo, recimo, "lokatori" zlog NATO pakta. Danas taj izraz zvuči bizarno i smešno, ali u kontekstu vremena i mesta radnje nije bio nimalo naivan. Da li se u međuvremenu nešto suštinski promenilo? Ne, osim što je poneki *lokator* promenio svoje sistemsko mesto, pa sada iznutra, iz tople, zaštitničke utrobe komandnog broda (ili barem palube) vanrednog stanja, kidiše na *petokoronaše*, na skeptike ili, daleko bilo, otvorene apostate ideologije i izvedbene prakse vanrednog stanja. Odričući im intelektualnu i etičku, a naročito građansku i ljudsku dostojnost (već i zato što "zaboga, ne sada", jer za pitanja i sumnje odjednom, premijerno u istoriji, postoje neka maglovita i nespoznatljiva bolja vremena) onako kako je i njima kadgod odricana.

"Maglovitost" ionako nije slučajno u prethodnoj rečenici: vanredno stanje samim sobom proizvodi, kao nuspojavu, mnogo magle. U gustoj magli se slabo razaznaju obrisi ljudi i stvari, a i reči se čuju na neki izvitoperen način, pa se u skladu s tim i tumače. Sve reči osim *bezuslovno pristajućih* izvrgavaju se ili cenzuri ili poruzi ili nekoj čudnoj moralnoj skrutinizaciji koja operiše jednom vrstom emocionalizacije kakva je osobito pogodna za manipulaciju pa je zato obazriviji ljudi izbegavaju, naročito u ovako "ranjivim" kontekstima.

Ako mislite da je to sve, varate se. Čak ni bezuslovni pristanak nije dovoljan: suštinski, *potrebno je voleti vanredno stanje*. Propagirati ga. Uzdizati njegove vrline, ili barem njegovu neophodnost koja ne sme biti propitivana Jer Tako I Nikako Drukčije. Nije zgoreg ni naglašavati vlastitu prilagođenost i prilagodljivost vanrednom stanju i stameno odsustvo slabićko-malograđanskog kukanja zbog njegovih, pa dobro, možda pomalo neprijatnih epifenomena. Ako ste "javna ličnost", najbolje bi bilo da, recimo, učestvujete u kampanji *Stay home*, onako kako ste u ovo isto vreme 1999. nosili onaj *target* čepeći se po trgovima i mostovima. A, niste nosili *target*? Pa, zašto niste? Strukturno, radi se o istom. A nije loše ni da vidljivo zaaplaudirate u osam uveče, tobože lekarima i sestrama, a zapravo samom vanrednom stanju i policijskom času – jer zato je taj aplauz tako vremenski lociran i tako konotiran. S druge strane, već i "maliciozno" zapažanje iz prethodne rečenice neopozivo vas svrstava među petokoronaše, i očekujte da ćete to morati nekako da *iskijate*, ako ovo nije nezgodna metaforika u ova virusna vremena.

U stvarnosti izvan petparačkih klišea iz kreativne industrije vanrednog stanja, *petokoronaši* su mahom normalni, prijazni i odgovorni ljudi. Čuče kod kuće koliko je neophodno, trudeći se da ne zapate što im ne treba, ni zbog sebe ni zbog drugih. Kao građani poštuju odluke i propise, čak i kada ih žestoko propituju i dovode u sumnju. Zapravo, kao što ni onomad nisu "voleli" bombe – za šta su rutinski optuživani – nego su samo bili svesni em konteksta koji je do njih doveo, em su razdvajali realni stepen opasnosti od njih od onoga što je bio propagandni *overdose* iliti udeo ideologije. Ali, "ovde nema ideologije, ovo je samo virus"? Ko je u stanju da formuliše ovakvu rečenicu i da poveruje u nju, taj je mnogo toga propustio da pročita i da proživi. Možda bi mogao bar ovo prvo da nadoknađuje dok dždeži kod kuće čekajući da mu milostivo saopšte da je Gotovo. ¶

Ako mi stanemo, biće kraj

"Mi nastavljamo dalje. Moramo da radimo. Roba se i dalje izvozi, uvozi, prevozi. Svet i dalje nekako funkcioniše. Dok je tako, ne mogu da kažem dobro je, ali, jebiga, dobro je"

Piše: **Andrija Rajman***

Desetak dana pošto sam se ukrcao desila se neverovatna stvar, bar u današnje vreme, da smo bili u luci, luka nije radila, Nova godina. Retko i dragoceno. Opustili smo se i tako je krenula godina, opušteno. Naše putovanje je trebalo da se promeni i da krajem marta okrenemo za Kinu. Na brodu (kako to već na brodu biva), svako ima neku svoju teoriju zašto Kina, kada Kina, ne bih u Kinu. Rasterećeni, uglavnom zbog toga jer su nam porodice zbrinute a mi pod nekom vrstom dirigovane stvarnosti, niko nije čitao ni pratio vesti sa Dalekog istoka. A tamo je situacija već počela da se zagrejava.

Pre nego smo se uhvatili u koštac sa vestima, naravno, kako to zimi već biva, nevreme. U talasima je dolazilo sa Atlantika i besnilo nad Evropom. Bilo nam je na putu, ili bolje, mi smo njemu bili na putu. Pričekati ili nastaviti, nije do nas. Srećom, talasi od 10 metara su ubedili donosioca odluka da nas ipak ostavi da čekamo. More udara, željezo škripi, vetar nosi. Niko ne izlazi napolje. Uvalili smo se u neku uvalu i čekamo. Karantin, generalna proba.

Ja sam uhvatio vest negde oko 20. januara da je identifikovan novi virus, priča se o veoma lakom prenosu istog, priča se o mrtvima. Nije mi milo da to čujem, al' prošli smo i ptičji i svinjski, šta može ovaj više da uradi? Osećanje pola-pola. Već smo imali ljude sa maskama po brodu. Nisam zabrinut, ali nisam ni opušten. Na brodu stanje redovno.

Onda ide bomba. Kina zatvorila grad od 11 miliona. E sad, pošto sam proveo u Kini dosta vremena, i znam koliko su oni organizovani, efikasni i brzi, ovo je bilo veoma indikativno da je reč o nečem što do sada nije viđeno. Nešto novo i opasno. Nakon nekoliko dana, pristižu na vesti od kolega sa brodova u Kini. Nije dobro. Sve se usporava, otkazuje. Al još je daleko.

Fokus se pomera na to da se izbegne Kina, otići pre kraja ugovora kući, na putu za Kinu. Ali to je još i vremenski i prostorno daleko. Briga naših kod kuće isto dobija fokus: ne idite za Kinu. Ovo kao povremena opomena u razgovorima, jer to nije savet koji će iko poslušati. Februar je već odavno počeo, ljudi se iskrcavaju, ukrcavaju, nema nikakvih problema. Malo je po Aziji teže, ali veliki je ovo mehanizam (transport robe brodom), da bi se tako lako zaustavio. U lukama smo gde ne razmišljaju mnogo o virusu već im brige zadaje konflikt u Siriji, migranti, Rusija. I moćno deluju državnici na vestima, kad mogu da preuzmu kontrolu. Evropa je još bezbrižna iako prijavljuju zaražene. U Italiju stižemo krajem februara. Jug. Na severu već ozbiljan broj zaraženih, ali se ništa ne preduzima, nikakve mere, samo obaveštenja za javnost.

UPLOVLJAVANJE U NOVU STVARNOST

Prvog marta kreće sudar sa stvarnošću. Na severu smo Italije, oko hiljadu zaraženih, priča se samo o karantinu. Mi počinjemo da budemo oprezni. Rukavice i maske. Iako nije to još došlo do mozga, delujemo preventivno i instiktivno. Sledeća luka severna Evropa. 5 dana do gore. U tih 5 dana sve se preokrenulo. Dolaze nam mejlovi iz firme, smernice kako da se ponašamo, ništa specifično, opšte informacije, uputstva SZO-a. Meni nervoza raste, jer iako smo dobijali to i ranije, i za ebolu i za ostale zarazne bolesti, nikada broj zaraženih nije ovako brzo rastao. Ne u Evropi.

Uvodi se karantin u Lombardiji, nama već stižu zahtevi iz sledeće luke, da merimo svima temperaturu, ima li neko simptome itd. Brodsku bolnicu prevrćemo naopačke i vadimo maske, rukavice, medicinski alkohol, sve što je na preporukama SZO-a.

Dolaze ljudi spolja na brod, ne rukuju se, drže distancu, nosimo maske, rukavice, još niko nije načisto gde smo i šta smo. Malo slušamo instrukcije, malo se sprdamo na račun rukavica, svi se smeškaju a nikome nije baš svejedno.

ŽUTO CRNA ZASTAVA (prva odozdo): Brod je u karantinu
Foto: Radharc Images / Alamy Stock Photo

To je već 10. mart, završili smo po severnoj Evropi, krećemo ka Španiji. Počinje sve da se komplikuje i ništa više nije isto. Broj zaraženih u Italiji premašio 10.000, Španija galopira. U međuvremenu, ljudi iz firme preventivno rade od kuće, smanjuje se komunikacija, ne dolaze nam servisi za uređaje na brodu, iz Azije se ne može kući, priča se o zatvaranju Evrope. Dan posle proglašavaju pandemiju.

U Španiji, tri osobe su nam došle spolja. Ne mogu da kažem da smo ih se bojali, a ni oni ne bi verovatno to rekli, ali tako smo se ponašali. Od onih živahnih ljudi sad su postali ljudi sa strahom u očima, i to se i te kako vidi.

KRAJ SE ODLAŽE DO DALJEG

Na brodu se retko kad ukrca čitava posada odjednom. Isto tako i idu kući, po dva, po tri. Iščekivanje tog dana je sve. Od kada se preda zahtev za smenu do odlaska je blaženo stanje. Ne kod svih. Nekoga mrzi što ide jer zna da će brzo da se vrati, al' to je posao. Tih petnaestak, mesec dana ljudi dobiju poslednji *boost*, pa čak i ako im je baš taj brod preseo, što zbog posade, linije ili bilo čega drugog, u tom periodu su vidno boljeg raspoloženja. Daju poslednje atome snage da odrade to što treba, znaju da idu posle toga. To "posle toga" se sad produžava na neodređeno. Posada pita, mi odgovore nemamo. Psuju, vertikalno, od šefa firme do brodske komande, po imenu i prezimenu, al to je okej, mora ventil. Biće nervozan nekoliko dana, onda će da se pomiri, i idemo dalje. To je ono što znamo iz ranijih situacija, kad se produžavao ostanak. Uvek se može kući preko doktora, ako je doktor "dobar čovek". Može se kući bilo kad i ako neko ima porodičnu dramu. Sve to je ono što znamo. Ali trenutno ne može ništa od gore ponuđenog. Do kada, ne zna se. To je prvi problem.

Drugi problem: ostati zdrav. To je malo komplikovano jer u lukama ljudi jednostavno moraju da dođu na brod. Mere koje smo preduzeli, zabrana izlaska posade, prskanje alkoholom obuće svih posetioca, maske, rukavice, dezinfekcija svega što dođe na brod (materijal, pakovana hrana, pranje ruku do iznemoglosti, posle svakog boravka van brodskog smeštaja. Belo osoblje je u duplom karantinu, ne smeju da se mnogo mešaju sa posadom koja boravi napolju, i maksimalne mere zaštite na radu. Sve ovo vrši ogroman pritisak na psihu. Pored toga što smo mi i inače u nekoj vrsti karantina, sa i bez virusa, samo to što znamo da je sad ovako, nas dodatno ubija u pojam.

Sad je situacija eskalirala. Skoro svim članovima posade iz Evrope, porodice i države su u karantinu. Brinemo, mnogo je đubreta po internetu, pokušavamo da saznamo sve šta se dešava u gradovima u kojima živimo. Da li ima hrane, vode, goriva, kakve su prognoze, da li će ovo da potraje i koliko. Iako smo već, bar mi sa Balkana, u par navrata imali situacije, koje bi se mogle uporediti sa ovom, uvek je postojala nada u razum i da će neko reći dosta je bilo ovoga. To sad ne važi.

Nema spavanja. Vidi se i po ostalima da ne spavaju baš najbolje. Polažem nadu u razum, al nisu svi na tom nivou da ih razum baš dobro služi. Ništa bespomoćnije i opasnije nema od čoveka koji ovamo izgubi razum. Postaje tempirana bomba i opasnost za sve nas. Nikad se ne zna kada to može biti. Gledati čoveka kako se gubi je nešto najgore što se na brodu može doživeti. Prvo se zatvori, smanji komunikaciju, kiselo se smeje, ako se smeje uopšte. Drma ga nesanica, pa je u još gorem stanju. Prestaje da ruča, večera ili izbegava druge maksimalno. To znači da je ta misao, zbog koje se izolovao, već preuzela kontrolu. Loše je ako se to dogodi na moru. Manje loše ako smo u luci. Ali luka nosi drugu opasnost, izađe, napije se, bude sretan (jadan) sat vremena i onda se vrati na brod. Obaveze ga odmah čine razdražljivim, počinje da odbacuje naredbe, ponovo pije i onda nastaje pakao. To više nije ona osoba od juče. Nekontrolisano se ponaša, viče, plače, potpuni krah živaca. Postaje agresivan, pa je teško obuzdati ga. Petoro je potrebno da ga obore na pod, vežu a da se niko ne povredi. Onda sledi hlađenje, kajanje, suze, avionska karta je već naručena. Osobu sa kojom ste proveli nekoliko meseci u istom prostoru, odbacujete kao nešto što se pokvarilo i preti da pokvari još nekoga. Par dana se svi smiruju, čude, ne mogu da veruju, onda se zakopaju i misle: a šta ako se to desi meni. Može svakome da se desi.

Ako jedan od nas pokupi virus, automatski smo svi zaraženi. To dalje vuče posledice, za koje još nismo sigurni kako će izgledati jer svet je u panici, ne donose se odluke racionalno nego na osnovu toga da li ćemo nekoga da zarazimo i čija ćemo biti briga, i zašto bi neki niži državni činovnik rizikovao da nas primi u luku. Jedino što nam sleduje je izvorni karantin. To bi dodatno zakomplikovalo situaciju, koja je i ovako blago rečeno napeta. Pazi šta radiš, šta pričaš, kome pričaš, jer jedna pogrešna rečenica u glavi čoveka, koji je trebao juče da bude kod kuće, a kada ode u kabinu i osami se, napravi zemljotres.

ZAROBLJENI U SOPSTVENIM GLAVAMA

Tu je i svakodnevna klaustrofobija. Kako izgleda karantin? Pa kad budeš petnaest dana po moru, isti ljudi, svakog dana, bez interneta, oko tebe spektakularni prizori, sunce, nebo. Onda se smrkne, odeš u kabinu, počneš da misliš. U talasima te razbija svaka misao, a najviše ona da si tu i, sve i da hoćeš, nemaš gde. Guši te kabina, postaje mala. Guši te čitav brod, koliko god da je velik. Posle sedam dana ne možeš više sa svima da komuniciraš, posle deset ni sa sobom. Čeka se luka, vazduh, ljudi, izlazak, neka nova hrana, ukusi, boje... To je sve sada nemoguće. Sada smo u sopstvenim glavama pa ko izdrži duže. I najprisebnijim ljudima naleti momenat, kada se sve ovo skupi, da jednostavno ne mogu više da se skoncentrišu na posao, i samo razmišljaju. Trenutno smo nepoželjni po lukama, jer dolazimo iz visoko rizičnih područja. Ne može niko napolje. To podrazumeva da ne može ili teško može da se nabavi pasta za zube, šampon, o šišanju i ne pomišljamo. Nećemo umreti, imamo namirnica i vode, nismo na pustom ostrvu. Ostalo nemamo. Nenormalnost, koju živimo, postala je još nenormalnija.

A mi nastavljamo dalje. Moramo da radimo. Roba se i dalje izvozi, uvozi, prevozi. Svet i dalje nekako funkcioniše. Dok je tako, ne mogu da kažem dobro je, al' jebiga, dobro je. Ne bi valjalo da stanemo. To bi bio jedan od znakova da je svet pred totalnim kolapsom. ¶

*Ime autora je promenjeno zbog pravila kompanije u kojoj radi

Korona i ogoljena propaganda

“Kad me već pitate da li ima razloga za paniku, onda ja vidim jedan. To je status i kapacitet našeg zdravstvenog sistema. Naš zdravstveni sistem je urušavan godinama, a dotučen poslednjih nekoliko godina odlaskom lekara i medicinskih sestara na rad u inostranstvo. Bedne plate zdravstvenih radnika i nipodaštavanje njihove stručnosti i društvene važnosti, dovele su čitav sistem na ivicu opstanka. To ne zna samo onaj ko je imao sreću da ne mora da ide kod lekara”

Penzionisani profesor kliničke psihologije Univerziteta u Novom Sadu, dr Mikloš Biro za osnovna polja svog profesionalnog istraživanja odabrao je depresiju, samoubistvo i posttraumatski stresni sindrom, dok je u javnosti poznat i kao politički psiholog koji se bavi istraživanjem i analizom stavova građana o brojnim političkim i društvenim temama. Sve to, uz dodatak da se i on nalazi u “kućnom pritvoru” (rođen je 1946. godine), kandiduje ga za idealnog sagovornika u ovo doba koje izjeda korona. Sa njim razgovaramo o posledicama koje pandemija i vanredno stanje ostavljaju na građane Srbije, ali i o političkim aspektima krize.

“VREME”: Da li pandemija izazvana virusom kovid-19 ima neki pandan u istoriji? Da li iz ugla psihologa možemo govoriti o masovnoj panici?

DR MIKLOŠ BIRO: Ako trenutnu pandemiju uporedimo sa velikim zarazama u prošlim vekovima, onda je ovo zaista mala opasnost po ljudski rod. Od kuge, koja je u više navrata napadala Evropu, po pravilu umirala je gotovo polovina zaražene populacije. Više od tri četvrtine populacije američkih starosedelaca umrlo je od zaraznih bolesti (boginja, sifilisa, tifusa) koje su im doneli belci. Ebola i sida imaju mnogo veću smrtnost od koronavirusa, kod kojeg ona ne prelazi 3 odsto obolelih, a što znači još manji procenat od ukupno zaraženih. Prema tome, mesta za paniku ne bi trebalo da bude. Međutim, ono što je problem sa korona virusom jeste njegova neverovatna kontagioznost – brzina širenja koja proizvodi neizdrživi atak na zdravstveni sistem. Prema dostupnim podacima, u Vuhanu i regionima u Italiji koji nisu sproveli mere “socijalne distance”, virus je svega za nekoliko dana zarazio preko 80 odsto populacije! U takvoj situaciji, masovnost priliva u zdravstvene ustanove dovodi do zagušenja i, što je još pogubnije, širenja zaraze na ležeće pacijente i zdravstveno osoblje. A zna se da je smrtnost najveća kod osoba čiji je imuni sistem kompromitovan – to su hronični bolesnici i osobe starije od 60 godina. Dakle, kao posledica nemogućnosti zdravstvenog sistema da apsorbuje obolele od virusa korona, povećava se smrtnost i virus postaje opasniji nego što u suštini jeste. I vrlo često izaziva pozornost tek iz “drugog talasa”. I kod nas, ali i u nekim drugim zemljama, virus je dočekan sa za ljude karakterističnim doživljajem da se “to drugima događa” i nije bilo panike. Ozbiljna zabrinutost pojavila se tek sa podacima o smrtnosti u Italiji.

Kako objasniti potrebu ljudi da stvaraju velike zalihe hrane i sredstava za higijenu, gledajući iz ugla psihologa? Da li, po vama, ima razloga za paniku?

Kod naših ljudi vanredno stanje se poistovećuje sa ratnim stanjem. A u ratu dolazi do nestašice svega, pa se treba opskrbiti. Realno, takvo ponašanje je iracionalno, sem, naravno, u slučaju da zaraza ne prestane više meseci i da sve prestane da funkcioniše, a što ipak nije verovatno. No, po onome što ja vidim u svojoj okolini i na društvenim mrežama, ljudi nisu u panici. Štaviše, pre bi se moglo reći da zanemaruju opasnost, što je, kao što sam već napomenuo, tipično za ljudska bića. Mi svi živimo kao da se nikada nećemo razboleti i kao da nikada nećemo umreti. Takvo razmišljanje je preduslov mentalnog zdravlja, jer ono suprotno vodi neizostavno u depresiju.

Međutim, kad me već pitate da li ima razloga za paniku, onda ja vidim jedan. To je status i kapacitet našeg zdravstvenog sistema. Naš zdravstveni sistem je urušavan godinama, a dotučen poslednjih nekoliko godina odlaskom lekara i medicinskih sestara na rad u inostranstvo. Bedne plate zdravstvenih radnika i nipodaštavanje njihove stručnosti i društvene važnosti, dovele su čitav sistem na ivicu opstanka. To ne zna samo onaj ko je imao sreću da ne mora da ide kod lekara. I sad vas ja pitam: kad je zdravstveni sistem jedne bogate Italije krahirao, šta možemo da očekujemo od našeg? Sa našim brojem zdravstvenih radnika, sa našim brojem respiratora? Kinezi su u neverovatno brzom roku izgradili nekoliko novih bolnica u koje su smeštali zaražene bolesnike. Kakve su šanse da se tako nešto desi kod nas? U američkoj štampi se pojavio podatak da račun za lečenje od kovid-19 iznosi 34.927 dolara. Koja od naših bolnica može da pruži takvu uslugu i kolikom broju pacijenata?

Ljudi koji imaju više od 65 godina praktično se nalaze u kućnom pritvoru. Ukoliko taj “pritvor” potraje, kakve posledice on može ostaviti na njih?

U kontekstu onog što sam malo pre govorio o stanju zdravstvenog sistema, mislim da je važno održati mere socijalne distance i smanjiti priliv na zdravstvene ustanove. Činjenica je da je smrtnost u toj starosnoj kategoriji visoka i kod onih koji nemaju koronu, ali je isto tako činjenica da je imuni sistem kod starijih osoba oslabljen. Iz tog razloga mislim da su

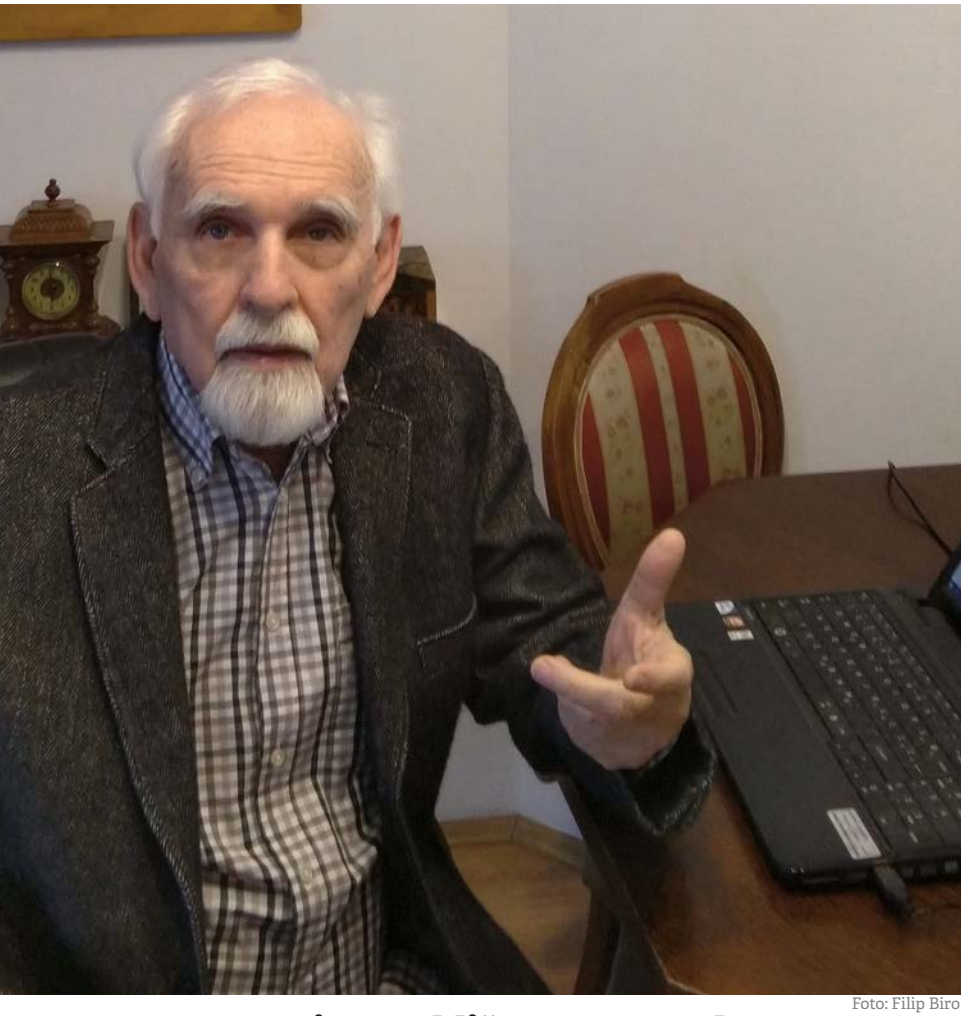

Foto: Filip Biro

Potpuno je razobličena nesposobnost ljudi koji su na pozicijama zbog partijske lojalnosti, i pokazana je važnost postojanja ljudi koji znaju da rade svoj posao – Dr Miklоš Biro

mere izolacije ispravne. Naravno, javljaju se problemi monotonije i neaktivnosti koji sa svoje strane pospešuju neke druge bolesti, ali ipak u manjoj meri i ne tako akutno. Ja svojim ispisnicima savetujem da ostanu aktivni čak i u svom malom stanu, kao i da osmisle novu strukturu dana kako bi ostali i fizički i mentalno aktivni.

Postoje brojni komentari koji kazuju da vlast u Srbiji ovu pandemiju koristi i kao sredstvo političke propagande. Kako generalno ocenjujete istupe državnih čelnika, pogotovo Aleksandra Vučića, koji je čak i u ovoj stvari preuzeo glavnu ulogu?

To se kod nas zove politički marketing, a u suštini je ogoljena propaganda. Politički marketing služi popravljanju imidža i uobličavanju političkih poruka, kako bi se one učinile razumljivim i primamljivim biračima, a propaganda služi za sluđivanje naroda i njegovo ubeđivanje da postoji samo jedna istina. Možda je još bolje reći da je to manipulacija narodom. Manipulacija je kad se vi predstavljate kao glavni zaštitnik naroda od virusa, a ne lekari. Manipulacija je kad na konferencijama za štampu, kad je narod gladan informacija, dozvolite samo jedno pitanje i to – gle čuda – samo Tanjugu ili Pinku. Manipulacija je kad veličate pomoć Kine koja je stigla zahvaljujući "bratu" Siju, a zna se čiji je on "brat". Pri čemu se zabašuruje podatak da je Evropska unija donirala 7,5 miliona evra za pomoć u borbi protiv korone, a Norveška pet miliona. Kao što se i godinama unazad zabašuruje činjenica da je Evropska unija (kao i Norveška i Švajcarska) donirala Srbiji više milijardi evra, dok je pomoć "prijatelja" Kine bila minimalna, a "prijatelja" Rusije ništavna. A što opet govori kuda nas naše državno rukovodstvo vodi – puna usta Evropske unije, a mi nikada dalje od nje.

Može li se desiti da ovako teška situacija kod ljudi probudi i neka dobra osećanja, da se poveća u našem društvu toliko nedostajuća solidarnost? Uopšte, kakve psihološke posledice će virus korona ostaviti na svet uopšte, a specifično na našu zemlju?

Kao reakcija na spoljnu opasnost, javlja se homogenizacija i zbližavanje ljudi. Socijalna podrška u kriznim situacijama veoma je važna za očuvanje mentalnog zdravlja. Ima divnih primera solidarnosti i uzajamne pomoći koji su se pojavili i na društvenim mrežama u Srbiji, a o čemu je nedavno pisao BBC njuz. Društvene mreže mogu biti značajan supstitut socijalnih kontakata uživo. Što se tiče posledica, imamo i podatke. Centar za bihevioralnu genetiku iz Novog Sada, pod rukovodstvom profesorke Snežane Smederevac, vrši putem interneta dnevno ispitivanje emocionalnog statusa ljudi ovih dana, i rezultati pokazuju da se ljudi zasad uspešno nose sa krizom. Najveća zabrinutost (39 odsto) postoji za moguće ekonomske posledice krize.

Vidim dve koristi od aktuelne krize. Prva se odnosi na tzv. Otvorenu nauku (*Open Science*). Nikada u istoriji nauke nisu podaci o nekoj bolesti tako brzo objavljeni u naučnim časopisima i to u internet izdanjima vrhunskih časopisa ("New England Journal of Medicine", "Science") – dakle besplatno i dostupno celom svetu. Druga korist je važna pre svega za nas u Srbiji, a odnosi se na značaj kompetencije. Potpuno je razobličena nesposobnost ljudi koji su na pozicijama zbog partijske lojalnosti, i pokazana je važnost postojanja ljudi koji znaju da rade svoj posao. To me podseća na Pola Pota, koji je sve intelektualce poslao da rade na pirinčanim poljima, a njihov značaj shvatio je tek kad se srušio most koji su gradili njemu lojalni ljudi. Koliko će ta korist biti trajna, zavisi naravno i od toga da li će Vučić eventualno suzbijanje virusa pripisati sebi i svom "pregalaštvu". ¶

NEDIM SEJDINOVIĆ

Zastrašivanje, kodeks i javni interes

Na konferencijama za novinare najviših državnih funkcionera upadljivo je odsustvo novinara štampanih i onlajn medija, dok pitanja mogu da postavljaju samo novinari Tanjuga, Pinka i RTS-a: to je stvar koja nije ozvaničena, ali je jasna svakom ko prati prenose konferencija. Od nezavisnih medija, priliku da pitaju dobijaju povremeno samo novinari N1 i Al Džazire i to samo da bi se fingirao balans, ili da bi predsednik Srbije pokazao da zna imena svih novinara tih redakcija, da bi ih podsetio na njihove "grehe" od pet ili deset godina, ili pokušao da ih ponizi

Epidemiju virusa korona neki srpski mediji dočekali su u punoj formi, a neki skoro na samrti: prorežimski nikad jači, a ono malo drugih osiromašeni, targetirani i diskriminisani. Upravo zbog toga medijska scena tokom epidemije izgleda sasvim u skladu s očekivanjima. S naslovnih strana tabloida čitaoce pozdravljaju mrtvački kovčezi, pretnje i apokaliptične teorije koje bi trebalo da im do kraja zalede krv u žilama, a mediji koji su do sada odolevali svim mogućim pritiscima teško se snalaze sa zabranama, karantinom, manjkom para i zaposlenih, vanrednim stanjem koje se nadovezalo na inače vanredno stanje u kojem se već godinama nalaze.

BITISANJE NEPOŽELJNIH

Kada je reč o dnevnom izveštavanju, problemi su manje-više isti kao ranije, samo hipertrofirani. Na konferencijama za novinare najviših državnih funkcionera, upadljivo je odsustvo novinara štampanih i onlajn medija, dok pitanja mogu da postavljaju samo novinari Tanjuga, Pinka i RTS-a: to je stvar koja nije ozvaničena, ali je jasna svakom ko prati prenose konferencija. Od nezavisnih medija, priliku da pitaju dobijaju povremeno samo novinari N1 i Al Džazire i to samo da bi se fingirao balans, ili da bi predsednik Srbije pokazao da zna imena svih novinara tih redakcija, da bi ih podsetio na njihove "grehe" od pet ili deset godina, ili pokušao da ih ponizi. Novinari Tanjuga, Pinka i RTS-a tako su dobili priliku da se i dalje "pokazuju" u pravom svetlu, dok je novinarska profesija degradirana, jer je građani posmatraju kroz manje-više idiotska pitanja koja se postavljaju i milion onih koja interesuju sve, a koja niko ne postavlja.

Bivalo je i ranije, ali sada je već upadljivo, da se radi pojedinačnih izjava ministara, kao i na vanredne događaje i slično, pozivaju samo "odabrani" mediji, a da se oni drugi i ne zovu: doček aviona iz Kine, recimo, bio je događaj koji su nezavisni mediji samo mogli da "preuzmu" iz državnih izvora i medija, ali ne i da sami zabeleže.

Diskriminacija medija odvija se i na druge načine. Najpoznatiji epidemiolozi su još od početka marta bili nedostupni medijima koji nisu pod kontrolom države, a predstavnici vlasti (čak i ona "sitna riba") već godinama izbegavaju svaki medij koji direktno ne uređuju. Vanredno stanje, međutim, donelo je jednu novinu u tom smislu – iako kao đavo od krsta beže od (nezavisnih) novinara, ministarstva, državne institucije, PR službe sada bukvalno zasipaju medije svojim saopštenjima, stenogramima svojih nastupa u drugim medijima, ličnim molbama da se delovi tih stenograma prenesu i tako dalje.

Konačno, svakodnevica nedržavnih medija prilično je obojena i sad već totalnom besparicom. Kanali zahvaljujući kojima su do sada opstajali, trenutno su u zastoju. Ljudi ne dobijaju plate i honorare, a vlasnici ne mogu da finansiraju "proizvodnju": posebno ne vanredne troškove za opremu (kućnu montažu), distribuciju novina, prevoz novinarskih ekipa, dezinfekciju redakcije, bezbednost zaposlenih, odsustvo onih koji imaju više od 65 godina ili su na drugi način ugroženi.

POLUCRNO

Državne institucije pokazale su se vrlo efikasnim kada su u pitanju lažne vesti plasirane putem društvenih mreža: na primer, po hitnom je postupku pronađena osoba koja je plasirala informaciju da više neće biti goriva. S druge strane, međutim, nadležni ostaju potpuno nemi na očigledne laži i budalaštine koje svakog jutra krase naslovne strane: od fotografije mrtvačkih sanduka s naslovom "Penzioneri, ne izlazite iz kuća", preko niza apokaliptičnih poruka, do različitih teorija zavere (od teorija o laboratorijski smišljenom virusu, do razrade priče o povezanosti 5G mreže i nove bolesti). U situaciji u kojoj cela planeta drhti pred koronom, dodatno i neopravdano zastrašiva-

Foto: Tanja Valič/ Tanjug

nje svakako nije u skladu ni sa zakonima, ni sa profesionalnim kodeksom, niti je u javnom interesu.

S druge strane, ono što jeste u javnom interesu u nekim se slučajevima proglašava za državnu tajnu, a u nekim – jednostavno prećutkuje. Desilo se tako da je premijerka strogim i povišenim glasom za državnu tajnu proglasila broj respiratora, da bi je svakodnevno demantovao predsednik lično – nakon što je obznanio da ih ima preko hiljadu, tokom svakog "obračanja" kalkuliše s brojem respiratora koje je nabavio, pa je na kraju totalno nejasno koliko ih u ovom trenutku ima. Zahvaljujući činjenici da je na taj način totalno degradirao i banalizovao priču o respiratorima, desilo se da je CINS-ovo istraživanje na tu temu palo u senku, a da se ostatak medija time više nije ni bavio. Samo dve sedmice nakon ulaska u vanredno stanje, postalo je sasvim prirodno da predsednik izgovori da je nešto nabavio van procedure, iz nepoznatih izvora, ili, kako je sam rekao, "na polucrno". Nije sporno da su nam respiratori potrebni, da se čovek koji se guši ne pita mnogo o legalnosti, ali je posao medija da uočavaju ovakve probleme, da upozoravaju i opominju vlastodršce.

Osim toga, zabrinjavajuće je i ono što se dogodilo u Nišu, gde su novinari znali da su dve klinike kontaminirane i zatvorene, ali to nisu mogli da objave jer nisu imali zvaničnu potvrdu. Tražili su zbog toga veću transparentnost u obaveštavanju, pa je vest konačno i zvanično saopštena. U međuvremenu, javni interes je bio takav i toliki da je zvanično saopštenje moralo da bude objavljeno mnogo pre nego što je informacija "procurila" u novinarske krugove.

ONO ŠTO JE DOBRO:

Uprkos svemu, u ovom mraku ima i nekoliko dobrih, ili bar potencijalno dobrih pojava. Pre svega, reklo bi se da za sada naši mediji, pa i oni "najžućí", ne diskriminišu osobe koje imaju kovid 19 onoliko koliko je moglo da se očekuje na osnovu prethodnih iskustava. Pominju se "slučajevi kovid 19", "zaraženi" ili "žrtve", što svakako jeste loše i diskriminišuće, ali može lako da se ispravi i nije ni na tragu diskriminacije koju su imale HIV inficirane osobe ili oboleli od nekih sličnih bolesti. Uz to, za sada nije bilo "autovanja" obolelih, tj. nagađanja ko je bolestan, a ko nije – imenovani su samo oni koji su javno saopštavali svoj zdravstveni status, kako bi pomogli inficiranima da lakše prepoznaju simptome i da se s njima izbore. Takođe, pozitivno je što je većina redakcija dozvolila svojim zaposlenima da rade od kuće. Još bolje, to je podrazumevalo da se i zaposleni, a i same redakcije, malo modernizuju, tehnološki opismene i usavrše: da ljudi nauče da snimaju sagovornike putem Skajpa, da čitave emisije snimaju onlajn, da sa svojim sagovornicima komuniciraju na sasvim nov način.

Naravno, sve to su sitnice spram svega onog lošeg o čemu je bilo reči. Sve to neće pomoći poštenim i nezavisnim medijima da prežive, da rade, da ostanu na površini. Njihova je sudbina vrlo diskutabilna. Ostaje ipak nada da će se posle ovakvog zla – uz ekonomiju, diplomatiju, globalne političke igre, ili nauku – radikalno promeniti i mediji i novinari, ali i oni koji uporno pokušavaju da ih zauzdaju, zatoče, diskredituju, diskriminišu, iscrpe i na kraju unište. ¶

TAMARA SKROZZA

Solidarnost pre svega

Aplauz za lekare i medicinske radnike, aplauz za prosvetare, aplauz za Zagreb, aplauz medicinara za sve nas u znak zahvalnosti, samo su neki, vidljivi primeri solidarnosti i podrške usred pandemije virusa korona. Građani se samoinicijativno i spontano solidarišu jedni sa drugima, iako se senka smrti svakodnevno nadvija nad planetom u blokadi kakva nije viđena u istoriji ljudskog roda. Samo još da vlast prestane da stigmatizuje i vređa naše državljane koji žele da se vrate kući

Filip je građevinski inženjer u dvadesetim godinama, još uvek radi, posao na građevini nije stao. Kada je proglašeno vanredno stanje i uveden policijski čas, ponudio je svojoj sedamdesetogodišnjoj komšinici, koja živi sa ocem uveliko zamaklim u devedesete, da umesto nje šeta njenog psa i donosi joj šta treba. "Hvala, mili", odgovorila je komšinica: "Ali, moja Žuja ne podnosi ni mog ćaleta u stanu, a kamoli kad je neko drugi šeta. Nas dve smo diskretne, izađemo na desetak minuta rano ujutru i malo pre policijskog sata. A zvaću te ako mi nešto drugo zatreba." Slučajeva sličnih ovom, koji se zbio u jednom od novobeogradskih blokova, ima širom Srbije: u mnogim haustorima zalepljeni su papiri na kojima se starijim sugrađanima, kao i drugima koji ne mogu da izlaze, nudi pomoć u kupovini namirnica i lekova, plaćanja računa ili šetanja kućnih ljubimaca. Na društvenim mrežama ponuda je mnogo veća, tako da oni koji ne žive u istim mestima kao njihovi roditelji mogu potražiti nekoga ko je u prilici da im pruži pomoć. Ovo je pogotovo važno za one koji žive u inostranstvu, a imaju roditelje u Srbiji. Organizovane su čitave grupe koje prave eksel tabele i ukrštaju dobrovoljce sa osobama kojima je pomoć potrebna. Kako veoma mali broj starijih građana koristi internet, najsigurnija je kampanja od vrata do vrata. Kada im mladi pozvone na vrata, penzioneri su po pravilu ganuti, skromni, kažu da im za sada ništa ne treba i bezbroj puta se zahvaljuju što neko misli na njih. Aktivisti omladine Srpske napredne stranke obilaze stare uniformisani u stranačka obeležja i sa maskama na licu.

APLAUZI I POMOĆ

Na društvenim mrežama se neštedimice dele recepti za pravljenje priručnih dezinfekcionih sredstava, koja su usled paničnog kupovanja nestala iz prodavnica. Iako hleba i peciva ima dovoljno, vlada

POSLE ZEMLJOTRESA U ZAGREBU: Inkubatori sa bebama ispred bolnice
Foto: AP

blaga zabrinutost građana zbog nestašice kvasca, pa na internetu možete naučiti kako se pravi hleb od kiselog testa. Krojevi za šivenje zaštitih maski, čija je nestašica hronična, nesebično se dele zajedno sa savetima kako dizajnirati svoju masku. Neke krojačke radnje, mali proizvođači odeće, počeli su da šiju maske koje poklanjaju zdravstvenim radnicima u lokalnim bolnicama. Njima se javljaju oni koji žele da im doniraju repromaterijal – čvrsto tkano pamučno platno koje se može otkuvavati. Svi restorani su uredbom Vlade zatvoreni, ali nekoliko njih je javilo da će besplatno spremati i donositi hranu u krugu od dva kilometra onima kojima je potrebno.

Već prve noći kada je počeo policijski čas, zahvaljujući inicijativi raširenoj na društvenim mrežama, građani su izašli na terase i srčano aplaudirali svim medicinskim radnicima koji ulažu svoj puni napor u zbrinjavanju obolelih, njihovom lečenju i pripremama za prijem novih zaraženih. Na bezbroj video-snimaka na kojima građani frenetično aplaudiraju, odgovorili su sami medicinari snimcima kako aplauzom građanima uzvraćaju zahvalnost iz svojih bolnica i domova zdravlja.

Zatim se, usred svih ovih dešavanja koja obuzimaju i opterećuju celo naše biće, desio požar na Novom Beogradu u kojem je stradalo šestoro ljudi. Dvadesetpetogodišnja Anja je u ovoj nesreći izgubila brata i oba roditelja, a na društvenim mrežama odmah se pojavila inicijativa da se za ovu devojku obezbede sredstva za obnovu stana pretvorenog u zgarište.

Kao da je ljudske nevolje malo, desio se i zemljotres u Zagrebu, jedan od najjačih zabeleženih na Balkanu, u kojem je smrtno stradala petnaestogodišnja devojčica. Granice su zatvorene, pomoć se ne može poslati, ali je ostao jedan iskren izraz solidarnosti – aplauz sa terasa za Zagreb.

Još jedna grupa heroja zaslužila je aplauz sa terase: prosvetni radnici. Nekoliko njih, okupljenih u grupi koju je organizovalo ministarstvo prosvete, za samo jedan dan osmislilo je i snimilo niz predavanja koja osnovci mogu da prate preko trećeg kanala Javnog medijskog servisa, a srednjoškolci putem interneta. Čekamo aplauze za kasirke i prodavce koji svakodnevno rade izloženi virusu koji im može preneti bilo ko od stotina ili hiljada kupaca u redovima. Čekamo aplauze i za zaposlene u vodovodima, elektrodistribucijama, pekarama, za policajce, za vojnike, za sve one koji moraju da rade da bismo mi, kako-tako, živeli.

DEMAGOGIJA I HUŠKANJE

Čekamo i da vlast konačno prestane da nas posmatra kao osobe kojima je potreban tutor. Posle prvobitne panike, straha, nesnalaženja i nekompetentnosti, vlast je konačno počela da sluša stručnjake, tu mrsku reč predsednika Srbije. Uvedene su razne mere od kojih su neke i pod upitom sa stanovišta ljudskih prava i sloboda (zabranu kretanja starijima od 65 godina neki vide kao diskriminaciju), ali, naravno, te mere je na svoj način protumačio i "nadogradio" sam predsednik Vučić. Kada epidemiolog dr Predrag Kon kaže da građani treba da održavaju fizičku distancu jedni od drugih od jednog metra, Najpametniji Od Svih tu meru pretvori u dva metra rastojanja.

Ali, svi ti pokušaji da se bude pametniji i sposobniji od onih kojima je poziv da zaštite stanovništvo i planiraju načine za to, nisu od presudne važnosti za preživljavanje trenutne teške situacije. Kako i koliko vlast naivno ili perfidno gleda na solidarnost vidi se i iz poziva lekarima koji se nalaze van zemlje da se vrate u Srbiju i pomognu kolegama u borbi protiv virusa korona. Milica, doktorka koja živi i radi u Stokholmu za "Vreme" kaže da ona, a ni drugi od njenih kolega, objektivno nisu u prilici da se vrate: "Mi svi ovde imamo redovne i dobro plaćene poslove. Mogla bih ja i da uzmem neplaćeno mesec-dva, izdržala bih i redovne troškove i kredite za stan i automobil. Ali, šta da radim sa decom? Da ih ostavim same sa suprugom? U ovakvoj situaciji? Ili da ih u svom ovom haosu povedem sa sobom u Srbiju? Čak i da to uradim, kako bismo, uopšte, stigli do Srbije, bez obzira što mi obećavaju da će sve putne troškove platiti Srbija? I da, na kraju, kad dođem u Srbiju, moja deca i suprug idu u izolaciju, a posle da svi živimo u stanu sa mojom majkom koja ima 72 godine?" Posle ovog niza pitanja izgovorenih u dahu, Milica smireno kaže: "Uostalom, ja sam lekar, ja sam dužna da pomažem svima. Gde god da se nalazim."

Poseban problem predstavlja odnos vlasti, odnosno samog Vučića, prema srpskim državljanima koji su po izbijanju epidemije i uvođenja vanrednog stanja odlučili da se vrate u Srbiju. Počelo je na već čuvenim konferencijama za medije sa Vučićevim podrugljivim i ciničnim: "Molili smo ih da ostanu, naravno, svi su se vratili." Čini se da nijednog trenutka Vučić nije uzeo u obzir da su mnogi od tih koji su odlučili da se vrate radili povremene, sezonske poslove, na primer, u ugostiteljstvu. Kada su kafane i restorani zatvoreni, skoro svi su ostali bez posla. Kako plaćati stan od petsto, sedamsto ili više od hiljadu evra kada si nezaposlen?

Zatim se nastavilo sa optužbama da su mnogi od povratnika doneli virus (što jeste tačno), a da su se neki od njih ponašali neodgovorno i kršili pravila samoizolacije (i to je tačno). Ono što je takođe tačno jeste da su svi oni, bez izuzetka, državljani Republike Srbije i da im povratak u otadžbinu niko ne može i ne sme zabraniti. Zašto mere prevencije i zaštite u vezi sa njima nisu funkcionisale više je pitanje za vlast nego za same povratnike, bez obzira koliko su se neki od njih neodgovorno ponašali. Smisao i jedini zadatak svake države na svetu jeste da štiti svoje građane koliko god je to moguće. Jer građana bez države ima po celom svetu, ali države bez građana nema nigde. Nikad takve države nije ni bilo. Nikada je neće ni biti. ¶

RADOSLAV ĆEBIĆ

Članak je objavljen u okviru projekta "Država i solidarnost – Pogled uprt u evropsko pravo", koji finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz medijski program. Objavljivanje ovog članka omogućeno je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Sadržaj članka odgovornost je isključivo nedeljnika "Vreme" i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenja Evropske unije.

SLEDEĆA STANICA

Svakog dana stižu potvrde da je pandemija iznenadila i najrazvijenija društva, čije su zdravstvene službe oslabljene neoliberalnom racionalizacijom. Posle Vuhana u Kini, Lombardije u Italiji, Madrida u Španiji i cele Evrope, nakon što je načeo Crni kontinent u Egiptu, Alžiru i Južnoafričkoj Republici, virus kovid-19 počeo je da hara Njujorkom

Ima gotovo previše sličnosti između onoga što se dešava u vreme pandemije virusa kovid-19 sa radnjom filma *Zaraza* (*Contagion*) Stivena Soderberga, u kome junakinja umire četiri dana nakon što je u Honkongu zakačila misteriozan virus, posetila ljubavnika u Čikagu, proširila virus po celom svetu i izazvala moriju.

Kada je 2011. godine taj film počeo da se prikazuje, američki Centar za kontrolu i prevenciju bolesti morao je da saopšti da nije reč o dokumentarcu. Rebeka Kac, Direktorka Centra za proučavanje globalnog zdravlja i bezbednosti na Univerzitetu Džordžtaun, pak kaže da ga rado prikazuje studentima tokom predavanja o novim infektivnim bolestima. Američki Nacionalni javni radio je 2020. godine čak sproveo i takozvanu proveru činjenica (*facts checking*), i našao da virus u filmu odnosi živote 20 odsto zaraženih, dok je korona virus smrtonosan samo u oko 2 odsto slučajeva.

"Njujork post" piše da su se autori filma savetovali sa Lori Garet, koja je decenijama pratila epidemije, bila savetnik pri Savetu za spoljne odnose i 1994. godine objavila bestseler *Dolazeća kuga: novonastale bolesti u svetu izbačenom iz ravnoteže*.

TAJNO TESTIRANJE

Taj holivudski medicinski triler ne predstavlja usamljen primer upozoravanja na opasnost od pandemija. Osnivač Majkrosofta i filantrop Bil Gejts od 2015. godine se zalaže da se više investira (a ponešto i sam ulaže) u istraživanja vakcina i lekova protiv virusa. On je 28. februara u članku u časopisu "New England Journal of Medicine" pisao kako mu se čini da je kovid-19 počeo da se ponaša kao patogen s kojim se srećemo jednom u veku; da se nada da to nije tako, ali da ga treba tako tretirati dok se ne pokaže suprotno.

Još dok je početkom januara Svetska zdravstvena organizacija insistirala da taj novi virus ima "limitirane mogućnosti prenosa sa čoveka na čoveka", Trevor Bedford, ekspert za evoluciju i infektivne bolesti iz Centra za istraživanje raka "Fred Hačison" u Sijetlu, izneo je sumnju da taj virus, bilo kakav da je, može da se prenosi lako kao običan grip. Kasnija Bedfordova istraživanja pokazala su da je u oblast Sijetla 15. januara doputovao neko inficiran virusom korona, koji je tiho počeo da se širi, a da nije bio primećen narednih šest nedelja. Bedford je negde oko 20. januara na to upozoravao svakog živog zvaničnika koji je hteo da ga sasluša.

Američki Centar za kontrolu bolesti i prevenciju 24. januara objavio je da je razvio test za otkrivanje bolesti, ali američka agencija za hranu i lekove nije mogla da ga odobri. Sledećih desetak dana pomoćnik direktora laboratorije za kliničku virologiju na Univerzitetu Vašington Aleks Greninger želeo je da isproba ovaj test. Stručnjak za zarazne bolesti u Sijetlu Helen Ču odlučila je da više ne čeka vladine zvaničnike. Testirala se u Greningerovoj laboratoriji bez službenog odobrenja. Rezultat je bio pozitivan. "Virus je već svuda", rekla je kasnije za "Njujork tajms".

PRIČA SA ZAPADNE STRANE

Jedna studija londonskog Imperijalnog koledža predviđala je da se u narednim mesecima može zaraziti i do 2,2 miliona Amerikanaca. Istog dana kada je studija objavljena, vodeći istraživač je dobio groznicu i počeo da kašlje. Bio je zaražen virusom kovid-19.

Virus je tako stigao i u Njujork. U prošlu nedelju, 22. marta, ulice Menhetna bile su veoma tihe. Radnje su posle 20 časova bile zatvorene, zamračeni su izlozi od Bruklina do Bafala. Njujorčanima je rečeno da ostanu u svojim kućama. Zabranjeno je okupljanje ljudi na javnim mestima. Neke ulice su zatvorene da bi se obezbedilo više prostora za kretanje pešaka.

Guverner Njujorka Endrju Komo nije zatvorio Van Kortland park u Bronksu, Central park na Menhetnu i Prospekt park u Bruklinu, procenivši da su dovoljno veliki da ljudi mogu da se drže na distanci jedni od drugih. Dečja igrališta ostala su otvorena, uz upozorenje da se redovno dezinfikuju i da su roditelji odgovorni da njihova deca budu na sigurnom rastojanju od druge dece.

Radnici centra "BronxCare", u kraju u kome živi dosta Dominikanaca, počeli su da postavljaju šatore za testiranje pacijenata sa simptomima sličnim gripu. Testirano je 16.000 slučajeva dnevno. U Bruklinu i Kvinsu je u ponedeljak 23. marta bilo po 3000 ljudi pozitivno na virus korona, a u celom Njujorku 10.764 – u tom trenutku više nego u celoj Južnoj Koreji. Do ponedeljka 23. marta, u Njujorku je 450 ljudi bilo na intenzivnoj nezi, a 114 je umrlo. U SAD je zabeleženo 140 novih smrtnih slučajeva u jednom danu. Sa više od 46.000 obolelih SAD su se 23. marta približavale Italiji (oko 70.000 obolelih).

Čini se da se kovid-19 u SAD ponaša drugačije nego u Kini – u većoj meri napada mlađe ljude. U Njujorku je 53 odsto obolelih u dobi između 18 i 49 godina.

– MENHETN

KAO U HOROR FILMU I NOVA ZVEZDA: Centralna stanica u Njujorku i guverner Endrju Komo

Fotografije: Tanjug AP Photo

VOJNA BOLNICA NA DOKOVIMA NJUJORKA

Guverner Endrju Komo je objavio mere za prihvat novog talasa pacijenata, uključujući i tri privremene bolnice u predgrađima Njujorka i izgradnju velikog medicinskog bivaka u Centru "Džekob Dževis" na kultnoj Zapadnoj strani Menhetna.

Tražio je i da predsednik Tramp prilagodi hladnoratovski propis o ratnoj proizvodnji, odnosno da federalne vlasti nacionalizuju proizvodnju medicinskih sredstava i respiratora, ali je proizvodnja ipak organizovana bez nacionalizacije. Predsednik Tramp je aktivirao Nacionalnu gardu u Njujorku, Kaliforniji i Vašingtonu, gde se virus ubrzano širio.

Vojni sanitetski brod "Komfort" upućen je u njujoršku luku, i koristiće se kao bolnica za zaražene virusom korona. Brod "Mersi" stacioniran u San Dijegu upućen je u Los Anđeles, gde je takođe žarište epidemije. U Kaliforniji je do ponedeljka 23. marta bilo 2193 obolelih i 40 mrtvih.

Uprkos tome, kako piše "Los Anđeles tajms", u nedelju je plaža Hunipero na Long Biču bila puna, u mestu gde je zabeležen prvi smrtni ishod zaraze korona virusom u SAD. U Santa Moniki su zatvorili parking da bi obeshrabrili ljude da hrle ka plaži.

Prema istraživanju agencije Pju 56 odsto Amerikanaca kaže da je svesno opasnosti od virusa, a 40 odsto još uvek misli da je priča o virusu naduvana. Ni vlada SAD nije bolja.

42.000 NEZAŠTIĆENIH SESTARA

Kada je u decembru u Vuhanu počela epidemija, američka vlada je preduzela nelogične i neadekvantne mere za zaustavljanje njegovog širenja: predsednik Donald Tramp je ismejavao virus i nazvao ga "novom prevarom demokrata", piše revija "Atlantik".

Kada je otkriveno širenje zaraze, u bolnicama su nedostajala sredstava za dijagnostiku čak i teško bolesnih pacijenata. Nedostatak testova prisilio je zvaničnike da ograniče njihovo korišćenje. U 19 američkih država primenjivana su pravila koja su praktično onemogućila otkrivanje prvih znakova širenja virusa. Testovi su bili rezervisani za one koji su dovoljno bolesni da bi bili hospitalizovani i za one koji se vraćaju iz ugroženih područja.

Zaslepljeni nedostatkom podataka o testiranju, američki gradovi su izgubili presudne dane. Niko nije hteo da kaže ono što je u međuvremenu postalo jasno: februar je bila šansa da se to ispravi. Izgubljen je ceo taj mesec. To rezultira kolapsom američkog bolničkog sistema, koji posle decenija racionalizacija ima malo slobodnih kapaciteta. "I mi sada živimo u eri preplavljenih bolnica, mrtvih starača i uništene ekonomije", piše "Atlantik".

Njujorško udruženje medicinskih sestara u pismu guverneru saopštava da 42.000 medicinskih sestara nema opremu za zaštitu od virusa i da će bolnice prestati da rade ako se one zaraze. "Njujorker" citira tridesetogodišnju Mišel Gonzales, medicinsku sestru na intenzivnoj nezi u Medicinskom centru "Montefjore" u Bronksu, koja govori o rastućem haosu u njujorškim bolnicama.

Svaki grad u Americi ima pripremljene planove za pandemiju, ali uprkos Bedfordovim upozorenjima zvaničnicima zaduženim za javno zdravlje, na snazi je ostao zaključak da nema razloga za brigu: "Apsolutno sve držimo pod kontrolom", izjavio je predsednik Donald Tramp u Davosu, i dodao da se radi o "jednoj osobi koja je došla iz Kine" i da će sve biti u redu.

"Njujorker" ocenjuje da se Trampov odgovor na krizu u početku svodio na minimiziranje, potcenjivanje realnosti i hvalisanje "neverovatnim poslom" koji u vezi sa tim obavlja. Potrošio je najvredniji resurs dok traje pandemija – vreme.

ŽIŽEKOVO POREĐENJE

Filozof Slavoj Žižek u jednom eseju epidemiju novog virusa poredi sa psihijatrijskom šemom po kojoj se ljudi suočavaju sa terminalnom bolešću, a koju je opisala Elizabet Kibler Ros u psihijatrijskoj knjizi *O smrti i umiranju*.

I u vreme srednjevekovnih epidemija stanovništvo pogođenih gradova reagovalo je slično: prvo poricanjem, zatim gnevom (na naše grešne živote zbog kojih smo kažnjeni, ili čak na okrutnog Boga koji je to dozvolio), a zatim "pregovorima" (nije tako loše, hajde da izbegnemo one koji su bolesni), potom depresijom (naš život je završen), zatim, što je zanimljivo, »

Kada recesija postane depresija

Osim ekonomske depresije potvrđene statističkim parametrima, ova pandemija će ostaviti trajni trag na organizaciju privrednih grana. Svedoci smo kako su se uzdrmali globalni lanci snabdevanja. Da li to znači da je koncept iz udžbenika za menadžment o globalnom lancu sirovina na jednom, a proizvodnje na drugom kontinentu pod upitnikom i zahteva reviziju

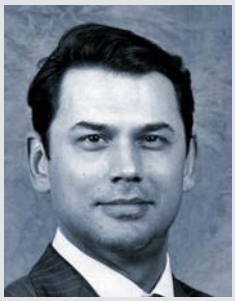

Piše:
Dr Miloš Starović

Managing Director u Bank of America. Stavovi u ovom tekstu su zasnovani na ličnom, profesionalnom i akademskom iskustvu i ne predstavljaju stavove kompanije u kojoj je zaposlen

Po očekivanim ekonomskim parametrima, ekonomska slika koja nas očekuje biće kopija recesije s početka osamdesetih godina 20. veka, kao i poslednje svetske finansijske krize, koja je tek nedavno obeležila desetogodišnji jubilej. Dovoljan je samo osvrt na ekonomski indikator stope nezaposlenosti u Sjedinjenim Američkim Državama, što predstavlja jedan od osnovnih makroekonomskih pokazatelja. Ta stopa je bila 10 odsto u jeku Reganove recesione krize 1982. godine, isto kao i 2009, tokom poslednje svetske krize.

Kako sam rođen sredinom osamdesetih godina, sa tadašnjom krizom sam se mimoišao, ali sam imao vatreno krštenje 2008. kada sam počeo da radim u britanskoj investicionoj banci Barclays u Londonu. Početak moje karijere podudario se sa kolapsom Lehman Brothers, jedne od najstarijih američkih investicionih banaka, i fenomenom za koji smo sve do pre mesec dana mislili da predstavlja najveću ekonomsku krizu koju će naša generacija pamtiti. Nismo videli šumu od drveća, i neočekivana pretnja svetskoj ekonomiji posledica je pandemije virusa poznatog kao kovid 19 koja potresa svet. Živopisnije rečeno, čeka nas stanje stvari gde recesija zapravo postaje prava ekonomska depresija.

Pre samo pet godina, Evropska centralna banka (ECB) je prvi put uvela negativne kamatne stope kako bi stimulisala ekonomiju svojih zemalja članica. Takva monetarna politika proizvela je višak likvidnosti u sistemu. Prirodno je da u vreme nultih iliti negativnih kamatnih stopa, investitori razvijaju pojam investicione gladi, preusmeravajući se na tržišta u razvoju, koja beleže visoke jednocifrene ili dvocifrene stope, poput Ukrajine, Kazahstana, kao i pojedinih afričkih tržišta kakva su u Nigeriji i Gani. Međutim, taj trend je bio kratkog veka i usled novonastale situacije prouzrokovane pandemijom, došlo je do paničnog odliva sredstava ne samo iz ovih egzotičnijih tržišta, što se moglo očekivati, već i do vrtoglavog pada vrednosti deonica najvećih svetskih kompanija. Kovid 19 zbrisao je 16 milijardi dolara tržišne vrednosti deonica sa svetskog tržišta za samo dva meseca, dok indeks Dow Jones beleži najniže vrednosti još od vremena Velike depresije tokom tridesetih godina prošlog veka u SAD. Takođe, Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) strogo je predočila da će biti neophodan niz godina dok se svetska ekonomija ne oporavi od posledica pandemije virusa korona.

STABILNOST KAO PRIORITET

Šta je to što čini ovu krizu neuporedivom sa prethodnim i da li već možemo oformiti nekoliko teza? Za utehu je što smo u svetsku pandemiju ušli finansijski spremniji, uskočivši direktno iz svetske ekonomske krize. Kao primer uspešno naučene lekcije iz krize 2007-2009. godine, centralne banke ovoga puta su izuzetno brzo reagovale šaljući jasnu poruku da će podržati stabilnost ekonomskog sistema. Kamatne stope koje je Federalni sistem rezervi (FED) u SAD spustio na nulu, Engleska banka (centralna banka Ujedinjenog Kraljevstva) na 0,1 odsto kao i postojeća -0,5 odsto referentna stopa Evropske centralne banke (ECB), predstavljaju istorijske minimume. Poruka da

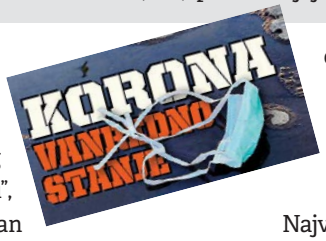

» orgijama (pošto su naši životi gotovi, dozvolimo sebi sva zadovoljstva kao što su piće ili seks). I na kraju, prihvatanjem: "Evo nas, hajde da se ponašamo što je više moguće kao da normalan život traje."

SEĆANJE NA 1918.

U Sijetlu, koji se 1. marta našao u istom položaju kao Vuhan 1. januara na rubu eksplozije širenja korona virusa, 7. marta je više od 30.000 ljudi prisustvovalo utakmici fudbalskog kluba "Seattle Sounders". Taj događaj neke podseća na novogodišnje slavlje u zaraženom Vuhanu, a neke na odluku vlasti u Filadelfiji tokom epidemije španske groznice 1918. godine da dozvoli paradu takozvanog "Zajma za slobodu", kojim je prikupljan novac za ratne napore. Usred te epidemije jednog septembarskog dana dvesta hiljada ljudi marširalo je Širokom ulicom i slušalo koncert kralja marševa Džona Filipa Suze. Tri dana kasnije gradske bolnice bile su prepunjene stotinama mrtvih pacijenta poređanih na gomilama kao cepanice.

U Sent Luisu pak vlasti su preduzele brze i ekstremne mere: zatvorile su škole, crkve, pozorišta i igrališta, što podseća na današnji izraz "socijalno distanciranje". Stopa smrtnosti u Sent Luisu bila je dvostruko manja od one u Filadelfiji.

Najveća nevolja za porodice i pojedince bila je ekonomska: restorani i uslužne radnje su i tada zatvarane, a takve mere su ljudima oduzimale sredstva za život pa se nezaposlenost drastično proširila – to je bilo pre programa socijalne pomoći tokom Ruzveltovog Nju dila. Zabrane crkvenih službi i sahrana nanosile su ljudima emocionalni i duševni bol.

U SLOBODNOM PADU: Njujorška berza
Foto: Tanjug AP Photo

je stabilnost apsolutni prioritet prelila se na banke u sistemu koje su poprilično kapitalizovane, što će doprineti raznim olakšicama u realnom ekonomskom sektoru, pogotovo kada je reč o kreditima prema kompanijama, kao i stanovništvu. Dakle, banke su u mogućnosti ne samo da izdrže već i da podrže stanje šoka koji je nastao usled blokade svetskog ekonomskog sistema. Ukoliko ta ista blokada usled pandemije potraje do kraja 2020, mogle bi se osetiti posledice udaraca po finansijskom sektoru ako privreda i stanovništvo ne uspeju da se oporave od šoka i servisiraju svoje kreditne obaveze.

Pandemija je otvorila Pandorinu kutiju kada je reč o naftnoj i avio-industriji. Sećam se samog početka karijere, tog leta 2008. kada je barel nafte bio 147 dolara, što je pretežno bilo prouzrokovano velikom potražnjom Kine. Danas imamo potpuno drugačiju sliku, svedoci smo da i to može da se dogodi, da cena barela nafte ode i ispod 30 dolara. Osnovni razlozi predstavljaju potpuni egzodus putnika zbog pandemije kada je reč o korišćenju avio-prevoza, kao i očigledno takmičenje između Rusije i Saudijske Arabije manifestovano kroz širenje proizvodnih kapaciteta. Najzad, sve se to podudara sa znatno umanjenom kineskom potražnjom za naftom. Usled novonastale krize, tokom poslednjeg sastanka OPEC-a zemlje članice, uključujući Saudijsku Arabiju, predložile su da se balansira, drugim rečima smanji proizvodnja nafte, s obzirom na stanje da svi vidovi transporta trpe drastične posledice usled pandemije virusa korona. Sa takvim predlogom dojučerašnjeg partnera nije se saglasila Rusija, što je u Saudijskoj Arabiji prouzrokovalo prkos i odstupanje od inicijalnog predloga na potpuno drugu stranu. Saudijska Arabija je povećala proizvodne kapacitete što je, uz rusku proizvodnju, dovelo do najniže cene nafte od Zalivskog rata 1991. godine.

PARADOKSI PANDEMIJE

S druge strane, pandemija je, paradoksalno, uspela ono što ni Pariski klimatski sporazum nije – smanjena je emisija ugljen-dioksida na svetskom nivou. Svojim uticajem na potražnju nafte u bliskoj budućnosti pandemija je otvorila dodatna pitanja, poput sledećeg: s obzirom da usled trenutnog šoka beležimo rezultate održivog razvoja u borbi protiv klimatskih promena, kako će vlade u budućnosti balansirati svoju podršku avio-industriji sa jedne strane, dok sa druge strane rade na očuvanju integriteta kada je reč o zaštiti životne sredine i poštovanja Pariskog klimatskog sporazuma? Kada se pandemija okonča, biće veoma teško da se objasni kako nivo zagađenosti treba da se vrati gde je bio. Takođe, da li je sistem zreo za konsolidaciju avio-prevoznika na regionalnom, ili čak na kontintentalnom nivou, uz podršku vlada?

Osim ekonomske depresije potvrđene statističkim parametrima, ova pandemija će ostaviti trajni trag na organizaciju privrednih grana. Svedoci smo kako su se uzdrmali globalni lanci snabdevanja. Ilustracije radi, uzmimo primer blizak nama, fabriku Fiat u Kragujevcu. Kako su žarišta virusa i u Kini i u Italiji, logično je očekivati da materijali iz Kine dolaze sa određenim ili čak znatnim zakašnjenjem, kao što se isto tako može pretpostaviti da je centrala u Italiji pod vanrednim merama, što sve zajedno može dovesti do turbulencija u planiranju i znatnog smanjenja proizvodnih kapaciteta. Da li to znači da je koncept iz udžbenika za menadžment o globalnom lancu sirovina na jednom, a proizvodnje na drugom kontinentu pod upitnikom i zahteva reviziju? Na kraju krajeva, ukoliko pandemija potraje i princip fizičke distance se nastavi i u drugoj polovini ove godine, možda će čak četvrtina ili petina standardnog kapaciteta proizvodnje biti više nego dovoljna usled nepostojećeg korišćenja prevoznih sredstva.

Posledice tekuće krize biće specifične. Već nam je svima očigledno kako se čovek na sve navikne. U tom pogledu, da li će rad od kuće i mogućnost organizacije virtuelnih sastanaka i rada na daljinu moći odgovoriti izazovima današnjice i postaviti standarde budućeg poslovanja? Poslovanja zasnovanog na bezbednosti, tehnološkoj efikasnosti, istovremeno postižući ekonomičnost poslodavcu, a zauzvrat kompenzujući pojedinca pojačanom integracijom profesionalnog sa privatnim životom. ¶

"Los Anđeles tajms" je 3. decembra 1918. opisivao kako je "duh fijeste" prožimao taj grad kada je epidemija prošla, nakon "depresije zatvorenih pozorišta, crkava i dvorana". Ljudi koji su nedeljama "boravili u teskobi kod kuće" pridružili su se gomili u centru grada kako bi proslavljali. Trgovine su bile pune kupaca, a "dugi niz ljudi protezao se čak i hodnicima u Narodnoj biblioteci".

Proslavili su kad je prošlo najgore, čak i ne sluteći da su se "burne dvadesete" pomaljale odmah iza ugla, piše Poli Prajs, profesorka prava i globalnog zdravlja na univerzitetu "Emori" u Atlanti i autorka knjige *Kuge u naciji*.

CENA EPIDEMIJE

Ekonomisti nisu sigurni da li će po okončanju krize doći do naglog oživljavanja ekonomije (takozvani *U-turn*). Ranija zamagljivanja su sada zamenila dramatična upozorenja: ako se ne preduzmu energične mere, kovid-19 bi u narednih nekoliko meseci mogao zaraziti 70 do 150 miliona Amerikanaca, od kojih bi se 80 odsto moglo razboleti.

Za pet odsto onih koji se razbole biće potrebna hospitalizacija, a 1,2 odsto će umreti, citira "Njusvik" procenu američkog Centra za kontrolu i prevenciju bolesti.

Citira i direktora Centra za poslovna i ekonomska istraživanja, profesora ekonomije Majkla Hiksa, koji tvrdi da bi do juna stopa nezaposlenosti u SAD mogla biti veća nego u bilo kojem trenutku nakon Velike depresije. On izračunava da bi cena epidemije u SAD mogla dostići iznos od pet biliona dolara. Uz to, medicinska nega obolelih mogla bi da košta dodatna dva biliona dolara. Dakle, bez agresivnih akcija za suzbijanje epidemije, njena cena u SAD mogla bi dostići oko 7 biliona dolara. To je deset američkih vojnih budžeta. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

Kašičica

Da li nečije neutemeljeno uverenje, i to u situaciji u kojoj smo sada – pandemija u vreme Velikog posta tokom kojeg se najviše ljudi pričešćuje – može i mora uživati status nekakve neupitne *dogme*, pa još na temelju načela *slobode veroispovesti*? Ne, nikako, jer može proizvesti veoma ozbiljne posledice, i to ne samo po one koji se tog uverenja drže. Pritom, sve ovo nema nikakve veze sa slobodom veroispovesti, već sa zdravim razumom bez koga upravo ta sloboda nema ama baš nikakvog smisla

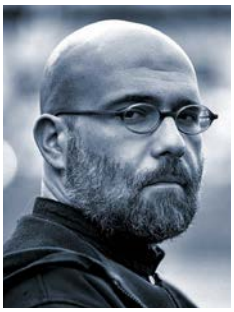

Piše:
Vukašin Milićević

Docent na Pravoslavnom bogoslovskom fakultetu u Beogradu i sveštenik

Globalna eskalacija pandemije virusa kovid 19 očekivano je dovela do velikih ograničenja u pogledu različitih aspekata svakodnevnog života, uključujući i verski. Kada je u pitanju Srpska pravoslavna crkva, upravo ovih dana se pokazalo šta je najakutniji problem u tom pogledu.

Kao što je poznato, u crkvama istočne tradicije se pričešćivanje uobičajeno vrši kašičicom iz čaše (*putira*) u kojoj su sjedinjeni *evharistijski elementi* (hleb i vino). Naravno, ovo je sa epidemiološke tačke gledišta više nego upitno, pogotovo kada je u pitanju virus koji se prenosi izuzetno lako. Stoga su pojedine pravoslavne crkve preduzele veoma konkretne korake koji smeraju da se ovaj problem nekako reši. Od najradikalnijih mera, koje podrazumevaju potpuno obustavljanje javnih bogosluženja, do onih koje smeraju da se mogućnost zaraze što više umanji dezinfekcijom kašičice u medicinskom alkoholu ili korišćenjem plastičnih kašičica za jednokratnu upotrebu (Ruska pravoslavna crkva, a slično je i u Rumuniji). Sve ovo nije nikakva novost, jer oni bolje upoznati sa materijom znaju da postoje sveštenički priručnici i relevantni tekstovi, poneki stari i više stotina godina, koji razmatraju ovu problematiku i predlažu različite postupke deizinfekcije (sirće, kipuća voda itd.).

Koliko mi je poznato, pored eparhija koje su u potpunosti obustavile javna bogosluženja (dijaspora i Hrvatska), u SPC su jedino u Eparhiji zahumsko-hercegovačkoj preduzeti konkretni umesni koraci u pogledu načina pričešćivanja. U ostalim slučajevima se ti koraci uglavnom svode na saopštenja u kojima se ovo pitanje gotovo po pravilu *vešto* zaobilazi time što se načelno prihvataju sve neophodne mere, ali se insistira na *neupitnosti* pričešća kašičicom, ponekad čak i sa "epidemiološke" tačke gledišta jer *niko se nikada nije zarazio na taj način* i slično. Na kraju smo videli kako to *zaobilaženje* izgleda i u praksi. A izgleda nikako. Jer videli smo mnogo ljudi koji stoje napolju, oko crkava, na bezbednoj distanci, ali se na kraju svi pričešćuju po starom, to jest jednom i istom kašičicom, čime se sve druge preduzete mere obesmišljavaju.

Zašto? Zato što se, ponavljam, *niko nikada nije zarazio na taj način*.

Ovde nije ni moguće, a ni potrebno analizirati ovu tvrdnju sa tačke gledišta teologije i istorije. Dovoljno je reći kako ona naprosto ne stoji. Smisao pričešća je teološke prirode; kada bi ono što se dešava prilikom evharistije podrazumevalo nekakvu hemijsku, biološku ili kakvu god transformaciju u *naturalističkom* smislu, imali bismo posla sa magijom, a ne sa verom i teologijom. Pored toga, pričešćivanje kašičicom nema ama baš nikakve veze niti sa teologijom, niti sa smislom samog čina; ono se nije pojavilo pre 2000 godina, kako stoji u saopštenju Svetog arhijerejskog sinoda, već duboko u srednjem veku (uostalom, dovoljno je pogledati Novi zavet i videti šta se tamo kaže o *lomljenju hlebova*). Ono zato nikako nije ni izvorni, niti jedini način pričešćivanja, a ni nešto što se ne bi moglo promeniti (upravo suprotno, postoje kanoni, ni manje ni više nego vaseljenskih sabora, koji preporučuju sasvim drugačiji način pričešćivanja). Uostalom, sveštenici se ni do danas ne pričešćuju kašičicom, a isto važi i za sve ostale vernike u retkim prilikama kada se liturgije služe prema starim obrednim obrascima koji uopšte ne znaju za kašičicu.

Da li onda nečije neutemeljeno uverenje, i to u situaciji u kojoj smo sada (podsećam, imamo pandemiju u vreme Velikog posta tokom kojeg se najviše ljudi pričešćuje), može i mora uživati status nekakve neupitne *dogme*, pa još na temelju načela *slobode veroispovesti*? Ne, nikako, jer može proizvesti veoma ozbiljne posledice, i to ne samo po one koji se tog uverenja drže. Pritom, sve ovo nema nikakve veze sa slobodom veroispovesti, već sa zdravim razumom bez koga upravo ta sloboda nema ama baš nikakvog smisla. Jer, zamislite, šta bi se desilo ukoliko bi se pokazalo da kojim slučajem niste u pravu kada uporno i bez ikakvih dokaza tvrdite da se *niko nikada na taj način nije zarazio*, i to u situaciji u kojoj svaki *na taj način verujući* nosi odgovornost za mnogo više *neverujućih*?

Bez namere da paničim, evo i nekoliko crtica iz istorije umesto zaključka:

U vreme crne smrti (1347–1351), koja je odnela više od trećine evropske populacije, među umrlima je bio upadljivo veliki procenat sveštenika. U nekim je zemljama tako umrlo više od 50 odsto pripadnika klira i monaštva. Naravno, mnogi među njima umrli su zbog čistog požrtvovanja kojem su se prepustili iz najboljih mogućih namera. No, ovolikom je postotku doprineo svakako i srednjovekovni religijski mentalitet, koji je toliko mnogo polagao u *natprirodne* moći sveštenstva i koji je toliko mnogo držao do obrednog formalizma koji je smatrao apsolutno nužnim za spasenje. Međutim, veoma brzo je nastupilo vreme kada su umrli sahranjivani u neosvećene masovne grobnice, i to bez opela, koje više nije imao ko da služi. ¶

DRAGAN ILIĆ

Apis pod crvenim mesecom

Foto: *Vreme film*

RTS je sa serijom *Apis* dobio program koji se upravo ovih dana pokazuje kao najdragoceniji – onaj edukativne prirode. Zato se, sticajem okolnosti, ovaj serijal bez problema može koristiti u nastavnom programu istorije

Teorije zavere su izuzetno zahvalna televizijska tema. Slučaj je namestio da se u doba Korone na dve televizije, istovremeno pojavila priča o pukovniku Dragutinu Dimitrijeviću Apisu, vođi "Crne ruke" i Majskog prevrata, čoveku koji u Srbiji i danas izaziva polemike.

Na RTS-u je prikazana trodelna dokumentarno/igrana serija u produkciji "Vreme filma" u kojoj su govorili istoričari: Suzana Vasiljević, Dubravka Stojanović, Branka Prpa, Predrag J. Marković, Miloš Ković, Mile Bjelajac, Slobodan Marković i Danilo Šarenac. Namerno sam želeo da navedem spisak stručnih sagovornika, jer će bolji poznavaoci primetiti da se među njima nalaze ljudi različitih shvatanja i pogleda, naročito na savremena zbivanja u Srbiji. Time je, čini mi se, obezbeđena naučna objektivnost, jer su u Srbiji možda najdublje podele zasnovane na različitom tumačenju istorije. Srž autorske ekipe čine scenarista i producent Filip Švarm, reditelj Nikola Lukić i narator Nikola Kojo. Veliki doprinos i pomoć u produkcijskom smislu ovoj seriji dali su Dragan i Goran Bjelogrlić. Ovaj žanr je danas izuzetno popularan u TV produkciji, i zaista je čudno kako je nestao sa naših televizija. Sa relativno skromnim resursima, u tri epizode je ispričana priča o istoriji Srbije u predvečerje Balkanskih ratova, tokom Velikog rata, zaključno sa Solunskim procesom kada je Apis osuđen na smrt.

Vezu sa današnjim vremenom, dobili smo kroz naraciju Nikole Koja, koji u sumračnoj atmosferi sobe za prisluškivanje, uz okretanje magnetofonskih traka, praktično povezuje istoriju zavereništva i tajnih centara moći od nastanka savremene Srbije do danas. Apis je zato odličan primer za uticaj vojske i službi bezbednosti na politiku, na večitu borbu sa "civilnom kontrolom", ali je takođe postavio model funkcionisanja paralelnih struktura moći u regionu u službi samodefinisanog "višeg patriotskog cilja". Demistifikovana je uloga komitskih odreda, uticaj na "Mladu Bosnu", ali je takođe prikazana neobična hrabrost i požrtvovanje srpskih oficira tog doba. Ukratko, priča o Apisu je uspela da rasvetli sporu borbu za demokratiju u Srbiji, za slobodu štampe, ali i za istoriju manipulacije putem medija i politike. Nakon treće epizode imao sam utisak da je ostalo materijala i tema za barem još tri emisije, ali mi se čini da je uvek dobro da gledalac ostane "gladan" nego prezasićen viškom epizoda. Ukratko, RTS je serijom *Apis* dobio program koji se upravo ovih dana pokazuje kao najdragoceniji – onaj edukativne prirode. Zato se, sticajem okolnosti ovaj serijal bez problema može koristiti u nastavnom programu istorije.

Slična kontroverza, ili tema za neki budući serijal, može biti Milan Nedić, jer baš ovih dana imamo priliku da vidimo kako se njegovim likom i delom bave u lekcijama u programu "Moja škola".

Naravno, primetio sam da ovakve serije po pravilu izazivaju reakcije kod kritike i dela javnosti koji sebe definiše kao nacionaliste i patriote. Svako preispitivanje istorijskih ličnosti bez oreola mita uvek dovodi do otpora, jer se ovakav pristup smatra blasfemijom. Tako je bilo i sa Nemanjićima, ali ako vam je za utehu, ista stvar se dešavala i u Turskoj nakon pojave najpopularnije serije *Sulejman veličanstveni*. Turskim pravovernim patriotama smetalo je što je sultan prikazan kao razvratnik i marioneta svoje supruge Hurem. No, kako rekoh, zato je važno što se u seriji *Apis* priča drži istorijskih činjenica i izlaganja relevantnih stručnjaka. Sve ostalo je durenje pred ogledalom.

Međutim, trenutna produkcija igranog serijskog programa dovela je do "paralelne" priče o Apisu i Majskom prevratu na televiziji Pink u seriji *Crveni mesec*. Ovaj ambiciozni mega projekat, kako rekoše glumci "za pokolenja", trenutno je stopiran zbog epidemije kovida-19, ali je emitovan svakodnevno od oktobra 2019. godine. Dotična istorijska telenovela delo je poznatog hrvatskog tvorca sapunica Romana Majetića i u svojoj srži prati ljubavnu priču između srpskog oficira i austro-ugarske (čitaj hrvatske) plemkinje. Isti likovi kao u *Apisu*, samo je radnja razvučena na 120 epizoda po 45 minuta. De si, Kojo, da me uvedeš u radnju? Priznajem, odustao sam posle par epizoda, nemam dovoljno patriotizma za *Crveni mesec*, ili pak ne mogu da preterano "varim" purgerske herc-novele. Bez problema, ove nedelje je *Crveni mesec* zamenjen adekvatnom turskom alternacijom, ko nekad na festivalu šlagera u Opatiji.

Eto kako jedna ista priča može biti skrojena u TV program na dva potpuno različita načina. Interesantno je da *Crveni mesec*, bez obzira na neuporedivo veći stepen fikcije, nije izazvao negativne reakcije. Pogotovo jer kroz priču još jednom promiče zabranjena ljubav Srbina i Hrvatice, uz gomilu spletki oko dvora i stranih tajnih službi maskiranih u diplomate. Nema veze što je čak i epoha prikazana prilično netačno, a nekoliko još većih TV manijaka od mene pronašlo je dosta propusta u produkciji, valjda zbog brzine štancovanja.

Molim vas da me ne shvatite pogrešno, o ukusima zaista nema smisla raspravljati, i naravno da će herc-roman biti popularniji od istorijskog serijala, ali činjenica je da ljubića imamo na pretek, dok su ozbiljna suočavanja sa prošlošću u igrano-dokumentarnoj formi retka kao medvedi na Tari. ¶

Intervju:
Tadija Janičić,
slikar

I andergraund

“Da ovdje ukinete mnoge institucije koje se bave vizuelnom umjetnošću, nikakve štete ne bi bilo. Niti bi se to odrazilo na scenu, jer scena gotovo ne postoji”

Tadija Janičić (1980) rođen je u Nikšiću, a Akademiju umetnosti, odsek slikarstvo, završio je u Novom Sadu. Izlagao je puno u zemlji i u inostranstvu, pomenućemo samostalne izložbe “Bajke za nevaljalu decu” Muzej savremene umetnosti Vojvodine, Novi Sad, zatim “Ljubav u Davosu” galerija Novembar, Beograd, “Pravi se da spavaš” Centar savremene umjetnosti Crne Gore, Podgorica, a od grupnih možemo izdvojiti onu u Studiju “Herman Miller” u Los Anđelesu i onu u galeriji Presence, Le Club des Arts, Palais de l’Europe u Strazburu.

Vrlo brzo dobija status kultnog umetnika. Radovi mu nose duhovitost i oporost. Slobodan Tišma svojevremeno piše da radovi Tadije Janičića slikaju kondomski poredak našeg doba. Janičić počinje karijeru na samom početku dvehiljaditih, u vreme kada svet već više od decenije nakon pada Berlinskog zida živi novu paradigmu definisanu globalizmom. U umetnosti kretanja postaju fluidna, granice među umetnostima postaju fleksibilne, prisutni su kako tzv. novi mediji toliko i stare tehnike. Jednom rečju – eklekticizam vlada. Ako govorimo o najvećem delu našeg postjugoslovenskog terena, ni tad, nepunu deceniju nakon ratova, nismo bili ozbiljno uređena društva, a situacija je slična i danas kada je prošlo četvrt veka od Dejtona: gotovo čitav region živi iscepkano u neprekidnoj tranziciji i privatizaciji koja nikako da se završi. Tokovi novca nisu fokusirani na kulturu.

U tzv. razvijenom svetu institucija Novog mecenata u vidu menadžerskog

je izduvao

Huligani su opet bili nevaljali

Balkan bojsi

"dobitnog" ulaganja je novi oblik kretanja kapitala. S obzirom da smo pretkorporativno društvo sa vrlo tankom menadžerskom strukturom, ta vrsta investicija u našem društvu nije prisutna u vidljivoj meri.

To je svet iz kojeg i o kojem progovara Tadija Janičić, a svet koji stvara i kojim nam se obraća govori jasno i glasno. I ne podnosi kalkulaciju i laganje.

VREME: Došao si iz Londona, tvoj rad je izložen u okviru grupne izložbe "Alterego" u Unit galeriji. Kakve utiske donosiš?

TADIJA JANIČIĆ: Otišao sam tamo na poziv kustoskinje Katarine Srnić, ona vodi galeriju Unit, jednu od, mogu reći, boljih galerija u Londonu. Pozvan sam da učestvujem na grupnoj izložbi "Alterego" koja je otvorena 4. marta. Nisam bio na otvaranju, ali sam bio par dana posle toga u Londonu. Na izložbi su uglavnom zastupljeni mlađi britanski umetnici koji su veoma zapaženi na njihovoj sceni. Imponovao mi je poziv na izložbu, znači mi to što su moji radovi izloženi na jednom tako vidljivom mestu i značajnom u evropskom, pa i svetskom kontekstu.

Kod nas nema organizovanog umetničkog tržišta, pričali smo o tome, a jednom prilikom, ima tome već nekoliko godina, izjavio si da čoveka na ovim terenima uvaže tek kad se potvrdi spolja. Da li i dalje tako misliš? I koji je tvoj komentar na izdvajanja za kulturu i na način raspodele novca iz budžeta?

U suštini je tako, ali onome ko se potvrdi napolju ne znači ništa da ga potvrde naše institucije koje su nejake. A što se tiče budžeta za kulturu, bez obzira što je on mizeran, opet smatram da je problem našeg budžeta gdje te pare idu. Za šta se izdvaja? Kao neko ko živi i radi u Novom Sadu mogu da kažem da ovdje i te kako ima para za kulturu, samo te pare idu na pogrešna mjesta. Ima u Novom Sadu puno festivala koji se finansiraju iz grada,koji se finansiraju iz budžeta, a koji su paraziti. Mogu reći da je to postao porodični biznis. Imate festivale koji dobijaju ogromna sredstva za par dana nekog tandrbala.

Kad govorimo o odnosu umetnosti i novca, možemo spomenuti i Evropsku prestonicu kulture Novi Sad 2021. Petar Mirković i ti delite atelje u Kineskoj četvrti u Novom Sadu koja je centralni deo projekta novosadskog EPK. Imali ste i izložbu "Van Gog iz novosadskih kolekcija" koja je bila i vrsta umetničke i društvene akcije kojom ste izrazili negodovanje koje se tiče samog projekta.

Pera i ja smo to pokrenuli iz ličnog nezadovoljstva sadržajem izložbi koji je ekipa EPK Novi Sad 2021 servirala građanima Novog Sada, ne vidim da se u međuvremenu u tom segmentu nešto popravilo, ali iskreno, pitanje je koliko to Novosađane uopšte interesuje. Izložba "Van Gog iz novosadskih kolekcija" je izazvala veliku pažnju javnosti i mi tom akcijom jesmo uspjeli da ukažemo na aktuelne probleme. Kao dugogodišnji žitelji Kineske četvrti borimo se da očuvamo njen umjetnički karakter i da pokušamo da razvijemo neke od potencijala koje posjeduje.

Meni je nekako uvek najtačnija definicija tvojih radova – da su to basne bez naravoučenija. Svojevremeno si rekao da dok slikaš životinje zapravo govorite o ljudima, i da ima ljudi za koje je lakše i jasnije reći da su medvedi nego da su ljudi. Kakav je tvoj odnos prema tvojim radovima? Za koje imam utisak da su deo jednog celovitog umetničkog sveta.

Evo vidiš da živimo u vremenu u kojem barem inspiracije ne fali. Da imam pet ruku, ne bih stigao da uradim ono što mi u toku jednog dana prođe kroz glavu. Sa inspiracijom nemam problem.

Karakteristične su i ironija i duhovitost za taj svet koji stvaraš.

Nedavno sam pročitao da ironija i duhovitost govore o nemoći onog ko ih koristi. Stvarno počinjem da vjerujem u to, »

da je to neka moja nemoć, pa stvari tako predstavljam.

Opet, bar spolja gledajući, po mom doživljaju, deluješ kao čovek koji gospodari svojom sudbinom. Na kraju krajeva, izborio si svoju karijeru i došao do tog statusa zvezde ne samo u regionalnim okvirima.

E, hvala ti ako tako misliš, ali sebe uopšte ne doživljavam ni blizu te tvoje zvjezdice. Ali sam sebi određujem kako ću živjeti i trudim se da me okolnosti, pogotovo u ovoj našoj sredini, ne dotiču mnogo, da me ne skrenu sa kursa koji sam zacrtao. Uspijevam nekako da zadržim taj kurs. Moj način je jednostavan, živim prilično reducirano na potezu stan–atelje. Spartanski.

Slobodan Tišma je rekao da tvoji radovi ukazuju na kondomski poredak sveta u kojem živimo.

Da, to je odlično. (smeh)

Kako doživljavaš poredak koji živimo?

Živimo po principu kako se ko snađe. Pritom ne mislim samo na Srbiju i Novi Sad nego na veći dio Balkana, to je prilično nesređeno društvo. Kao neki mali feudi funkcionišemo, tako da se morate prilagoditi tome, a morate paziti da vas ta sredina ne okrnji, ne kontaminira nekim sranjima. Zato je dijagnoza: kako se ko snađe.

A ako proširimo sliku pa pogledamo Evropu, i ako hoćeš svet?

Generalno sve to srlja gdje ne treba, ali mi je lakše to podnijeti u Londonu ili Njujorku... Govorim samo iz pozicije umjetnika, ne znam kako je u industriji ili privredi... vjerovatno je povezano. A ako govorim iz ugla umjetnika, nemoguće je upoređivati te sredine. To ne možemo ni u jednom momentu dovesti u vezu. Ovdje se sve dešava na ličnom entuzijazmu, ovdje sistema nema. Pričam ponovo za Novi Sad – da ovdje ukinete mnoge institucije koje se bave vizuelnom umjetnošću, nikakve štete ne bi bilo. Niti bi se to odrazilo na scenu, jer scena gotovo ne postoji. Imate ljude koji su zaposleni u tim ustanovama, po kulturnim centrima, muzejima, velika većina njih ne radi svoj posao. To što vidim te izložbice po gradu, to je uglavnom ispod svakog nivoa. Sa druge strane, ovo je sredina koja ne mari za talenat. Ovdje je pobijedio taj palanački folklorni duh.

A kako stojimo sa andergraund scenom?

Mislim da je andergraund isto izduvao. To je bilo aktuelno do dvehiljadite i malo poslije toga. Mislim da je to gotova priča. Možda nisam informisan, možda se negdje nešto dešava...

Kako vidiš svoj rad danas i kako ga vidiš u budućnosti, nakon pandemije?

Kako je počeo policijski čas, poprilično sam inspirisan. Uvijek poraz pretvorim u ličnu pobjedu, okrenem to na neku zajebanciju i pokušavam da isplivam. Dobro se zezam u tome.

A što se budućnosti tiče, ne znam, ne spadam u umjetnike proroke koji umiju nacrtati požar (smeh). Mislim da će se sve vratiti na staro. Vraćamo se na staro već trista godina, ne možemo mi da prebacimo, jednostavno šlajfujemo u mjestu.

Čini mi se da je idealan trenutak za pitanje: šta je sloboda?

Treba se izboriti za slobodu. To je način života. Imate ljude koji u prilično slobodnim društvima ne žive slobodno, i obrnuto – u represivnim društvima žive slobodno.

Kažeš da je priča o kiču deplasirana tema pošto je on sveprisutan i da ako govorimo o našoj sceni pitanje je samo: šta je u trendu?

Što se trendova tiče, naša scena je prilično stupidna i tome su umnogome doprineli kustosi, oni guraju te neke svoje pričice, ali to je sve nebitno.

Šta je ono što je bitno?

Ne klonuti, ne razočarati se, pošto je sredina takva da čovjek može lako da se deprimira i digne ruke od svega.

Da li po tvom doživljaju postoji nešto što bi moglo prokrviti scenu?

To je sve prilično atrofiralo, teško da se išta može prokrviti. Zaostali smo totalno za svjetskim tokovima. Ranije su ljudi govorili: mi smo kulturna margina, a danas, rekao bih, nismo ni to. Kad vam kaže neko da ste kulturna periferija, onda znači da ste dio nekog sistema, da ulazite u neki obzir, ali mi to nismo. Često pričam o tome sa kolegama, pa konstatujemo da smo, kao u seriji "Igra prestola", oni izvan zida (smeh).

Na koga bi ukazao od kolega, ko ti je važan?

Volim Rašu Todosijevića i smatram da je jedini umjetnik iz ove sredine koji je ovdje i dalje, a koji je napravio nešto sa svojim radom i karijerom (inače se dobro razumijem sa konceptualistima, u tom kontekstu i sa Slobodanom Tišmom, kog smo pominjali). Raša od starijih svakako, a od mladih Aleksandar Denić... Dobra stvar je da ima mlađih umjetnika koji su kvalitetni, samo daj bože da opstanu, da se ne razočaraju i negdje ne skliznu. Ima dosta ljudi iz ove sredine koji po mom doživljaju vrijede, koji su mi interesantni. Uvijek se obradujem dobrim radovima drugih umjetnika.

Posebna priča su nazivi tvojih izložbi. Pomenuću neke meni drage kao: "Pravi se da spavaš" ili "Sve ovo vidim po prvi put".

To su nas učili u osnovnoj školi, ako naiđe međed ti se pravi mrtav (smeh). Zamisli koja je gluma potrebna da se to izvede, to Bred Pit ne bi uspio. Stalno govorim za sebe da sam loš slikar, stalno improvizujem, ali se uvijek izvučem sa nazivom rada. Zato mi je naziv jako bitan, i da nije njega, rad bih mogao baciti (smeh).

Meni se čini da se, otkako imaš sina, pojavio jedan drugačiji pristup stvarima, koji se vidi u tvom radu, kao da pokazuješ neki deo sebe koji je do sada bio nevidljiv, mislim pre svega na seriju sa jelenima.

Hvala ti ako si to primijetila. Sve utiče na čovjeka, posebno je na mene uticalo rođenje mog sina i naravno da to utiče i na moj rad. Inače volim da otkrivam nove prostore u umjetnosti, volim da se mijenjam, pa makar i nagore, ne volim začaurenost u radu. Umjetnik mora da otkriva nove prostore.

Radio si u koautorstvu sa Marinom Marković.

Radili smo seriju radova "Ljubav u Davosu", to se namjestilo na moju raniju fazu. Ne sarađujem puno sa drugim umjetnicima, ali to se baš poklopilo i ispala je dobra saradnja. Nadam se da ćemo dalje razviti tu priču. Ona živi u Beogradu i nije lako organizovati se. Trenutno radim sa vajarom Mićom Stajčićem na jednoj skulpturi koja će ubrzo biti gotova.

Možda se odseliš za Beograd.

Da, dođe mi da se odselim iz Srbije i da se preselim u Beograd.

I šta bi bio tvoj savet mladom umetniku?

Da bježi odavde što prije. Makar za Beograd. ¶

NATAŠA GVOZDENOVIĆ

Vešto, ali oveštalo

Nove filmove Klinta Istvuda i Toda Hejnsa spaja činjenica da su njihove priče utemeljene u dobro poznatim i dobrano dokumentovanim slučajevima, koji pak predstavljaju varijacije na refrenski učestao motiv u američkoj kinematografiji – borbu Davida protiv Golijata

Filmofili ni najmanje ne moraju za to da mare ili da za to imaju empatijskog razumevanja, ali posebnu nevolju za kritičare predstavljaju suštinski srednjački filmovi koji su, pritom, znalački skockani i pravljeni sa lako uočljivim oskarovskim pretenzijama. Sa jedne strane imate suštinsku jalovost, doduše vešto prikrivenu nalickanom funkcionalnošću, a sa druge evidentne ambicije da se podiđe ukusu i odrade sve pretpostavljene trope u trci za Oskara. Filmofili ne moraju da se grče u bolu zbog te kritičarske nezgodacije, ali i sami mogu da osete teret kalkulantskog pristupa, sve i kada on pred gledalačke oči stiže zamaskiran nepobitnim zanatskim umećem.

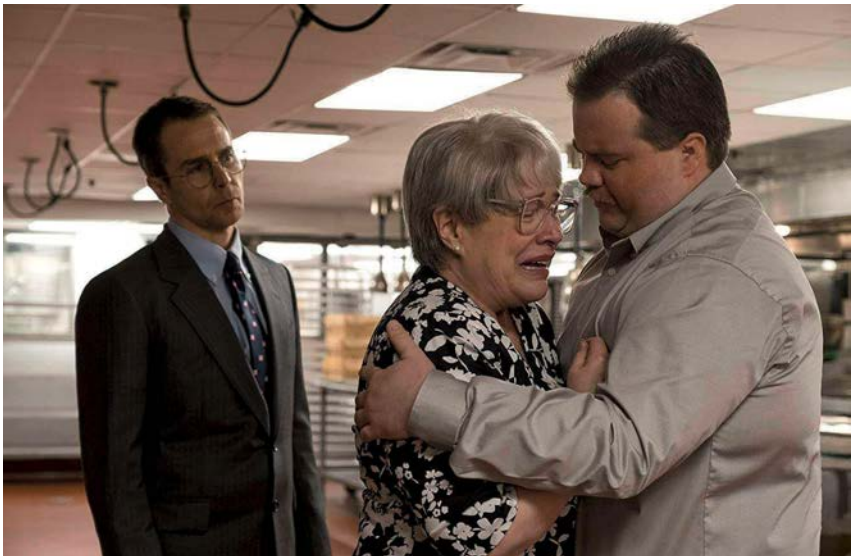

Ričard Džul

Mutne vode

Sve upravo iskazano predstavlja jedan od zajedničkih imenitelja u slučaju filmova *Ričard Džul* Klinta Istvuda i *Mutne vode* Toda Hejnsa; osim toga, ta dva čeda srednjeputaške rigidnosti unutar visoke produkcione lige spaja i činjenica da su njihove priče utemeljene u dobro poznatim i dobrano dokumentovanim slučajevima, koji, pak, predstavljaju varijacije na refrenski učestao motiv u američkoj kinematografiji – borbu Davida protiv Golijata. Da ne bude zabune, oba filma pristupaju faktografiji i osnovnim značenjskim implikacijama priče sa dužnim poštovanjem, oba zadovoljavaju na tom i dalje važnom kinestetskom nivou, predstavljaju funkcionalne dramske naslove unutar glavnotokovskog bioskopskog repertoara, podsećaju da ključni autori nisu slučajni prolaznici u tim visovima američkog filma i američke filmske industrije, a oba sigurno iznalaze svoje poklonike ne samo među gledaocima-civilima, već i među kritikom i esnafom.... Na sve to, ali i uprkos svemu upravo narečenom, ova dva filma treba uzeti sa rezervom, imajući u vidu da su i Istvud i Hejns umeli, i u više navrata pokazivali bolje, osobenije, odvažnije, intrigantnije i pronicljivije.

Istvudov *Ričard Džul* počiva na opsežnoj i detaljističkoj (ali ovde pitko i pregledno iznetoj) hronici događanja koja su pratila slučaj junaka iz naslova filma – dobrohotnog, naivnog, nesnađenog, počudnog i dežmekastog radnika obezbeđenja koji, ubrzo nakon što postane nacionalni heroj jer je sprečio veću tragediju prilikom eksplozije bombe tokom Olimpijskih igara u Atlanti 1996. godine, biva i glavnoosumnjičeni pomagač nepoznatih terorista. Istvud i ovde ostaje odaje odan klasičnoj naraciji i postupnom i bezrezervno pojednostavljenom pripovedanju bez mnogo nepoznatih, a to je, uostalom, nešto što se od ovog časnog i vrednog veterana već i u samom startu očekuje. Istvud je, osim toga, osvedočeni pobornik naturalizma i doslednog verizma u izrazu, što je posebno očigledno u ovom poznijem delu njegove karijere. Međutim, dok je u *Muli*, prethodnoj Istvudovoj režiji, to prilično efektno delovalo, *Ričard Džul* ponajpre u stilskom (a u vidnoj meri i u dramaturškom) pogledu odaje utisak znatno šire priče uglavljene u format od oko 130 minuta, odnosno, komprimovane televizijske serije, doduše izvedene u filmskom i filmičnom ruhu.

Kao pripovedač Istvud pak od samog početka insistira na toj počesto iritantnoj dobrohotnosti glavnog junaka, te kontrast koji proističe iz oštro prikazanog sveta bezbednjačke i novinarske bezdušnosti i otuđene birokratizovanosti, u par navrata priču dovodi na sam rub karikaturalnosti. Srećna okolnost je to što Istvuda i u tim zbilja zrelim godinama ne izdaje pripovedački nerv, te i tako »

pravolinijsku i ziheraš̆ku priču uspeva da postavi i ispripoveda na filmski dovoljno ubedljiv način. Tome treba dodati odličnu epizodnu ulogu Keti Bejts (u ulozi Ričardove prostodušne majke), kao i još jednu izvanrednu glumačku kreaciju Sema Rokvela, ovog puta u liku plemenitog ali drčnog advokata bleferski prikrivenog straha pred bezočnošću udara krupnih i međusobno umreženih aparata po plećima i abdomenu, reklo bi se, bespomoćnog pojedinca. Istvud (i) ovde uspešno stiže do dobro mu znanog cilja – priče o životu u Americi (tzv. *American experience*) i borbenom pojedincu kao zapravo jedinom, kakvom-takvom garantu kontinuirane odbrane stečenih sloboda i izvojevanih principa načelne pravde za sve.

Tu je negde i koren nezadovoljstva koje mogu da pobude ova dva, da ponovimo, sasvim funkcionalna i korektna filma; naime, i Istvud u *Ričardu Džulu* i Hejns u *Mutnim vodama* insistiraju na motivskoj datosti o prpošnom pojedincu kao suštinski važnom korektivu vlasti i moćnicima koji, po svojoj biti, svako malo moraju da skliznu put eksploatacije i/ili kinjenja slabijih. To jeste zavodljiv i provereno oproban recept, čija je upotrebljivost već dugo, praktično od prvih krupnijih koraka zamašnijeg narativnog filma, aksiom prve klase, ali jeste i zapreka, čini se, sasvim prirodnom prodoru, zapravo, otvorenoj intruziji ideologije u filmski medij (a koji i dalje predstavlja najprijemčljiviji i najkomunikativniji vid savremene umetnosti i popularne kulture). Tako očigledan beg od ideologije u ovo evidentno postideološko vreme jeste dokaz ogoljenog kalkulantstva, a nikako odraz nekakve više mudrosti i/ili promišljenijeg višeg koncepta. Jer, kako kaže Altiser u svom ogledu *Ideologija i ideološki državni aparati* (kod nas u prevodu Andrije Filipovića i Gorana Bojovića i u izdanju lozničkog Karposa): "Možemo dodati: Ono što nam se čini da se odigrava izvan ideologije (budimo precizni, na ulici), realno se odigrava u ideologiji. Za ono što se zaista odigrava u ideologiji nam se čini da se odigrava izvan nje. Zato oni koji su po definiciji u ideologiji veruju da su izvan ideologije; jedan od efekata ideologije je praktično odbacivanje ideološkog karaktera ideologije putem ideologije; ideologija nikada ne kaže 'ja sam ideološka'..."

Tako recimo, znatno više ideologije, u intrigantnom i inteligentnijem vidu, zatičemo u ranom filmu *Safe* (sa Džulijan Mur u ključnoj ulozi) mladog Toda Hejnsa nego u ovakvim njegovim *Mutnim vodama*, čija je povest o iznuđenoj i dugoj borbi korporativnog advokata protiv hemijske industrije koja je decenijama unazad bez previše ustezanja trovala brojne siromašne farmere i seosku sirotinju, davala pregršt više osnova za polemičan film nego što je to imala priča o ženi koja se u teškoj samoći survava u vrtlog teških psihičkih poremećaja u ostvarenju *Safe*. Hejns, ako ćemo pošteno, još od filma *Kerol* (koji se svojom stilizacijom i sirkovskim dizajnom činio kao čist zicer za Hejnsa koji je uporno i sasvim otvoreno gravitirao ka upravo takvom izrazu), u ozbiljnoj stvaralačkoj krizi; ovde pokušava da se resetuje stvarajući jednu rutiniziranu sudsko-pravničku dramu moralističkog profila kakvu znamo, recimo, iz nekoliko klasika Sidnija Lameta. U tom smislu, ne čude i štaviše prilično pošteno i precizno zvuče analogije i pojašnjenja koja *Mutne vode* predočavaju kao *Erin Brokovič* bez Soderbergovog zamaha.

Uz tek nešto, reklo bi se, poslovičnih pripovedno-dramaturških i montažnih sinkopa, *Mutne vode* predočavaju Hejnsa u krajnje svedeno klasicističkom raspoloženju a sve to u priči koja pati od odveć lake poente i viška predvidljivosti još tokom prvih pola sata. Nasuprot tome, i u *Mutnim vodama* je dosta toga na svom mestu, jer ovo je znalački uparađen film srednjih dometa, dok posebnu pohvalu zavređuje snimateljski rad uvek izvrsnog Edvarda Lakmana, koji se ovde opredelio za zrnastu sliku naglašeno zelenih i zelenkastih valera, što očito predstavlja efektan kontrapunkt sivilu te priče o mučnini nagomilanih i oveštalih socioekonomskih nepravdi. Tu je i vrlo dobar Mark Rafalo u interpretaciji ipak tipski postavljenog lika, dok su En Hetavej, Tim Robins i Viktor Garber ovde naprosto protraćeni u čisto dekorativne svrhe.

Oba filma, i to je najveća šteta, namesto, činilo se, neizostavnog ideološkog žara nude tek privid polemičnosti i građanske borbenosti, opredelivši se za kalkulantsko srednjačenje sa Oskarima kao krajnjim ciljem. A taj krunski cilj su na kraju ipak promašili. Tako im i treba. ¶

ZORAN JANKOVIĆ

Mračna

Čudno je kako mrak
može da sjaji.

Tek kada se pročita poslednja stranica romana postaje jasno zašto je on morao da se zove ovako, *Smrtova djeca*, i nikako drugačije. *Djeca smrti* je pravilno, ispeglano, razumljivo, sviklo, gotovo konfekcijski. *Smrtova djeca*, pak, na granici je jezičke korektnosti, kabasto i, istovremeno, na neki način nežno, jer četiri suglasnika u toj tvrdoj reči *smrt* dobila su "o", "a" i tiho "v", što je *smrt* smekšalo, ali je, u toj mekoti, nije načinilo manje strašnom i mučnom, nego tek možda prisnijom i podmuklijom: djeca, sada, nisu više djeca tamo neke smrti, daleke, odložene u beskraju života, već smrt im je roditeljka, posisali su je s majčinim mlekom, ona ih je odnjihala u svome krilu i sada ih, onako roditeljski brižno, uzima jedno po jedno redom koji samo ona zna i poštuje, ne mareći za ljudske boli, tuge, očaje i ludila. Zbog toga je ovaj blistavi i strašni roman mlade bosanskohercegovačke spisateljice istinska tragedija: svi, računajući i same junake – djecu od 11 do 14 godina – znaju kuda vode njihovi životi, u njihovim je počecima upisan i njihov kraj, ali tom znanju uprkos oni, kao antigone i edipi, kao hipoliti i ifigenije, svoje živote žive kao da kraja nema, ili, sasvim obrnuto a isto, oni ih žive kao da tom kraju hrle, kao da ga čikaju, dozivaju i ubrzavaju, neustrašivo, glupo, veličanstveno i beznadežno, kao da sazrevaju brže od svega ostalog i svih ostalih, preko noći postaju stariji i od roditelja i od grada i od ruševnog naselja u kojem, kao u getu bez ograde, troše svoje kratke zemaljske dane, kao da su, za samo nekoliko godina, iz svojih neproživljenih života halapljivo isisali sve što se može isisati: i sedenje na krovu garaže, i pogled u tromo nebo iz kojeg kiša nikako da krene, i trenutak kada će se ponovo začuti glas poginulog oca, i seks u smrdljivoj sobi, i ura-

mladalačka silina

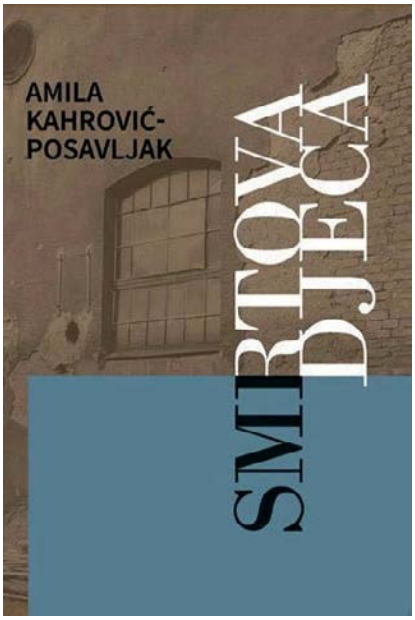

Amila Kahrović-Posavljak: *Smrtova djeca*; Književna radionica Rašić, Beograd 2019.

njanje u ljubičaste oči oivičene bezdnom senkom, i gutanje pilula od kojih se svet rastače, i smrvljenu školjku "peglice" (fijat 126) u kojoj je granata raskomadala dete, i čakiju kojom režu svoja zapešća, i sav taj očaj, ogroman, nepojmljiv, vrtoglavo dubok... I ne može se o ovom romanu pisati drugačije do onako kako je i on sam napisan, jezikom zagrcnutim i, istovremeno, mirnim, s neprestanim nabrajanjima i spiskovima, uz promene pripovedačkih registara te se kratke rečenice ulivaju u duge, a ove, prirodno kao što prirodno teče ravničarska reka, zaposedaju čitava poglavlja, zagrcnuto, dakle, a mirno, dinamično a sigurno, neužurbano a nezaustavljivo, bogato a svedeno, bez ikavih viškova i bez ikavih manjkova, bez okolišanja i bez direktnog govora, čudesno... Amila Kahrović-Posavljak napisala je roman blistav izrazom i strašan sadržinom, roman mračne mladalačke siline u koju, opet, kao da je upisano svo iskustvo sveta.

Rat jedva da je stao (ili možda nije), a troclana porodica, predvođena sedmogodišnjom Aminom, useljava se u napušteni stan neimenovanog sarajevskog naselja. Još istog dana, pošto je, zbog vašaka, ošišaju na kratko, upoznaće Amina čitavu ekipu: Nedima, dečaka sitnih i ljubičastih očiju obrubljenih senkom, braću Mirzu i Ajdina, braću Edina i Anela, potom Amru i Ines. Zajedno će se igrati u naselju, zajedno će krenuti u školu, zajedno će početi da sazrevaju, zajedno će praviti pizdarije, ludeti i umirati: "Život se sastojao od dvije stvari: od naselja i smrti. I nije bilo ničeg neprirodnog u tome" (str. 153).

Na jednoj ravni ovaj je roman nalik tolikim romanima o sazrevanju, jer kada se prelazi iz detinjstva u mladost svugde se na svetu događaju slični procesi, a mladim ljudima nije potreban rat da bi se okrenuli protiv roditelja, okoline, a naročito protiv sebe. Rat koji se odvija u njihovim telima i njihovim glavama sasvim je dovoljan da ih temeljito i bespovratno uništi, gde god da su imali (ne)sreću da žive (nije li *Rekvijem za jedan san* Hjuberta Selbija upravo posveta silini samouništenja?). I niko ih ne može spasiti od njih samih. Ništa od onoga što ćemo pročitati u romanu Amine Kahrović-Posavljak neće nas, kao podatak, opis ili doživljaj, začuditi – naročito ne svađe s izbezumljenim roditeljima, čak ni to što će Ines tući svoju majku, potpuno ćemo prepoznati bunt protiv škole i nemoćnih nastavnika, lako ćemo se saživeti sa strašnim (poratnim) siromaštvom i odsustvom bilo kakve nade, ni malo nas neće potresti primitivizam i beskrupuloznost (jer u tome, naprosto, živimo i mremo), lako ćemo identifikovati mutne tipkinje i tipove poput Rusmire i Dada, masne likove poput predsednika mesne zajednice, ili dobre i nemoćne ljude poput Hasan-efendije koji izlazi iz sveta samo da ne bi gledao decu kako uništavaju sama sebe, kao što nas neće zapanjiti ni sveprisutno nasilje (tako slično nasilju o kojem, u napuljskom četvoroknjižju, piše Elena Ferante), niti scene u kojoj devojčice za novac zadovoljavaju ratnog invalida Džemala, sve to znamo, sve smo to videli ili makar pročitali, ako već nismo i doživeli – a ipak ćemo, sve vreme, znati da ovaj tekst udvaja svako iskustvo i svaku stvarnost na takav način da to iskustvo i tu stvarnost, u istom gestu, istovremeno, čini i jedinstvenima i opštima. Odlomci u kojima se deca prepuštaju muzici silinom koju njihovi roditelji ne razumeju i koje se plaše – muzici što mračnijoj to bolje, što destruktivnijoj to bolje, što beznadežnijoj to bolje – sažimaju iskustvo sveta i iskustvo poratnog Sarajeva na način pronicljiv, dubok, veličanstven: "Svi smo htjeli ličiti na one koji na očigled cijeloga svijeta nestaju. Na one koji nemaju šta izgubiti i koji su od svoje propasti i smrti napravili spektakl rugajući joj se. Jer smrt, to smo odavno osjećali, računa na ljudsku skrušenost" (str. 53). Jedino što djeca ove poratne sarajevske smrti nisu dospela ni do godina Kurta Kobejna: s 13 godina bila su starija od njega.

Ogrnuto eksplozivnim talentom, pisanje Amele Kahrović-Posavljak istinito je ne zato što prenosi nekakvu stvarnost koja bi pisanju prethodila, već zato što doseže istinu književnosti, istinu jezika kojem ne prethodi ništa drugo do on sam. To je onaj jezik koji stvarnost čini stvarnom. Kada u Aminin život uđe Suad, pa se mlada devojka koja bezrezervno voli Nedima, nađe u čudu kako je tako nešto moguće, kako je moguće da je drugi muškarac, dakle muškarac koji nije njen Nedim, u tolikoj meri izmesti i uznemiri da ga sanja i želi ne želeći ga, znamo da smo i sami to doživeli, čitali smo o tome, svaki glupi ljubavni romančić s kioska govori o tome, a opet se pitamo da li smo nekada i negde pročitali nešto tako istinito i lepo i strašno. I onda se tu, u jezičkom vrtlogu, u oku jezičke oluje Amile Kahrović-Posavljak, nađemo u čudu, obuzme nas strepnja pred tolikim talentom izlivenim u prvi njen roman, pitajući se da li je, poput njenih junaka, i ona isisala iz sebe sve što je imala, ili je ovo tek veliki početak nečeg uistinu velikog. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

Iskustvo prisustva i odsustva

Ašil Mbembe, *Politike neprijateljstva*, Fakultet za medije i komunikacije, Beograd 2019, prevod Slavica Miletić

Aktuelne vesti o širenju virusa korona i panike usled koje ljudi prazne rafove supermarketa, isprepletene s poslednjim izveštajima o hiljadama sirijskih izbeglica stešnjenih između turske i grčke granice (i vojski te dve zemlje), izvrsno su precizan mizanscen za osvrt na poslednju knjigu Ašila Mbembea, kamerunskog teoretičara postkolonijalizma. Jer ono o čemu *Politike neprijateljstva* govore moglo bi se sažeti na sledeće: opsesivni fantazam o zaustavljanju prodiranja preteće drugosti i propratno odumiranje *zajedničkog* – one vizije sveta u kojoj bi pretnja globalne epidemije ili usud izbeglištva predstavljali teret koji delimo i unutar kojeg svoje strahove ne pretpostavljamo patnji drugih.

Politike neprijateljstva su svojevrstan nastavak Mbembeove studije *Nekropolitike* u kojoj se suverenost definiše kao moć određivanja ko može da živi, a ko mora da umre. Savremeni suveren ne raspolaže samo pravom da uvede vanredno stanje i suspenduje pravni poredak (potencijalno zauvek, dokle god se ne iskoreni *teror*), on postaje pravi gospodar života i smrti, gospodar uslova u kojima se može živeti (životom poput *našeg*, u civilizaciji i liberalnoj demokratiji) i prostora u kojima se nekažnjeno gase životi (u izbegličkim logorima, okupiranim teritorijama ili zonama za napade dronova). Knjiga je, takođe, omaž velikom mislioocu "radikalne dekolonizacije" (teritorija i umova) Francu Fanonu, u čijoj je senci – kako Mbembe sa zahvalnošću priznaje – nastala ova studija o savremenim procesima kolonijalizacije, rasijalizacije neprijatelja i totalizacije rata, što, istovremeno, znači da neprijatelj mora biti eliminisan, ali i neprekidno prisutan, jer bez njegovog pretećeg prisustva obesmišljava se najsnažniji afekat koji drži na okupu savremenu političku zajednicu: strah od toga da nam se *identitet* nepovratno menja i rastače, te da gubimo čistotu *svoje* kulture.

Ova uzbudljiva knjiga više nalikuje pedantnoj svesci punoj skica i aforizama, nego zaokruženoj studiji. Daleko od toga da to umanjuje njenu vrednost; naprotiv, otkriva strast s kojom je pisana, a njena neujednačena struktura savršen je odraz haotične i fragmentarne prirode modernog sveta koji opisuje. Ta modernost, po Mbembeu, započinje ustoličenjem liberalne demokratije i njene verne senke, robovlasništva i kolonijalnog nasilja. Taj procep unutar samog projekta demokratske države – mogućnost naporednog opstajanja poretka jednakosti i poretka radikalnog isključenja – obeležio je dalji razvoj "zapada", pri čemu su prve tehnike disciplinovanja i potčinjavanja, u kolonijama i na plantažama, bile samo pokazne vežbe za kasnije sofisticiranije sisteme klasifikacije i kontrole populacije, kao što su koncentracioni logori ili okupirane teritorije. Možda je istina da je imenovanje i distanciranje od Drugog upisano još u prapočetke ljudske političke istorije. Ali je van svake sumnje iskustvo kolonijalnog zaposedanja sveta radikalizovalo strah od drugačijeg – od neprijateljske prirode, životinja i mikroba, osvetoljubivih domorodaca – i utisnulo imperativ za razdvajanjem, za ograđivanjem svih prostora života i tako do krajnjih granica normalizovalo logiku odvajanja *nas* od *njih*. A ta logika je danas u srcu nove kolonizacije, globalizacije ratom i kapitalom koja ujedinjuje svet u bojno polje i tržište, ali ga istovremeno preseca sve dubljim provalijama, počivajući na onome što Mbembe naziva *poredak bez želje*. Reč je o sistematskom kidanju veza usled metastaziranog straha od poništenja i gubitka identiteta, zbog kojeg se podižu zidovi i ograde, grade logori, ali i vode ratovi, kako bi se potvrdile nove mantre: *mi jesmo ostrva za sebe*. Paradoksalno, koliko god nam ovo ubrzano vreme visokih tehnoloških inovacija i otkrića potvrđivalo da živimo u složeno isprepletenom ekosistemu, gde smo svi deo jednog, gde nema preciznih razlika između životinja i ljudi, između digitalnih informacija i analognih veza, tim su jači narcistički fantazmi i politički narativi o nepomirljivosti kulturnih razlika. Taj san o svetu ljudi bez veza, san o aparthejdu, pogonsko je gorivo moderne politike neprijateljstva, što znači da on nikada ne sme biti dosanjan. A figura stranca lako će poprimati različita obličja, kako to već biva u snu, od Jevrejina do Arapina, izbeglice, ili siromašnih ljudi koji "hrle" na naše granice. Kako u takvim okolnostima razvijati jednu misao i politiku o zajedničkom, kako izgraditi "autentični odnos s Drugim"?

Za Mbembea odgovor leži u kretanju, u pokretljivosti misli i osećaja koji su privrženi mestima i ljudima. Kretanje je sloboda – vrlo nejednako raspodeljena u današnjem čovečanstvu – a sloboda je mogućnost presecanja veze sa slučajnošću rođenja na određenom mestu. "Prihvatiti status prolaznika, to je možda krajnji uslov naše ljudskosti." Kretanje kao večito preobražavanje u dodiru s drugim. Tako se, potvrđuje Mbembe Fanonove misli, postaje čovek u svetu. Potrebna nam je nova etika, *etika prolaznika*, koja nalaže da sa svakim mestom izgrađujemo istovremeni odnos solidarnosti i distance, iskustvo prisustva i odsustva, ali nikad osećaj ravnodušnosti. ¶

JELENA VASILJEVIĆ

Vanredno vanredno stanje

Nema junačenja! Obesmišljeno je. Nema delanja, ako baš niste epidemiolog, virolog, lekarka ili medicinsko osoblje... I najzad: nema čak ni onog slatkog privida kako je svuda na svetu mnogo bolje

Piše:
Minja Bogavac

Dramska spisateljica i upravnica Šabačkog pozorišta

Rođena sam u Beogradu, 1982. Dakle, vanredna stanja su moj separe!

To nije popularno mišljenje, pa se uglavnom trudim da ga prećutim, ali nešto u mom teatralnom biću nalazi da su vanredna stanja u suštini – krajnje romantična... Svaka budala ima pravo da, prema ukusu, dodaje šećer u svoje sećanje na detinjstvo i mladost, i ja se – u ovoj stvari – ne razlikujem od drugih. Na kraju krajeva: nisam kriva što je taj period mog života bio u neraskidivoj vezi sa raznim vrstama vanrednih stanja. Vanredna stanja su bila redovna pojava mog odrastanja.

Tokom ratova u Jugoslaviji, bila sam premala da shvatim promer i apsurd ukupne tragedije, ali i taman dovoljno velika da se ložim na budalaštine. Skupštinu sam gledala sa više pažnje nego "Metlu bez drške", a rat pratila kao tekmu, u kojoj navijamo "za naše"... Hiperinflacija mi je izgledala kao monopol, sa pravim parama, a tokom NATO bombardovanja bila sam princeza sopstvenog puberteta: sve ono što bi mi svakako bilo uzbudljivo, jer imam sedamnaest, bilo je dignuto na enti stepen, činjenicom da okolo padaju bombe... Peti oktobar, kao i protesti iz '97, bio je *time of my life:* ulični performans revolucije; a tokom Sablje pravila sam se u mladu intelektualku društvene provenijencije. Učila sam i vežbala kritičko mišljenje i izražavanje, pa su sav jad i beda u zemlji nakon atentata na premijera zapravo pružali odlične uslove za moju političku artikulaciju i intelektualno stasavanje. U toku poplava, s vanrednim stanjima već sam bila "na ti", pa samim tim i nezaustavljiva: puna ideja, snage i želje da nešto pomognem i doprinesem. I takoreći: "bilo je lepo" – koliko god ta tvrdnja zvučala surovo i nekorektno prema ljudima kojima su bujice i mutna voda odnele sve.

A onda? Onda se desilo – OVO! Vanredno stanje koje ne liči ni na jedno prethodno i koje, ni pored najbolje volje, ne uspevam da romantizujem. Pojam vanrednog u mojoj glavi ima veze sa nečim herojskim; s lošim okolnostima, koje iz ljudi izvlače najbolje osobine; sa solidarnošću, hrabrošću, otporom i kohezijom unutar zajednice, pa s tim u vezi, ovo je sada – vanredno stanje za... kukavice (da ne upotrebim ulični izraz, kada već svi znamo koji je).

Nema žurki u podne. Zapravo, nema žurki uopšte! Nema mostova da ih branimo, ni trgova za recitacije... Nema igranja predstava u humanitarne svrhe. Nema pozorišta, ni koncerata, nema mogućnosti za okupljanje. Nema nastupa na ulici ili makar u staračkom domu; radionica s decom iz ugroženih područja, niti načina da na rever staviš bedž sa nekim targetom i tako donekle podigneš moral... Pritom, nema ni onih običnih, onih takozvanih malih stvari, koje svako, makar u redovno proleće, zaista mora da ima! Nema šetanja pored reke, ni držanja za ruke. Nema zanimljivog života, sa putnom torbom, u vidu adrese. Nema treniranja, ni osećaja koji nastupa posle. Nema kafe na suncu, ni piva u parku, dok okolo cvetaju šljivcige i drugo kiselo gradsko voće.

Prijatelji su na Skajpu i Zumu. Ljubavi, veze i šeme, na testu... Nebo je napolju, mi unutra, a sa nama od tri do pet ekrana, pa onda gledamo: jedan, drugi, pa treći... i tako dok se ne razmažu boje!

I plašimo se. Sasvim ziheraški, za svoje zdravlje i zdravlje najbližih, a strahujemo od neprijatelja koji su sve samo ne dostojni! Na primer: šipke u tramvaju (dok je još bilo tramvaja); vrata od lifta, ručka na korpi i dugmići na interfonu... Plašimo se sopstvenih patika, svog novčanika i svojih ključeva! Strah brišemo alkoholom, ali onim za spoljašnju upotrebu, a da sve bude još patetičnije – nema čak ni tog alkohola! Strah je odneo pobedu nad maloprodajnim rafovima. Konzumeristička panika pojela je obilje konzumerizma, pa stanje (čime opet zamenjujem sličnu reč iz žargona) ilustruje globalna nestašica toalet-papira.

Nema jurišanja na kordone naoružanih specijalaca! Umesto toga, možeš samo da se kriješ od komunalaca, ko jadni ulični preprodavac, bez svoje tezge i dozvole za rad.

Nema se na šta bomba baciti, drugovi i drugarice!

Ono jeste: postoji sistem i represija dovedena do ekstrema. Mere su rigorozne, a pritisak i nesloboda veći nego ikada pre... Pa ipak, svaki vid otpora, neposlušnosti ili pobune čini se kao retardiran, iznimno glup i pogrešan gest... Nema junačenja! Obesmišljeno je. Nema delanja, ako baš niste epidemiolog, virolog, lekarka ili medicinsko osoblje... I najzad: nema čak ni onog slatkog privida kako je svuda na svetu mnogo bolje. Da, mi smo najgori, najgluplji i najprljaviji, ali – hej, tako izuzetni u tome!

Iz duga vremena, čitam novine, listam i skrolujem društvene mreže, pa tako vidim da oni ljudi čije mišljenje veoma poštujem, iz ovog proleća izvlače pouku na temu prirode, koja uzvraća udarac i društva, koje je davno moralo da se smiri i stane. To je u redu i to je tačno... s tim što ja ne znam kako da mislim o tome. Šta tačno treba sad da radim? Sa tim saznanjem? ... Odakle da počnem?!

Rođena sam u Beogradu, 1982. Društvo u kom sam živela bilo je preuzbudljivo, pa nisam imala volje ni vremena da se bavim prirodom i brinem za njeno zdravlje. Ne znam ništa o spasavanju kitova; skoro ništa o efektu staklene bašte, fali mi instrumentarij da pojmim klimatske promene, pa mi se u ovom vanrednom stanju čini da je prošlo i "moje vreme".

Recite, drugovi i drugarice, šta ćemo sada i gde da ostavim bombe?! ¶

Foto: Dragan Kujundžić

Odlazak čoveka-košarke

U petak 20. marta, u jeku svetske pandemije virusa kovid 19, u 95. godini preminuo je Borislav Stanković, bivši generalni sekretar FIBA, čovek koji je najzaslužniji za globalnu popularizaciju ove igre. U moru užasnih vesti koje svakodnevno obilaze svet, našla se i ova. Košarka i sport na ovim prostorima, ali i u svetu, ostali su bez "Čika Bore"

Košarkaši sa prostora Jugoslavije postali su globalno poznati krajem osamdesetih godina prošlog veka, posle odlaska Dražena Petrovića i Vlade Divca u NBA ligu. Ipak, postojalo je i pre toga jedno ime koje je planetarno predstavljalo sinonim za košarku. Postojao je i ostao čovek-košarka, gospodin Borislav Stanković.

Uz Nebojšu Popovića, Radomira Šapera i profesora košarke Aleksandra Acu Nikolića, Borislav Stanković je naznačajnije ime vezano za početke jugoslovenske košarke posle Drugog svetskog rata. Kao i svi ti pioniri ovog sporta, bio je i igrač i trener u trenucima kada se ovaj sport razvijao na prostoru posleratne Jugoslavije.

Kao trener i igrač je bio najzaslužniji za osnivanje i rad prvih timova u tadašnjem Beogradu. Od Partizana, preko Crvene zvezde, pa do OKK Beograda. Kao trener je najzaslužniji za razvoj i igračku karijeru Radivoja Koraća. Prvi je strani trener u Italiji koji je došao do titule prvaka u košarci u toj zemlji. Paralelno sa igračko-trenerskom karijerom, od početka je radio na razvoju košarke u Jugoslaviji i u organizaciono-administrativnom smislu. Od 1956. do 1966. godine bio je generalni sekretar Košarkaškog saveza Jugoslavije.

SVETSKA KARIJERA

Organizacione sposobnosti, uz znanje svetskih jezika, veoma brzo lansirale su ga u FIBA (Međunarodna košarkaška federacija). Amerikanac Vilijam Džons, tadašnji generalni sekretar FIBA, ponudio mu je da napravi sponu u tada hladnoratovski podeljenom svetu. Prednost koju je tada imala "nesvrstana" Jugoslavija omogućila mu je da ima odlične kontakte svuda u svetu, ispresecanom ideološkim granicama.

Među njegovim prvim koracima na mestu saradnika je lobiranje za organizaciju prvog Svetskog prvenstva u košarci na evropskom kontinentu, i to u Ljubljani, 1970. godine. Sada već legendarna glasina, koja je korišćena i u filmu *Bićemo prvaci sveta*, kaže da je pre finalne utakmice između Jugoslavije i SAD zatražio od Vilijama Džonsa da, ukoliko dođe do tesnog rezultata, sudije poštuju igru i da ne favorizuju američki tim. Tako se i desilo, i Jugoslavija je postala prvak sveta u košarci.

Konačno, 1976. godine postaje generalni sekretar FIBA i na tom mestu ostaje do

2002. godine. Košarka, po mnogima drugi najpopularniji sport na svetu, doživela je u periodu kada je Borislav Stanković bio na mestu generalnog sekretara FIBA neviđenu ekspanziju na globalnom nivou, kao i drastične promene pravila igre koja su do tada vladala.

Uvođenje pravila koja su već postojala u NBA ligi je njegova najveća zasluga za planetarnu popularizaciju košarke. Današnjim mladim ljubiteljima ovog sporta je teško objasniti kako je, krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih godina prošlog veka, bilo igrača koji su postizali više od 40 koševa po utakmici bez šuta za tri poena. Prvi put je linija za tri poena van NBA lige uvedena 1984. godine. Pre toga, utakmica se delila na dva poluvremena, za razliku od današnje četiri četvrtine, dok su dimenzije terena van NBA lige standardizovane na 28 metara dužine i 15 metara širine. Zahvaljujući njegovom zalaganju, možemo da gledamo i igrače iz NBA lige na svetskim prvenstvima i olimpijskim igrama.

"Bilo kao učesnik prvog Svetskog šampionata 1950. godine, kao organizator prvog Svetskog kupa održanog u Evropi (Jugoslavija, 1970. godine), ili kao lider FIBA četvrt veka, Borislav Stanković će uvek biti jedna od najvažnijih ličnosti u istoriji našeg sporta. Večno smo mu zahvalni na svemu što je učinio implementirajući konkretne promene bez kojih FIBA ne bi danas bila to što jeste", istakao je sadašnji generalni sekretar FIBA Andreas Zaglis.

Po odlasku sa funkcije 2002. godine, ostao je doživotni počasni generalni sekretar FIBA.

POMOĆ PRIJATELJA NA FUNKCIJI

Pomenuti razgovor sa Vilijamom Džonsom uoči finalne utakmice na Svetskom prvenstvu u Ljubljani 1970. godine obeležio je njegov gotovo legendarni zaštitnički status za jugoslovensku košarku.

Tokom njegovog mandata je važilo pravilo da ukoliko želite da pobedite Jugoslaviju na nekom takmičenju, neophodno je da to uradite sa velikom razlikom. To je samo po sebi bilo teško, ako uzmemo u obzir da smo tokom njegovog mandata postali svetska velesila u košarci. Ipak, ukoliko je utakmica bila tesna, sudije su gotovo uvek imale razumevanja za našu reprezentaciju.

Koliko smo samo puta bili svedoci da su selektori Španije, Italije ili Argentine potencirali da je naša reprezentacija zaštićena u izjednačenim utakmicama. Niko nije direktno optuživao Borislava Stankovića za tako nešto, ali su sportski novinari podvlačili njegov značaj. Vreme pre Borislava Stankovića u FIBA i vreme posle njega mogli bismo da ilustrujemo sa dve utakmice.

Prva je finale Svetskog prvenstva u košarci 2002. godine u Indijanapolisu između SR Jugoslavije i Argentine. U Argentini je ta utakmica postala sinonim za sudijsku nepravdu i pristrasnost. Ko ne veruje, može da pogleda kako izgleda faul koji navodno pravi Luis Skola na Vladi Divcu 10 sekundi pre kraja, i nedosuđeni faul nad Skonokinijem u sledećem napadu. Čoveka su prosto izudarali po rukama i bacili ga na parket. Slobodan Šarenac, koji je prenosio tu utakmicu, rekao je da su nam sudije progledale kroz prste. Sa ove distance, možemo otvoreno priznati kako nije trebalo da pobedimo i da su nam sudije pomogle.

Druga utakmica koju ovde pominjemo kao primer je polufinale Svetskog prvenstva u Turskoj između našeg tima i domaćina. Igrana je osam godina nakon povlačenja Bore Stankovića sa funkcije. Naravno da je sudijama bilo teško da sude u Istanbulu protiv domaćina, ali onakva krađa se dugo ni pre ni posle toga nije videla. Svaka loša gluma turskih košarkaša je prihvaćena kao faul, dok su vrhunac sudijskog beščašća bila poslednja tri minuta. Ipak, skandal sa Tundžerijem koji prima loptu u autu na tri sekunde do kraja utakmice i nakon toga pogađa za pobedu je priča za sebe.

POVRATAK U BUDUĆNOST

Gospodin i institucija kakav je bio, predstavljao je ono najbolje što je zemlja imala u tom trenutku. Kada je došlo do raspada Jugoslavije, nikada nije davao izjave koje bi ga na bilo koji način svrstale na neku od strana u sukobu. Bio je iznad toga, a uvek za dobrobit košarkaške igre. Mogao je samo da potencira da je sport iznad politike.

Njegovom zaslugom je Beograd dobio organizaciju Svetskog prvenstva 1994. godine, i zbog toga je počela izgradnja Beogradske arene. Međutim, sankcije koje su uvedene 1992. godine su nas izbacile sa svih takmičenja u trajanju od tri godine.

Pred Evropsko prvenstvo u košarci u Grčkoj 1995. godine, FIBA naprasno podiže broj reprezentacija sa 12 na 14 i pravi kvalifikacioni turnir u Bugarskoj za popunu dva dodata mesta. Poziv na turnir dobija i reprezentacija ondašnje Jugoslavije, koja se zbog sankcija nije kvalifikovala. "Nije bilo malo onih koji su rekli da je Borislav Stanković, generalni sekretar FIBA, Srbin, celu stvar izmislio kako bi pomogao zemljacima", rekao je kasnije naš sportski novinar Vlada Stanković. SR Jugoslavija je na tom prvenstvu postala prvak Evrope u košarci, posle finalne utakmice sa Litvanijom.

Za ovu utakmicu veliki broj ljubitelja košarke kaže da je najbolja košarkaška predstava u Evropi u poslednjih 30 godina. Svi igrači su po osvajanju zlatne medalje na tom šampionatu uputili zahvalnost Borislavu Stankoviću na pomoći i mogućnosti da igraju za reprezentaciju, nakon tri godine sportskih sankcija.

Koliko je voleo košarku, najbolje opisuju reči Dušana Dude Ivkovića, koji ga je poslednji put video prošle godine na Akropolis kupu u Grčkoj: "Kaže mi Jorgos Vasilakopulos, predsednik Košarkaškog saveza Grčke, da je tu i Bora Stanković. Odmah sam otišao da se pozdravim sa Borom. Da ga izljubim! Vid ga više nije služio. Ali, bio je tu! Iako nije mogao da vidi igrače. Bio je tu da oseti teren, taj huk publike. Da čuje loptu! Neverovatna ljubav i ceo život posvećen košarci! Naravno, i svojoj porodici."

Ostaje žal što je Bora Stanković preminuo u vreme vanrednog stanja u svojoj zemlji i pandemije koja je zaustavila čitavu planetu, pa i njegov omiljeni sport. Iz celog sveta stižu telegrami saučešća zbog odlaska "čoveka-košarke", uz žaljenje što taj svet nema mogućnosti da dođe i oda poštu velikanu za sve što je učinio. Borislav Stanković sahranjen je na beogradskom Novom groblju 24. marta, uz prisustvo najužih članova porodice – ćerke, dve unuke i dvoje praunučića. Počivaj u miru, Čika Boro. ¶

ALEKSANDAR ALEKSIĆ

U modi su pokrivalice za lice

U vreme pandemije, ispostavilo se da je modna industrija, od koje se to nije očekivalo, veliki donator. Evo primera iz Italije i Srbije

Foto: Miomir Milić

Kada je u decembru krenula da se kroz evropsku i američku javnost širi vest o čudnom virusu nalik gripu koji polako zatvara u karantin gradove na jugu Kine, doživljena je kao daleki odjek nečega što se dešava u nekom drugom svetu, daleko od nas. Međutim, mnoge industrijske grane su već u tom trenutku osetile turbulencije koje će menjati ekonomsku sliku sveta, a među njima je svakako – modna industrija.

Ono što je zadesilo Evropu a pogotovo Italiju, buknulo je baš u toku trajanja Milanske nedelje mode kada je veliki broj ljudi iz celog sveta prošao kroz jedno čvorište u periodu od nedelju dana. Da li je to razlog što je baš Italija bila centar onoga što će uskoro prodrmati celu planetu, nije još uvek poznato, ali je i to stavilo u fokus ionako eksponirane modne kompanije. Nasuprot uvreženom verovanju da su ove korporacije sebične i bez sluha za potrebe društva, prve donacije stigle su baš iz ovih krugova.

LVMH, asocijacija luksuznih robnih marki čiji su suosnivači Luj Viton i Moet, već u februaru je donirala Crvenom krstu Kine 2,2 miliona dolara. Nakon toga su usledile i brojne donacije ugroženima od virusa korona, pomenimo samo da su pogone brendova iz ove asocijacije koji se bave proizvodnjom luksuznih parfema, stavili na raspolaganje za potrebe proizvodnje dezinfekcionih sredstava.

Ovo je bio okidač da na sličan način pomognu i mnogi drugi veliki igrači modnog biznisa Italije. Tako je Prada donirala šest respiratora za tri bolnice sa intenzivnom negom u Milanu. Donatela Versaće i njena ćerka Alegra Versaće Bek obećale su više od 200.000 dolara odeljenju intenzivne nege bolnice "San Rafaele" iz Milana. Početkom prošlog meseca Bulgari je finansijski pomogao istraživačko odeljenje Instituta "Lazaro Spalancani" u Rimu, i donirao novac za kupovinu mikroskopske opreme neophodne za proučavanje virusa kovid 19. Đorđo Armani donirao je skoro 1,4 miliona dolara bolnicama u Rimu i Milanu, dok je glavni izvršni direktor Gučija lično priložio više od 100.000 dolara bolnicama u regiji Emilija Romanja u Italiji, koja je i jedna od najpogođenijih virusom korona.

Osim vodećih modnih kuća, solidarni su i drugi iz modnog biznisa. U Italiji je Kjara Feranji, najuticajnija modna influenserka prema Forbsovoj listi, početkom marta pokrenula internet kampanju za prikupljanje pomoći italijanskim bolnicama, i samo tokom prve nedelje prikupila je preko četiri miliona dolara.

Kad je Srbija proglasila vanredno stanje, među prvima je Belgrade Fashion Week odlučila da se ova manifestacija odlaže do početka maja. Delovalo je da je to poslednji glas koji će se čuti od strane naše osiromašene modne scene dok ne dođe do raspleta novonastale krizne situacije, međutim vrlo brzo su okolnosti, a i ljudi iz sveta mode, pokazali izuzetnu solidarnost. Nestašica zaštitnih maski, sem što je predstavljala problem za građane, pokazaće se da će biti još veći problem za zdravstvene radnike. Vrlo brzo i efikasno dizajneri i krojači iz Beograda, Niša, Čačka i drugih gradova u Srbiji organizovali su male kućne manufakture i počeli da proizvode platnene maske za medicinsko osoblje. Pojedinačni dizajneri Ana Trošić Trajković, Ivana Vorguća, Budislava Krnojelac Keković, Nevena Kragić, Nevena Ivanović, zatim veći proizvođači kao što je P.S. Fešn i mnogi drugi, ujedinjeno rade na istom cilju. Beogradskim modnim dizajnerima šivenju zaštitnih maski ubrzo su se priključile i kolege iz novosadskog Serbia Fashion Weeka: Marija Šabić, Bata Spasojević, Suzana Perić, Nataša Župac, Milica Tričković, Katarina Andrejić, Maja Krsmanović, Nataša Perkovski Adžić, Olja Srejić, Silvana Tošić, Nataša Cristonati i Zaga Kalmar. I dok se čekaju isporuke adekvatnih medicinskih maski, ove pokrivalice za lice, kako ih naši dizajneri nazivaju, sigurno će biti barem deo rešenja problema sa kojim su se naše zdravstvene ustanove preko noći suočile.

OD VISOKE MODE DO PRAKTIČNE POMOĆI: Maske s etiketom

Ceo svet sa strepnjom očekuje na rasplet situacije koji će nesumnjivo promeniti sliku sveta na ekonomskom i sociološkom nivou. U takvim okolnostima, modna industrija pokazuje možda više nego ikada dosad najbolje od sebe. Nadamo se da će svi ovi doprinosi barem donekle uticati da krajnji ishod ove međunarodne katastrofe ima makar malo bolji rasplet. ¶

LIDIJA JOVANOVIĆ

Ne brinite se, sve će biti isto, samo drugačije

Analitičari se ovih dana utrkuju ko će izaći sa najcrnjom, apokaliptičnom prognozom budućeg života ljudske rase, pa tom izazovu nisu odoleli ni oni kojima je posao da se bave informacionim tehnologijama. Razumljivo je to, otkazane su mnogo promocije, sajmovi, nema testiranja novih proizvoda koje niko i ne pušta na tržište jer još nije jasno kako će se promovisati i prodavati. I kome.

Rizikujući da podbacim nudeći blagu nijansu sive dok je crno u modi usudiću se da kažem da ne treba da brinemo. Svet će se za nekoliko nedelja, čim se snađemo malo, vratiti u normalu samo ta normala neće biti ona koju smo imali pre samo desetak dana. Socijalna distanca, higijena i odgovorno ponašanje biće uslov da se krećete u urbanoj sredini. Za sve ostalo imate internet.

Vratimo se na predviđanja. Šta će se na internetu promeniti kao posledica korona virusa i mogućih sličnih događaja u budućnosti?

Ima mišljenja da će to usporiti razvoj 5G mreže jer trenutno imamo veće prioritete. Ovo ne mora da bude tačno. Da imamo 5G mrežu mnogo bismo lakše prolazili kroz sve ovo jer bi komunikacija bila bolja i brža, a i više bi se koristili uređaji povezani na internet. Teorijski, a uskoro i praktično, radnik bi mogao da upravlja fabričkom mašinom sa kućnog računara, baš kao što sada većina redakcija u svetu radi svoj posao. Možda mislite da bi tog radnika mogla da zameni veštačka inteligencija, ali teško da ćemo u ovom veku imati VR na nivou ljudskog mozga. Uključujući i one za koje govorimo da su "mozga bez". Čovek je i dalje bolji i jeftiniji.

Najveća žrtva korona virusa biće net neutralnost, to jest podjednaka prava za sve sadržaje na internetu. I za video-igrice i za Moju školu. Za filmove i za posao. To će morati da se preispita i prioriteti će morati da se naprave. Ako je bendvid mali, to jest propusna moć internet veze koju imamo, prvo će se propuštati važniji sadržaji, poslovni i školski. U drugom redu je razonoda. Velika se bitka vodila da neutralnost opstane, pa je sada zbog Netfliksa i Kaunter strajka nekome teško da se poveže sa kompjuterom na poslu. Naravno, ko plati brže će da prati.

Sve kompanije moraće da imaju plan za rad na daljinu, s posebnim naglaskom na šaltere. Ne treba to mešati sa elektronskim administriranjem gde komunicirate sa softverom. Za elektronskim šalterom sedeće živ čovek s kojim razgovarate pomoću programa za komunikaciju i taj rešava vaše potrebe dok razmenjujete elektronsku dokumentaciju. Zato će rad u oblaku (*cloud*) postati ključno pitanje za sve direktore i vlasnike kompanija u Srbiji. Ko ne leti (oblakom), tresnuće o zemlju i to ćemo sada gledati.

Konačno, distribucija robe doživeće revoluciju. Nijedna prodavnica ili restoran ne moraju se zatvarati zbog zabrane kretanja ili straha od virusa, pod uslovom da se kretanje omogući dostavljačima. Oni bi, zaštićeni od zaraze ili kakve druge pošasti, bezbedno i garantovano sterilno kupcima dostavljali ono što im treba u kratkom roku i bez vremenskog ograničenja. Sistem se u Srbiji sada porađa, ali se čini da je carski rez neizbežan. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

Skloniste

U skloniste sam prvi put ušla, ili preciznije, nisam ušla, u jednom snu. Rat je te devedeset i neke "već bio domaća životinja", vesti o bombardovanju gradova kojima smo koračali u dobra, ne tako davna vremena, svake su večeri prestizale jedna drugu. Beskrajna ratna propaganda i retki telefonski razgovori pre nego što su se veze sasvim pokidale, o preživljavanju pod bombama u podrumskim i ostalim prostorima. Učili smo nekada na časovima odbrane i zaštite da se to gradilo kao da će sto godina biti mir, ali i sutra rat, a do tih devedesetih malo ko je, verujem, ušao u nešto što je bilo pravo skloniste. Posle su neki morali, a ja sam još imala privilegiju da to učinim samo u snu – sama sam u gradu pod bombama, trčim, trčim i svi znaju gde da pobegnu i sklone se izuzev mene. U somnambulnom momentu, koji se posle mnogo puta ponavljao, ostajala sam na ulici u nepoznatim i poznatim gradovima, uvek nekako noću, bosa, sama i potpuno izgubljena, čekajući da zatutnji.

Foto: Marija Janković

Nije baš mnogo prošlo do vremena da mečka zaigra i pred našim vratima. U jesen '98, kad su pretnje ratom postale sasvim izvesne, saznala sam da u preduzeću imamo organ za ONO i DSZ. Organ je sazvao sastanak jednog radnog popodneva i posle dugačkog predavanja o mogućem ratu i vrstama skloništa, količini vode u zalihama i ostalim tričarijama, obznanio nam sa prozora zgrade gde se nalazi podzemno skloniste, avaj, ograničenih kapaciteta u odnosu na broj zaposlenih. Ko ne stane u to pod zemljom, dobija mesto u plitko ukopanim rovovima na otvorenom. Treba li reći da je mali bratski rat nastao odmah, kada je pročitan raspored zaposlenih za pravo skloniste. Bilo je jasno da raspored neće, ako do toga dođe, vredeti zrna pasulja i da će se za mesto u zatvorenom izboriti najbrži, ili oni koji rade najbliže vratima. Rat se te jeseni nekako odložio i na skloništa smo zaboravili sve do proleća.

To moje prvo pravo bombardovanje me zamalo zateklo na skijanju. Takoreći u skijaškom odelu ušla sam u svoj beogradski stan, kad sam sirene za početak bombardovanja prvo čula iz telefonske slušalice – moj otac je sa filozofskim mirom objavio da kod njih u Užicu svira, da ne zna gde, a i da nema nameru da negde beži. Posle pet minuta zvuk sirene odjeknuo je i kod nas i našla sam se na ulici ispred zgrade, tačno u svom snu. Svi su nekud trčali, a ja pojma nisam imala kuda.

Te prve noći nisam otišla za ostalim sugrađanima u pravcu gde je neko označio da je skloniste. Saznala sam sledeće večeri da nešto tako, opremljeno, ispod zemlje, postoji tačno dva ulaza od mog, ali je već bilo kasno. Kada sam na ponovni zvuk sirene i majčine molbe izdaleka ipak došla do skrivenog ulaza, shvatila sam da su se komšije već rasporedile i uselile. Za samo jedno veče u skloništu su se formirale i rasporedile male zajednice, svako je markirao takoreći svoje mesto, i novodošla ja sam ostavljena, sa još jednom nesnađenom, da stojim kraj vrata. Nije mi se stajalo u zagušljivom i memljivom polumraku ljudskog žagora, naš mali rat sam kasnije uglavnom prespavala u svom krevetu.

Ni na poslu nije bilo mnogo bolje, jednog aprilskog dana smo se zaista zatrčali, nas nekoliko što je još uvek radilo, prema onom pravom skloništu. Nije se znalo da li smo brže ušli ili brže izašli. Miris straha u polumraku ispod zemlje bio je mnogo jači nego u sunčanom majskom danu napolju. Ostatak vremena između "šizele" i "smirele", kad smo se zaticali na poslu, proveli smo iza zgrade uz pokoje pivo i sitno filozofiranje. Provukli smo se kroz rat bezbolno, ko pas kroz rosu.

Posle smo na kompanijsko skloniste načisto zaboravili. Prekrilo ga je u godinama koje su došle divlje rastinje i vrata su, kao što i treba, ostala skoro sakrivena od svih neprijatelja, sve do trenutka dok nije postalo poslednja nekretnina firme u propadanju. Iskopali smo ga! Tražeći kupca, prvi put sam zapravo ušla u skloniste i natenane i detaljno ga pregledala, pomalo i zadivljena i postiđena. Zaista je bilo napravljeno da spase neke živote, majstorski i po svim pravilima, tako da se za 40 godina unutra nije ama baš ništa ni promenilo ni urušilo. Da smo imali pameti da bar pečurke u njemu gajimo umesto što je zvrjalo prazno. No, ko je nas radnike pitao. Ima na kraju ipak neke poetske pravde u tome što je skloniste, nikad iskorišćeno za svoju svrhu, postalo na kraju skloniste od našeg ličnog potpunog finansijskog propadanja. Prodato!

Opet je mart mesec i opet je neko vanredno stanje, opet nevidljivi neprijatelj, i mislim da nismo ipak malo požurili sa tom prodajom? Možda smo, kao u Pekićevom *Besnilu*, mogli da se posakrivamo na neko vreme u mraku dok sve ovo ne prođe, samo da izvučemo slamčicu ko će biti dobitnik za preživljavanje.

Kasno, bogami, naslonjena na prozor gledam kako novi vlasnik bagerom polako ravna krov i smišlja neki biznis plan za svoju nekretninu. Izgleda da ću i za ovo vanredno stanje imati iste noćne more. ¶

LJUBICA TURUDIĆ

Posetite Vugl.rs !

Vugl je medijski portal namenjen razvoju političke pismenosti i kritičkog mišljenja.

Podstičemo dijalog, promišljanje i zdravu kritiku aktuelnih društvenih procesa.

Ne nudimo gotove odgovore već postavljamo pitanja: gde živimo, kako živimo, za šta živimo.

VUGL.RS

GDE ŽIVIŠ // KAKO ŽIVIŠ // ZA ŠTA ŽIVIŠ

Zadovoljstvo
u vožnji

JEDNAČINA BEZ NEPOZNATIH.

-6.300€ = BMW X1 ILI X2

bmw.rs

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec